

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hüseyin ÇOBAN

LATİN AMERİKA'DA KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN SİYASETİ: NİKARAGUA
ÖRNEĞİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hüseyin ÇOBAN

LATİN AMERİKA'DA KURTULUŞ TEOLJİSİ'NİN SİYASETİ: NİKARAGUA
ÖRNEĞİ

Danışman

Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hüseyin ÇOBAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER

Üye (Danışmanı) :Doç. Dr. Ceren Uysal OĞUZ

Üye : Doç. Dr. Senem ATVUR

Tez Başlığı: LATİN AMERİKA'DA KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN SİYASETİ:
NİKARAGUA ÖRNEĞİ

Tez Savunma Tarihi : 09/02/2022

Mezuniyet Tarihi : 24/03/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “LATİN AMERİKA’DA KURTULUŞ TEOLOJİSİ’NİN SİYASETİ: NİKARAGUA ÖRNEĞİ” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Hüseyin ÇOBAN

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Hüseyin ÇOBAN
Öğrenci Numarası	20185238033
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler ABD
Programı	Uluslararası İlişkiler Tezli YL
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Ceren Uysal OĞUZ
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Latin Amerika'da Kurtuluş Teolojisi'nin Siyaseti: Nikaragua Örneği
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1736594973
Rapor Tarihi	07.03.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: <1 Alıntılar dahil: %0
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Doç. Dr. Ceren Uysal OĞUZ İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

LATİN AMERİKA VE KURTULUŞ TEOLOJİSİ

1.1 Latin Amerika'nın Kısa Tarihi.....	6
1.1.1 Latin Amerika'da Sosyal, Ekonomik ve Siyasi Yapı.....	8
1.1.2 Latin Amerika'da Katolik Kilisesi'nin Rolü.....	12
1.2 Kurtuluş Teolojisi.....	17
1.2.1 Kurtuluş Kavramı.....	21
1.2.2 Yoksulluk Kavramı.....	23
1.2.3 Kurtuluş Teolojisi'nin Tarihsel Gelişim Süreci.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

MARKSİZM VE KURTULUŞ TEOLOJİSİ

2.1 Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi'nde Tarih-Sınıf İlişkisi.....	34
2.2 Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi'nde Kapitalizm Eleştirisi.....	37
2.3 Marksizm'de Din Kavramı.....	43
2.4 Marksizm ile Kurtuluş Teolojisi Arasında Diğer Benzerlikler ve Farklılıklar.....	45
2.5 Kurtuluş Teolojisi'nde Sosyalizm Fikri.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİKARAGUA VE SANDİNİST DEVRİMİ

3.1 Kısa Nikaragua Tarihi.....	52
3.1.1 ABD Müdahaleciliğine İlk Tepki.....	54
3.2 Somoza Hanedanlığı'nın Uygulamaları ve FSLN'in Kuruluşuna Giden Süreç.....	57
3.2.1 Siyasi Gelişmeler.....	58
3.2.2 Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler.....	60
3.3 Frente Sandista de Liberation National'in (FSLN) Kuruluşu ve 1979 Devrimine Giden Süreç.....	63

3.4. Nikaragua’da Katolik Kilisesi ve Devrimdeki Rolü.....	72
SONUÇ.....	789
KAYNAKÇA.....	81
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANDEAN	: Comunidad Andina (And Milletler Topluluğu)
CACM	: Central American Common Market (Orta Amerika Ortak Pazarı)
CARİCOM	: Caribbean Community (Karayip Ortak Pazarı)
CELAM	: Consejo Episcopal Latinoamericano (Latin Amerika Piskopos Konferansı)
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezî İstihbarat Teşkilatı)
EDSNN	: El Ejército Defensor de la Soberanía Nacional de Nicaragua (Nikaragua Egemenliğinin Ulusal Savunması için Sandino Ordusu)
FPN	: Frente Patriótico Nacional (Ulusal Yurtsever Cephesi)
FSLN	: Frente Sandinista de Liberación Nacional
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
JGRN	: Junta de Gobierno de la Reconstrucción Nacional (Ulusal Yeniden Yapılanma Cuntası)
MPU	: Movimiento Pueblo Unido (Birleşik Halk Hareketi)
PSN	: Partido Socialista Nicaraguense (Nikaragua Sosyalist Partisi)

ÖZET

Tarih boyunca din, birçok toplumu dolaylı ve doğrudan etkilemiştir. Bu etkileme bazen din merkezli fikirler, görüşler ve pratikleri ile bazen de kurumlarıyla olmuştur. Tüm bu bileşenleri ve faktörleri içinde barındıran Kurtuluş Teolojisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Latin Amerika’da sosyal, ekonomik ve politik değişimlere müdahil olarak eşitlikçi, adaletli ve temel insan haklarının ön planda olduğu bir toplum inşa etme amacı gütmüştür. Tarihi referansları da öz önünde bulundurularak dönemin önemli yaklaşımlarından Marksizm’in tezleri Latin Amerika’nın analiz edilmesi noktasında kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Hristiyanlık inancının teolojik yaklaşımlarından farklı olarak sadece teorik ve teolojik fikirler değil aynı zamanda Latin Amerika’nın içinde bulunduğu eşitsizlik, yoksulluk ve adaletsizliklerin değişimi için pratik (değişim için harekete geçme) fikrini ön plana çıkarmıştır.

Bu çalışmada öncelikle Kurtuluş Teolojisi’nin teorik ve teolojik anahatlarına, temel amaç ve hedeflere değinilmiştir. Daha sonra Kurtuluş Teolojisi ile Marksizm arasında kurulan bağ temel benzerlikler ve farklılıklar ele alınmıştır. Son olarak ise Kurtuluş Teolojisi yaklaşımının Marksizm’in uygulama alanı olan Nikaragua Sandinist Devrimi analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, “Kurtuluş Teolojisi” ile “Marksizm” arasındaki ilişkiyi inceleyen kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasından hareketle, dinin referans alındığı Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi bazı uluslararası toplumlara alternatif olup olmayacağı saptanmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda elde edilen verilere göre –Nikaragua’da devrim öncesi ve sonrası pratikler göz önünde bulundurulduğunda-, özelde Kurtuluş Teolojisi ve Marksizm genelde birbirlerine zıt görülen yaklaşımlar arasında etkileşim olabileceği, mevcut toplum modellerine alternatif olacağı, temel insan haklarının gözetildiği, eşitlikçi ve adaletli bir toplum inşa edilebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kurtuluş Teolojisi, Marksizm, FSLN, Nikaragua, Katolik Kilisesi

SUMMARY

POLITIC OF THE LIBERATION THEOLOGY IN LATIN AMERICA: THE CASE OF NICARAGUA

Throughout history, religion has indirectly and directly influenced many societies. This influence has sometimes been with religion-centered ideas, opinions and practices, and sometimes with institutions. Liberation Theology, which contains all these components and factors, it aimed to build a society in which egalitarian, just and fundamental human rights are at the forefront by intervening in social, economic and political changes in Latin America after Second World War. Taking into account the historical references, the theses of Marxism, one of the important approaches of the period, were used to analyze Latin America. In addition, unlike other Christianity the theological approach, not only theoretical and theological opinions, but also in Latin America, inequality, poverty and injustice for the exchange of Practical (Action for change) the idea of fore.

This study primarily focuses on the theoretical and theological outlines of Liberation Theology, the main goals and objectives. Later, the main similarities and differences between Liberation Theology and Marxism were deciphered. Finally, the field of application of the theological approach and Marxism, the Nicaraguan Sandinist Revolution, has been analyzed.

The purpose of this study is to determine whether there will be an alternative to some international societies, such as in Latin American countries where religion is referenced, dec on the fact that no comprehensive study has been conducted examining the relationship between “Liberation Theology” and “Marxism”. Obtained as a result of this, -considering what they had done during pre and post revolution in Nicaragua- and, in particular, the interaction between liberation theology and Marxism generally opposite each other that there could be the common approaches, the model would be an alternative to the existing community, compliance with basic human rights, it was concluded that an equitable and fair society could be constructed.

Keywords: Liberation Theology, Marxism, FSLN, Nicaragua, Catholic Church

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sonrası dünyada fikirsel ve pratik anlamda bir evrim yaşanmıştır. Özellikle entelektüel canlanma ile birlikte birçok fikir yayılma alanı bulmuş, disiplinler arası ayrışma ve özerk olma girişimleri de başlamıştır. Bu özerk olma girişimlerinden sonucu olarak ve tarih boyunca din çalışmaları arasında yer alan teoloji kavramının bilimin diğer alt dalları ile ilişki kurması yeni anlamlar kazanmasına olanak sağlamıştır.

Teoloji kavramı Yunanca'dan gelmektedir ve Tanrı'nın konuşması ya da Tanrı hakkında konuşmak anlamına gelmektedir (Drapkin, 2010: 10; Jaeger, 2020: 18). Bu tanımlamanın yanı sıra teorik olarak Tanrı hakkında düşünmek, pratik olarak Hristiyanlığın gerçek kaynağını aramak, inancı aramak ve anlamak olarak nitelendirilmektedir (Badham: 1996: 101).

Bir teolojik yaklaşımın oluşması için üç farklı aşama gerekmektedir: Teoloji ilk olarak materyal ve spesifik konu olarak genel bir fikir oluşturmaya çalışır, ikinci olarak; bu genelliğe bağlı olarak analogik kavramları oluşturur, son olarak ise teolojik teoriyi iler sürer (Phan, 2000: 53). Diğer bir deyişle genel bir konunun vahyin bilgisi ışığında inancın bir parçası olması ve sonrasında da teolojik bir konu olarak karşımıza çıkması anlamına gelmektedir. Esasen bir konunun din öğretileri doğrultusunda yeniden yorumlanması ve anlaşılması olarak da nitelendirilebilir. Teolojik fikirler anlama ve karşılaştırmalı teolojiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Drapkin, 2010: 10).

Teoloji kavramı tarih içerisinde din ile iç içe görülmüş, ancak bu pozisyon giderek değişmiştir. Ortaçağ'da teoloji, bilimin kraliçesi olarak kabul edilirken Protestan Devrimi'ne gelindiğinde Martin Luther ve John Calvin, teolojiyi skolastik ve akılcı gördüklerini; pratiğin daha da ön planda olması ve din öğretilerine göre yorumlanması gerektiğini savunmuşlardır (Plantinga, vd., 2010: 8-9). Esasen Luther ve Calvin'in teoloji kavramına olan bu yaklaşımları teolojik yaklaşımlarda pratiğin ön plana çıkmasının önünü açmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası yapılan Bandung Konferansı ile teorik ve teolojik yaklaşımlar birçok ülkede tartışılmış ve yorumlanmıştır. Bu dönemde fikirsel anlamda ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi¹ içerisinde teoloji kavramı yeniden ele alınmış, tarihte teoloji kavramına yüklenen anlamlar ve tanımlamalar dışında yeni anlamlar gündeme gelmiştir. Bunun yanı sıra Kurtuluş Teolojisi ortaya çıkış amacı ve izlediği metot açısından da benzeri bulunmamaktadır.

Perulu bir din adamı olan Gustavo Gutierrez, teoloji kavramının inancı anlamak anlamına geldiğini, teolojinin bireylerin inanç öğretilerini içselleştirmesi yoluyla

¹ Türkçe'de Özgürlük Teolojisi olarak da adlandırılmaktadır. Bu çalışmada Kurtuluş Teolojisi kullanılacaktır.

yorumlandığını, ancak şekillenmesi için ortak dini bir topluluğa ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (Gutierrez, 1988: 7). Bu nedenle Latin Amerika'nın içinde bulunduğu koşullar teolojik bir tanımlama gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çünkü Gutierrez'e göre Latin Amerika'daki yoksulluk ve eşitsizlikler ekonomik bir problem olma yanı sıra teolojiktir, dinin topluma yansımasıdır (Wiriyadinata, 2018: 2).

Kurtuluş Teolojisi, Hristiyanlık inancının çıktığı dönem öğretilerinden yola çıkılarak İncil yeniden yorumlanmış, Hristiyanlık ve kilisenin temel misyonunun yeniden tanımlanması; diğer bir deyişle yozlaşan kurumsal kilisenin mevcut pozisyonunun yanlışlığı ve olması gerektiği yeri yeniden belirleme amacı güdülmüştür (Muskus, 2015: 36-37). İncil'in yeniden yorumlanması ve Hristiyanlık inancına yeniden misyon belirleme noktasında din adamlarının, teologların değişim taleplerine karşılık kilise hiyerarşisinin ve özellikle de Papa'nın bu değişim için zemin oluşturması da etkili olmuştur.

Aynı dönemde Latin Amerika ülkelerinin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve politik sorunların izlenen neoliberal ve kalkınmacı politikalar sonucu giderek derinleşmesi bölgede değişim taleplerini de beraberinde getirmiştir. Bu taleplerin yerine getirilmesi ve değişim için aktif bir şekilde çalışan Evanjelikler ve Protestan Kilisesi'nin başarılı uygulamaları -pratikleri- Katolik Kilisesi'nin harekete geçmesi için önemli bir unsur olmuştur. Bunun yanı sıra dinsel başkaldırı döneminden beri çeşitli fikirlerle ciddi dönüşüm yaşayan Hristiyanlık inancı ve Katolik Kilisesi, Kurtuluş Teolojisi ile toplumsal değişim taleplerinde aktif rol oynamak için adım atmıştır.

Latin Amerika'nın emperyalist devletler için sömürü bölgesi olmasından beri Katolik Kilisesi'nin yönetim ve rejimler tarafında yer alması toplum ile olan bağı kopmasına neden olmuş, deyim yerindeyse halk arasında popülaritesini yitirmiştir. Özelde din adamları genelde de kurumsal Katolik Kilisesi, halk ile olan bu bağı yeniden onarmak ve güçlendirmek; özellikle yoksul, ezilen ve sömürülen kesimle dayanışma içerisinde olmak istemişlerdir. Bununla birlikte kilisenin uygulamalarını Hristiyanlık öğretileri doğrultusunda revize edilmesi; İncil'in anlaşılması ve yorumlanması amaçlanmıştır.

Bu anlamda Kurtuluş Teolojisi 'ne öncülük eden din adamları ve teologlar, tüm bu süreçte diğer teolojik fikirlerden farklı olarak ayrı bir metot izlemişlerdir. Metodolojik olarak sadece teorik tartışmaların ve fikirlerin yeterli olmayacağını farkında olan teologlar ve din adamları, "pratik" nosyonunu Kurtuluş Teolojisi'nin merkezine yerleştirmişlerdir. Bu çerçevede pratik kavramı ile kilisenin doğrudan ve dolaylı bir şekilde değişim taleplerinin içinde bulunması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda amaç, yoksullar ve ezilenler ile sağlam bir bağın kurulması; yoksul ve ezilen sınıfın şartlarının iyileştirilmesi, diğer bir deyişle teolojinin

sadece teorik tartışmalar içine girmek yerine ileri sürülen fikirlerin uygulama aşamasına geçmesidir.

Kurtuluş Teolojisi'ni ön plana çıkaran önemli unsurlardan biri de Marksizm yaklaşımı ile kurulan ilişkidir. 19. yüzyılın önde gelen yaklaşımlarından biri olan Marksizm gerek ileri sürdüğü argümanlarla gerekse de sosyal, ekonomik ve politik sorunlara yönelik çözümlerle dünya siyasetinde önemli bir yer edinmiştir. Latin Amerika'da da yayılma alanı bulan Marksizm teorisi, Latin Amerika'nın mücadelecı kültürü için önemli bir referans konumuna gelmiştir. Her ne kadar Katolik Kilisesi hiyerarşisi bu fikre tamamen uzak durmuşsa da bu fikir bazı din adamları ve teologlar tarafından benimsenmiş ve desteklenmiştir. Bu teologlar ve din adamları, Latin Amerika ülkelerinin içinde bulunduğu yoksulluğu, sınıflaşmayı, sömürüyü, yabancılaşmayı, kalkınma postunu giyen kapitalizmi Marksizm'in tezlerini kullanarak açıklamış ve bölgenin sorunlarına çözüm bulmaya gayret etmişlerdir.

Marksizm'in materyalist felsefesi, din hakkındaki düşünceleri teologlar ve din adamları tarafından kabul görmemiş ve bu anlamda Marksizm indirgemeci bir yaklaşım olarak nitelendirilmiştir. Kapitalist ekonomik sistemin tanımlaması ve eleştirilmesi, pratik kavramı -toplumun bilinçlendirilmesi ve ezilen işçilerle kurulan dayanışma bağı-, sınıf mücadelesi, silahlı mücadele -bazı din adamları tarafından kabul görmüştür-, yabancılaşma, özel mülkiyet vurgusu ve sosyalist rejim gibi önemli argümanlar ise kabul görmüştür.

Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm yaklaşımını sosyal, ekonomik ve politik alanlara yönelik fikirlerini açıklamak ve yorumlamak için araç olarak kullanması sadece din adamları nezdinde değil toplumun birçok kesiminde karşılık bulmuştur. Köylüler, öğrenciler ve işçiler toplumsal değişim için bu doğrultuda sorumluluk alıp aktif bir şekilde mücadeleye başlamış, emperyalist anlayışın ve kapitalizmin ortadan kaldırılmasını savunmuş ve bu amaçla devrimlerde rol oynamışlardır. Marksizm'in devrimci ve mücadelecı karakteristiği toplumun her kesimini doğrudan etkilemiş, bu marksist argümanlar birçok ülkede fikirsel anlamda benimsenmiştir.

Devrim tanım olarak isyan, başkaldırı veya darbe kavramları ile özdeşleştirilmekle beraber bazı şiddet araçlarını kullanarak rejim değişiklikleri için zorlamak olarak nitelendirilmektedir (Kurun, 2019: 1013-1014). Kendisine has karakteristik yöntemle sahip olan devrim kavramı sosyal, kültürel ve ekonomik değişimleri beraberinde getirmekte ve bu değişimleri topluma entegre etmeye çalışmaktadır. Marksizmde toplumsal değişim ve dönüşümün merkezinde ekonominin yer alması ve bu anlamda köklü değişimler için devrim fikrini yöntem olarak sunması (Kaymaz, 2012: 12) söz konusudur. Nikaragua'da yapılan 1979

devrimi, Kurtuluş Teolojisi ile Marksist ideoloji arasında kurulan bağ için somut bir örnek oluşturmuştur.

Nikaragua da diğer Latin Amerika ülkeleri gibi 19. yüzyılın başında bağımsızlık kazanmıştır; ancak gerek coğrafi konumu gerekse de içinde bulundurduğu politik kültürün çatışması sonucu yıllarca muhafazakârlar ile liberaller arasında çatışmalara sahne olmuş, her iç savaş sonucunda ise ABD'nin doğrudan ve dolaylı bir şekilde müdahalesi ile karşı karşıya kalmıştır. ABD müdahaleciliğin ülkede giderek etkisini göstermesine karşılık Nikaragua tarihinde önemli bir yer edinen Sandinizm fikrine referans olan General Sandino'nun ABD ve birliklerine karşı gerilla savaşı başarılı olmuş; ancak Sandino yapılan barış görüşmeleri sırasında öldürülmüştür. Sandino'nun öldürülmesinden sonra 46 yıllık babadan oğula geçen katı bir Somoza hanedanlığı -diktatörlüğü- dönemi başlamıştır.

1960'lı yıllarda başlayan değişim talepleri Nikaragua'da da etkisini göstermiştir. Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi (Frente Sandinista de Liberación Nacional, FSLN) adı altında parti kurulmuş, stratejik hedef olarak belirlenen Sandino'nun ulusal bağımsızlık mirası Marksizm fikri ile sentezlenmiş; FSLN toplumun her kesimini mobilize etmeyi başarmıştır. Öte yandan Kurtuluş Teolojisi'nin ileri sürdüğü fikirlerin Nikaragua'da din adamları arasında yayılması sonrası Nikaragua kilise hiyerarşisini de etkilemiştir. Somoza diktatörlüğünün uygulamaları dayanılmaz bir safhaya varınca din adamları ve teologlar da devrimci direniş ve silahlı mücadeleye katılmıştır. Marksist ve Leninist politik bir görüşe sahip olan FSLN ile din adamları arasında karşılıklı dayanışmaya dayanan bir zemin oluşmuştur.

Tüm bu bilgiler perspektifinde bu tez çalışmasının temel varsayımı “Hristiyanlık din öğretilerinden yola çıkan ve bir teolojik yaklaşım olan Kurtuluş Teolojisi'nin, Marksizm'in temel tezlerini de kullanarak belirli ülkelerde toplumsal dönüşümde öncü rol oynadığı”dır. Nikaragua devrim süreci bunun örneği olarak görülmektedir. Bu varsayımdan yola çıkarak “Latin Amerika toplumlarının içinde bulunduğu sosyoekonomik koşulların, din adamlarının devrime destek vermesi noktasında etkisi var mıdır?”, “Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm'i analiz aracı olarak kullanmasındaki amacı ne olmuştur?”, “Katolik Kilisesi, Nikaragua devrimi öncesi ve sonrası nasıl bir pozisyon almıştır?”, “Kurtuluş Teolojisi'ni savunan din adamların devrimlerdeki rolleri ne olmuştur?”, “Vatikan'ın, Kurtuluş Teolojisi pratiklerine ve din adamlarının devrimci faaliyetlerine yaklaşımı nasıl olmuştur?” soruları çalışma boyunca yanıtlanmıştır.

Bu tez çalışması yürütülürken nicel ve nitel veriler çalışma için önemli kaynak oluşturmuş, geniş literatür taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili kitap ve makalelerin yanı sıra çeşitli konferansların sonuç bildirileri ve ülke raporları incelenmiştir. Bu çalışma çok

disiplinli eleştirel bir perspektif sunmaktadır. Latin Amerika’da doğrudan Katolik Kilisesi’ni ve halkı derinden etkileyen Kurtuluş Teolojisi, fikirsel anlamda vücut bulduğu 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 1990 yılına kadar geçen süre içinde analiz edilmiştir. Bu anlamda bu çalışmada Soğuk Savaş sonrası ve günümüz Nikaragua politik süreci ve bu sürecin Kilise ile olan ilişkisi araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın “Latin Amerika ve Kurtuluş Teolojisi” başlıklı ilk bölümünde, öncelikli olarak çalışmanın odak noktasında olan Latin Amerika’nın tarihine, sosyoekonomik yapısına, Latin Amerika’da Katolik Kilisesi’nin rolüne değinilmiş olup Kurtuluş Teolojisi’nin teolojik çerçevesi ele alınmıştır. Bu perspektifle Kurtuluş Teolojisi’nin tarihsel süreci, kullandığı metot, öne sürdüğü argümanlar, bu argümanların önemi ve dayandığı tarihsel bağlam incelenmiştir.

“Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi” başlıklı ikinci bölüm ile çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi belirlenmiştir. Marksizm yaklaşımının Kurtuluş Teolojisi için önemi, Kurtuluş Teolojisi’nin Marksizm’in belirli argümanlarını kullanma metodu ele alınmıştır. Bununla birlikte Kurtuluş Teolojisi ile Marksizm arasındaki benzerlikler ile farklılıklar doğrultusunda teorik ve teolojik bir bağ oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın “Nikaragua ve Sandinist Devrim” başlıklı üçüncü ve son bölümünde ise Nikaragua’nın devrime giden süreç ve pratikleri ele alınmıştır. Ülkenin durumunun anlaşılması için Nikaragua’nın kısa tarihine değinilmiş, devrim öncesi içinde bulunduğu politik, ekonomik ve sosyal koşullar detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bunun yanı sıra devrime giden süreç değerlendirilmiş; bu süreçte sadece FSLN’nin değil, aynı zamanda, özelde Kilise genelde din adamlarının aldığı tutum, uygulamaları ve devrim sonrası ülkenin dönüşümünde aldıkları görev ve pozisyonlarına değinilmiştir. Sonuç olarak, her iki yaklaşım arasında temel benzerlikleri ve farklılıklarının analiz edilmesiyle dinin ön planda olduğu toplumlarda Marksizmin hangi tezlerinin ölçüt alınması gerektiği ve mevcut yönetim modellerine alternatif olup olmayacağı bağlamında çalışmanın Türkçe literatüre özgün bir katkı sağlaması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

LATİN AMERİKA VE KURTULUŞ TEOLOJİSİ

1.1 Latin Amerika'nın Kısa Tarihi

Doğu ticaret yollarının Müslümanların eline geçmesi ile birçok Avrupa ülkesi yeni ticaret yolları arayışına girmiştir. 15. yüzyılın sonlarına doğru İspanya Krallığı tarafından desteklenen Kristof Kolomb Amerika kıtasına ayak basmıştır. Bu girişim bölgenin 300 yıl boyunca başta İspanya ve Portekiz olmak üzere birçok Avrupa devleti tarafından işgal edilmesinin ve doğal kaynaklarının sömürülmesinin önünü açmıştır.

Kıtanın istila edilmesi ile bölgede tarihi açıdan köklü değişimler yaşanmıştır. Bölgedeki yerli halkın Avrupalı işgalcilere karşı koyacak askeri güce sahip olmaması, Avrupalıların beraberinde getirdiği hastalıklara bağışıklıkların zayıf olması (Yarar, 2013: 392) kıtanın kısa zamanda istila edilmesini kolaylaştırmıştır. İspanyollar bölgede otoritesini güçlendirirken Portekiz'in İspanyollar ile rekabet etmeye başlaması sonrası Güney Amerika'nın doğusu yani Brezilya toprakları iki devlet arasında 1494'te yapılan Tordesillas anlaşması ile Portekiz'e verilmiştir (Topal, 2007: 23). Sömürgeci güçler, bölgedeki altın ve gümüş gibi zenginlikleri elde etmek için yerli halkı zalimce öldürmüş, sağ kalanları da köleleştirmiştir. İşgalci güçler, kıtadaki uygulamalarını meşru bir zemine oturtmak için yerli halkı "ilkel" olarak tanımlamıştır (Dernek ve Günel, 2019: 25).

Portekizliler ve İspanyollar dışında diğer Avrupalı devletlerin kıtada sömürgecilik yarışına girmesi sonrası bölge tamamen dış güçlerin kontrolüne geçmiştir. Yerli halkın katledilmesinden dolayı sömürgeci güçlerin işgücüne olan ihtiyacı artmış, bu nedenle Afrika'dan köleler getirilmiştir. Yerli halk ve Afrika'dan getirilen siyahi köleler temel insan haklarından mahrum bir şekilde baskı, zulüm ve şiddet uygulamalarına maruz kalmıştır. Bunun yanı sıra işgalciler bölgede yerli halkı kontrol altında tutmak için yerli liderle işbirliği yoluna gitmiş, yukarıda değinildiği üzere ilkel olarak tanımlanan yerli halka kendi dinini, kültürünü öğretmek ve benimsetmek amacıyla Katolik Kilisesi ile birlikte hareket etmiş; Kilise bölgede Hristiyanlığı yaymak için bölgeye din adamlarını yollamıştır.

19. yüzyılın ilk yıllarında tüm bu kültürel, dini ve şiddet merkezli cebri uygulamalara maruz kalan yerli halk ve Afrikalı köleler sömürgeci devletlere karşı ayaklanmışlardır. Tarihte Latin Amerika devrimi olarak adlandırılan 1791 Haiti Devrimi siyahi kölelerin ayaklanması ile gerçekleşmiş, bu devrim 1793'te köleliğin kaldırılmasını ve Haiti'de Siyahlar Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır (Yeşil, 2013: 46). Haiti Devrimi yanı sıra bu dönemde Kıta Avrupası'nda yayılan milliyetçilik, özgürlük ve insan hakları gibi fikirler Latin Amerika'da da etkisini göstermeye başlamıştır.

Haiti Devrimi'nin başarılı olması diğer Latin Amerika ulusları için örnek teşkil etmiştir. 1808 yılında din adamları olan Miguel Hidalgo y Costilla ve Jose Maria Morelos köylüleri ve işçileri yanlarına alarak İspanyolların Meksika'daki varlığına son vermek için ayaklanmış ve Meksika'nın bağımsızlığı kazanması için ilk adımı atmışlardır (O'Connor, 2010: 2). Her ne kadar bu girişimler başarısız olsa da Meksika'da bağımsızlık fikrinin oluşmasını ve güçlenmesini sağlamıştır.

Napolyon'un 19. yüzyılın başlarında İspanya Krallığı'nı işgal etmesiyle krallığın Latin Amerika'da nüfuzu da azalınca kıtada sömürgeler ayaklanmaya başlamıştır. Yine 1789 Fransız Devrimi'nin beraberinde getirdiği milliyetçilik, eşitlik, insan hakları, özgürlük gibi fikirlerden etkilenen insanların Latin Amerika'da bu fikirleri aşılması otoritenin bölge insanları tarafından sorgulanmasını sağlamıştır. Bu fikirlerden etkilenen Francisco Miranda ve Simon Bolivar ayaklanma başlatmış; ayaklanma sonrası Venezuela'da geçici bağımsızlık ilan edilmiş ve bu olay diğer devletlerin de bağımsız olma isteğini körüklemiştir (Yarar, 2013: 398-399).

Simon Bolivar'ın 1813'te Venezuela'da başlattığı tam bağımsızlık savaşı sonucunda Venezuela Kolombiya, Panama, Ekvador, Peru ve Bolivya bağımsızlıklarını kazanmışlardır (Yarar, 2013: 399). Simon Bolivar, bu ülkeleri Büyük Kolombiya -Gran Colombia- adı altında toplamak istemiş, kısmen bunu başarmışsa da ülkeler arasında süren iktidar savaşları sonrası Büyük Kolombiya dağılmıştır (Topal, 2009: 123). İspanya Krallığı'nın hâkimiyetinin zayıflaması ile bölgede bir otorite boşluğu oluşmuş; bu durumdan yararlanmak isteyen Fransa, İngiltere ve Rusya bölgede İspanyolların yerine geçmek istemişlerdir (Yılmaz, 2017: 434-435).

Avrupalı devletlerin Latin Amerika'yı sömürme isteği ABD'nin bölgeye önemli bir aktör olarak dâhil olmasının önünü açmıştır. ABD'nin Monroe Doktrini'ni (1823) yayımlamasıyla bu sömürgeci istekler belli ölçüde engellenmiştir. ABD başkanı James Monroe'nun adını taşıyan Monroe Doktrini, Avrupalı devletlerin Amerika kıtasında sömürgeci politikalarının ABD'nin varlığı için tehdit oluşturduğunu iddia etmiş ve kıtanın sömürgeleştirilmesine karşı çıkmıştır (Aguirre, 2005: 17). Monroe Doktrini, Avrupalı devletlerin sömürge arzularının önüne set çekmiş olsa da Latin Amerika'nın ABD tarafından sömürülmesi diğer bir deyimle ABD'nin arka bahçesi haline gelmesi açısından bir dönüm noktasıdır.

Bu durumun en önemli ilk örneği Meksika olmuştur. ABD, kendi savaş birlikleri ile Meksika toprakları içerisinde olan Teksas'ı işgal etmiş (Çin, 2019: 4) ve zaman içerisinde gerek Meksika toprakları üzerinde gerekse de Latin Amerika ülkeleri üzerinde kendi

hâkimiyetini kurmuştur. ABD, bölgede kimi zaman ekonomik ve siyasi çıkarlarını bahane ederek ülkelere doğrudan askeri müdahalelerde bulunmuş, kimi zaman da dolaylı olarak kukla yönetimleri destekleyerek darbelerin önünü açmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası komünizmin Latin Amerika'da yayılmasını engellemek amacı ile ABD müdahaleciliği daha da artmıştır. ABD'nin çoğu Latin Amerika ülkesi üzerinde hâkimiyet kurması bu ülkeler açısından sosyal, ekonomik ve siyasi sorunları beraberinde getirmiştir.

1.1.1 Latin Amerika'da Sosyal, Ekonomik ve Siyasi Yapı.

İspanyolların Latin Amerika topraklarına ayak basmasıyla kısa sürede bir sömürge düzeni kurulmuştur. Bu sömürge düzeni içerisinde bölgede sadece yönetim anlamında değil aynı zamanda ekonomik, sosyal, demografik yapılarda da köklü değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler aynı zamanda Latin Amerika'da bugün devam eden sorunların da kökeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere yerli halkların ilkel olarak tanımlanması sonrası İspanyol Krallığı ve onun en büyük destekçilerinden biri olan Katolik Kilisesi bölgeyi deyim yerindeyse ehlileştirmek amacıyla İspanyolların ekonomik, sosyal, dini ve politik düzenini yerleştirmeye çalışmıştır. Aslında işgal döneminin başlarında yerli halkın kültürü kısmen korunmaya çalışılsa da (Forster, 1956: 1) daha sonra bu çaba bir kenara bırakılmış ve İspanyol kültürü ihraç edilmeye başlanmıştır.

İspanyolların kendi sömürge düzenini kurmak ve bölge zenginliklerinin İspanya'ya aktarılmasını kolaylaştırmak için *encomienda* sistemi uygulanmıştır. Bölgeyi işgal eden kişilere, yerleşimcilere, rahiplere veya krallık tarafından görevlendirilen memurlara yerlilerin elinden alınan topraklar tahsis edilmiştir. Encomienda sistemi, yerli halkın İspanyollara hizmet etmesi ve vergilerini ödemesini talep ederken, İspanyollar da buna karşılık yerlilerin topraklarını korumak ve Hristiyanlık inancını öğretmek görevini üstlenmesini merkeze almıştır (Yeager, 1995: 843). Bu uygulama ile yerli halkın toprakları ele geçirilmiş, bu topraklar üzerinde *hacienda* denilen büyük çiftlikler kurulmuş; böylece toprakların çoğu dar bir kesimin elinde toplanmıştır (Dernek ve Günel, 2019: 27).

Bu uygulama, toplumsal tepkinin oluşmasına ve giderek büyümesine neden olmuştur. Bilhassa bazı Katolik din adamları bu uygulamanın kaldırılması için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Encomienda sisteminin yerli halk üzerindeki yıkıcı etkilerine şahit olan din adamı Bartolomé de Las Casas'ın çabalarıyla 1542 yılında bu uygulama İspanya Krallığı tarafından kaldırılmış ve Yerli Yasaları (*Leyes de Indies*) kabul edilmiş (Bürüngüz, 2013: 30); Hristiyan öğretileri doğrultusunda yerli halka iyi davranılması gerektiği tavsiye edilmiştir

(Forster, 1956: 4). Ancak, kâğıt üzerinde kaldırılan *encomienda* sistemi pratikte devam etmiştir; zamanla bölgedeki toprak sahiplerinin cebri uygulamaları ile yerli halk üzerindeki baskı artmıştır. Bu sistem yerli halkın insani olmayan koşullarda çalıştırılmalarına ve hayatlarını kaybetmelerine neden olmuştur. Yerli halkın nüfusunun azalması ile bölgede köle ticareti başlamıştır.

Yukarıda değinildiği gibi yerli halkın sömürgeciler tarafından öldürülmesi ile bölgenin nüfusunda ciddi manada düşüş yaşanmıştır. Özellikle büyük çiftliklerde çalışacak işgücüne olan ihtiyaç sömürgecileri Afrika'dan köle getirmeye yöneltmiştir; bu uygulama da Latin Amerika'da köleliğin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Köle ticareti giderek Latin Amerika'da üretimin bir parçası haline gelmiştir; köleler tarım alanlarında, sağ kalan yerliler ise madenlerde çalıştırılmıştır (Uyanık, 2014: 29).

Latin Amerika tarihinde önemli bir yer tutan yerli halkın katledilmesi, sağ kalan yerlilerin kölelerle birlikte kötü koşullarda çalışmaları, baskı ve şiddet uygulamalarına maruz kalmaları, farklı tarihlerde ayaklanmalara ve mücadelelere neden olmuştur. Latin Amerika'nın siyasal otorite krizine girmesi ile birlikte İspanyol kökenli kumandanlar liderliğinde başlayan bağımsızlık savaşlarına en büyük desteği yine köleler ve yerli halk vermiştir.

İspanyolların ve Portekizlilerin Latin Amerika'yı kolonileştirmesi sonrası bölgede yeni bir toplumsal düzen kurulmuştur. Yerli halkın Portekizliler ve İspanyollarla karışmasından *mestizo* adında yeni bir etnik grup ortaya çıkmış, Avrupalı sömürgecilerin bölgede doğan sonraki nesilleri kreol -*creole* ya da *criollo*- olarak tanımlanmıştır (Dernek ve Günal, 2019: 25). Zamanla kreoller, yerlilerin topraklarını ele geçirip büyük çiftlikler kurmuş, bölgede madencilik ve ticarete önemli söz sahibi olmuşlardır.

İspanya ve Portekiz krallıkları kreolleri bürokratik görevlerden dışlamışlardır, kreoller politik iktidarı ele geçirmek için Avrupa'dan gönderilen yöneticilerle rekabet etmişlerdir (Topal, 2009: 122). Kreollerin bu tepkileri aynı zamanda bağımsızlık mücadelesini de doğrudan etkilemiştir. Avrupa'da aldıkları eğitim ve Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirlerden etkilenen kreoller Latin Amerika'da bağımsızlığın kazanılmasında önemli rol oynamışlardır.

Bununla birlikte sömürge döneminde toprakların ve mülklerin büyük bir çoğunluğu krallıkların ve onların görevlendirdikleri valiler, yerleşimciler, din adamlarının elindeydi. Her ne kadar bağımsızlık mücadelesi sonrası bu durum kısmen değişim gösterse de ekonomik, sosyal ve politik anlamda birlik sağlanamamıştır. Bağımsızlıklarını kazanan ülkelerde iktidar mücadeleleri ile diğer ülkelerle sınır anlaşmazlıkları başlamıştır. Latin Amerika ülkelerindeki birçok iktidar mücadelesinden yararlanan ABD, ekonomik ve politik çıkarları öne sürerek dolaylı veya doğrudan askeri müdahalelerde bulunmuştur. ABD, bugüne kadar Latin

Amerika’da hükümet seçimlerine müdahalede bulunmuş, seçimleri sabote etmiştir (Keskin, 2016: 72). Bu nedenle Monroe Doktrini’nin yayımlanmasından bugüne kadar Latin Amerika siyasi olarak çoğu zaman ABD kontrolü altında olmuştur.

Bunun yanı sıra bağımsızlıklarını ilan eden Latin Amerika ülkeleri ekonomi alanında bağımsız olamamışlardır. Ülkelerin ekonomileri daha çok emtia ticareti ve ithalata dayanmış, üretim ve ihracat yapmak için uluslararası şirketlere duyulan ihtiyaç istenilen ekonomik bağımsızlığı getirmemiştir. ABD, bölgeyi kontrol etmek için askeri araçlar dışında ekonomik hamlelerde bulunmuştur. Sermaye sahipleri doğrudan desteklenerek hükümetler baskı altında tutulmuş, bölgede ithal ikameci sanayileşme politikaların izlenmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur.

Latin Amerika ülkelerinin 1950’li yıllarda başlayan ekonomik kalkınma isteği, ithal ikameci sanayileşme merkezli politikalar izlenmiş, bu bağlamda içe dönük imalat sanayi desteklenmiş, kısa vadede ilerleme kaydedilmesi ile daha fazla büyümek için yabancı sermaye ulusal pazara arz sağlamak için tesis kurmaları amacıyla davet edilmiştir (Akay, 2019: 217-218). İthal ikame politikası ile sanayileşme adı verilen bu politikanın amacı yurtiçi üretimini parasal ve mali politikalarla korumak; yurtdışından ithal edilen malların yurtiçinde üretilmesi, ilerleme kaydedilmesi halinde aşamalı olarak ithalata bağımlılığın azaltılması, ülke sanayileşmesini sağlamak ve ülke ekonomisini uluslararası piyasalarla rekabet seviyesine getirmektir (Beylan, 2011: 4-6).

II. Dünya Savaşı sonrası komünizmin de etkisiyle Latin Amerika ülkelerinde politik, ekonomik ve sosyal değişimler gerçekleşmeye başlamıştır. Birçok ülkede işçi ve öğrenci hareketleri patlak vermiştir. İşçi ve öğrenci hareketlerini kontrol altına almak için birçok ülkede otoriter rejimler yönetime gelmiş, bu otoriter rejimler de ekonomiyi canlı tutmak için uluslararası finans örgütleriyle işbirliğine gitmiştir (Aknur ve Durakçay, 2019: 68). Birçoğu doğrudan ABD tarafından desteklenen bu otoriter rejimler, IMF ve Dünya Bankası’ndan alınan krediler ile ekonomiyi canlandırmak istemişlerdir (İzol, 2019: 197).

II. Dünya Savaşı sonrası izlenen ekonomi politikaları sonucu Latin Amerika ülkelerinde kayda değer bir ilerleme yaşanmıştır. Ortalama olarak ülkelerin yıllık geliri %2,7 oranında artmış, sermaye birikimi yıllık yaklaşık olarak %6 oranında seyir göstermiş, kentleşme oranının artması sonrası işsizlik göreceli olarak azalmış, sosyal alanlarda iyileşmeler ve eğitimin modernleşmesi gibi kazanımlar elde edilmiştir (Kellogg Institute, 1996: 2). ABD’nin müdahaleleri ile paralel olarak Latin Amerika ülkeleri korumacı bir politika izlemesine rağmen 1960-1973 yılları arasında gelişme göstermiştir (Lozada, 1999: 39).

Bu dönemde bölge ülkelerinin ekonomik gelişmesi kayda değer olarak seyir gösterse de beraberinde problemleri getirmiştir. Latin Amerika ülkelerinin uluslararası ticaret ve yatırıma açık olması ekonomiyi kısmen canlı tutsa da bazı ülkelerde ekonomik ve sosyal kalkınma açısından ilerleme kaydedilememiş, gelir adaletsizliği ve eşitsizliğin artması sonucu yoksulluk giderek derinleşmiştir (Edwards, 2009: 6). Öte yandan Latin Amerika ülkelerinin diğer devletlere olan bağımlılığı artmış ve bu bağımlılık çok uluslu şirketlerin, IMF ve Dünya Bankası gibi aktörlerin de katıldığı yeni bir emperyalist politikaya dönüşmüştür (Chopp, 1986: 22-23).

II. Dünya Savaşı sonrası Latin Amerika ülkelerinin geleneksel ekonomi politikalarından vazgeçip izlediği ithal ikameci sanayileşme politikası 1970'li yıllarda krizlere neden olmuştur. Latin Amerika'da izlenen bu ekonomi politikasının korumacılık merkezli olması, verimliliği garanti etmemesi, ithalat kısıtlamalarının olması, ithal ürünlerin maliyetli olması gibi problemler ekonomik duraklamanın nedeni olmuştur (Akay, 2019: 218-219).

Latin Amerika'da para birimlerinin değerinin düşmesi, üretilen maddelerin fiyatlarının düşmesine neden olmuş, ihracatın azalması, ithalatın artması ile hazine açıklarının ortaya çıkması, gümrük ve ithalat yasakları, Latin Amerika ülkelerinin hammadde ihraç eden devletler olarak bu konjoktürel durumlardan dolayı iç pazara yönelmesi ekonomik istikrarsızlığa neden olmuştur (Ermağan, 2017: 5). Tüm bu etkenlerin bir araya gelmesi ile Latin Amerika ülkelerinin ekonomilerinde durgunluk ile başlayan ve gittikçe kötüleşen bir süreç başlamıştır. Bu süreç aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik çıkmazlara neden olmuş; işsizlik ve yoksulluk giderek artmış, gelir adaletsizliği ve eşitsizlik sınıfsal çatışmaya neden olmuş, toplumda değişim sesleri yükselmiş, ordular toplumu kontrol etmek için birçok ülkede kanlı askeri darbeler yapmış ve bu darbeler kaostan rahatsız olan elit sınıf ile bazı emperyalist devletler tarafından desteklenmiştir.

Latin Amerika ülkelerinin yaşadığı ekonomik krizin toplum nezdinde derin etkileri olmuştur. Yoksulluk Latin Amerika'da bu dönemde oldukça yüksek bir oranda seyretmiştir. 1960'lı yıllarda Latin Amerika nüfusunun 1/3'ü yoksuldu ve açlıkla karşı karşıyaydı, nüfusun %5'i Latin Amerika zenginliğinin %80'ini elinde bulundurmaktaydı, ekilebilir topraklar çok uluslu şirketler tarafından işlenmekteydi, bunun yanı sıra işsizlik ciddi bir orandaydı, toplumun büyük bir kısmı hastalıklarla mücadele etmekteydi (Chopp, 1986: 16-17). Brezilya'da toplam nüfusun %2'si ekilebilir toprakların %60'ını elinde bulundurmaktaydı, halkın neredeyse %70'i topraksız bir konumdaydı; El Salvador'da toplam nüfusun %1'i toprakların %41'ine sahipken, halkın %60'ı da topraksızdı; yine Guatemala'da nüfusun %1'i toprakların %34'ü elinde bulunduruyordu ve halkın %85'i topraksızdı (Makhetha, 2014: 11).

Bunun yanı sıra Latin Amerika'da ailelerin %40'ı yoksulluk sınırının altında yaşamaktaydı, bu oran kırsal kesimde %62'ye çıkmaktaydı (Edwards, 2009: 6). Birleşmiş Milletler'in 1950'deki Latin Amerika'ya yönelik raporlarında nüfusun 2/3'ü açlık sınırının altındaydı, halkın belli bir kesimi çok düşük ücretlere çalışırken büyük bir kesimi de işsizlikle karşı karşıyaydı (Wiradinata, 2018: 2).

Halkın büyük bir kısmı eğitim ve sağlık hizmetlerinden mahrum bir şekildeydi, yine halkın 3/4'ü okuma yazma bilmiyordu (Chopp, 1986: 17). Örneğin 1971'de Kolombiya'daki bazı verilere göre iki bin beş yüz kişiye bir doktor düşüyordu, okul çağındaki çocukların %38'inin gidecek bir okulu yoktu, nüfusun %75'i kırsalda yaşamaktaydı, nüfusun sadece %4'ü ülke milli gelirin %40'ına sahipti (Wang, 1977: 21). Peru'da ülke zenginliğinin %48'ini nüfusun sadece %5'i elinde bulundurmaktaydı (Levitan, 2011: 6). 1980'lere gelindiğinde Latin Amerika nüfusunun yaklaşık 180 milyonu yoksullukla mücadele ederken; bunun 80 milyonu aşırı yoksulluk seviyesindeydi ve nüfusun 2/3'ü açlık ve yetersiz beslenme ile karşı karşıyaydı (Drapkin, 2010: 6). Latin Amerika toplumlarının içinde bulunduğu bu ekonomik ve sosyal krizler Kurtuluş Teolojisi yaklaşımının ortaya çıkması için önemli bir etken oluşturmuştur.

1970'li yıllar Latin Amerika siyaseti için de bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu dönemde ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi ile bölge ülkelerine yoğun müdahalesi söz konusu olmuştur. Tarihsel geçmişi 1947 Truman Doktrini'ne dayanan bu strateji dünya üzerinde komünizm akımının yayılmasını önlemek merkezlidir ve farklı dönemlerdeki ABD başkanları tarafından izlenmiştir (Chung vd., 1989: 21). Bu amaçla ABD bölgede kendi ulusal çıkarlarını korumak ve komünizmin yayılmasını engellemek için bazı ülkelere CIA'nin yardımıyla darbe girişimlerinde bulunmuştur (Chung vd. 1989: 21). Birçok ülkede politik istikrarsızlık ortaya çıkmış, demokrasiye geçiş sağlanamamış; tam tersine militarist hükümetler yönetimi ele geçirmiş, temel hak ve özgürlükler sınırlandırılmıştır.

1.1.2 Latin Amerika'da Katolik Kilisesi'nin Rolü

Latin Amerika'da Katolik Kilisesi'nin etkisi Kolomb'un kıtaya ulaşması ile eşzamanlı başlamış ve sömürge düzeninin kurulmasıyla giderek artmıştır. Kısa sürede Latin Amerika'da hâkimiyetini sağlayan İspanya Krallığı, bölgedeki otoritesini güçlendirmek için kendi dini, sosyal ve kültürel değerlerini bölgedeki insanlara aşılamaya çalışmıştır. Bu noktada Katolik Kilisesi, sömürgecilerin en büyük destekçisi olmuş ve yerli halkı "uygarlaştırmak", onlara Hristiyanlık öğretilerini aşılamak amacıyla bölgeye misyonerler göndermiştir. Bu misyonerlere yukarıda da değinildiği üzere işgal edilen yerlerde topraklar ve köleler verilmiştir. Misyonerler Papalık ve Krallık tarafından desteklenmiş, yerli halkın gelenek ve

göreneklerini Katolik mezhebi ve İspanyol kültürü doğrultusunda değiştirmek için ikna, vaaz, eğitim ve zorlayıcı uygulamalar yoluyla çalışmalar yürütmüşlerdir (Ayдын, 2019: 358).

Katolik Kilisesi'nin bölgedeki faaliyetleri sadece dini olmakla kalmamış, bölgenin paylaşılması ve sömürülmesi için bölgedeki işgalciler arasında işbirliğini vurgulamıştır. Portekizlilerin bölgeye gelmesi sonrası İspanyollar ile Portekizliler arasında rekabet başlamış ve bu rekabet iki ülke arasında sorunlara neden olmuştur. İspanyollar ile Portekizliler arasında anlaşmanın sağlanması ve bölge zenginliklerinin sömürülmesi için Kilise harekete geçmiş; Papa VI. Alexander'ın Yeni Dünya topraklarını İspanya ve Portekiz arasında paylaştırdığı 1493 tarihli Papalık fetvası, iki ülke arasında yapılan Tordesillas Antlaşması'na temel oluşturmuş, bugünkü Brezilya toprakları Portekizlilere verilmiştir (Uyanık, 2014: 41).

Kilise, bölgede gerek verdiği dini eğitim gerekse de İspanyol kültürünün yerli halka aşılması noktasında katalizör görevi gördüğü için yerli halk tarafından benimsenmesi söz konusu olmuştur. Bu nedenle merkez ile çevre arasında bütünleştirici ve birleştirici bir rol oynamıştır (Puntigliano, 2019: 4). Kilise bu rolü ve bölgedeki sömürge sistemini desteklemesi ile krallıklardan her türlü desteği görmüş; bu nedenle hem bölgedeki din adamları hem de kurumsal olarak Katolik Kilisesi ciddi derecede zenginleşmiştir. Örneğin Katolik Kilisesi Meksika topraklarının yarısından fazlasını ele geçirirken, Meksika ve Peru'da menkullerin 1/4'ünü elinde bulunduruyordu (Goodman ve Baden, 1990: 159).

Katolik Kilisesi, Latin Amerika'nın sömürgeleştirilmesi sürecinde İspanyol Krallığı'nın otoritesi ve gücü ile özdeşleşmiş; fetihlerin yapılması ve bölgede hâkimiyetin sağlanması noktasında en önemli aktörlerden biri olmuştur. Örneğin İspanyollar Meksika'yı işgal ettiği dönemde kilise Azteklerin baş tapınağını yıktırması, yerine katedral inşa etmiştir (Vanden ve Prevost, 2006: 129). Yine bağımsızlık hareketinin başladığı dönemde Meksika'da din adamlarının sadece %5'i İspanyoldu ve kilisenin tüm önemli pozisyonlarını ellerinde bulunduruyordu, yerli din adamları ise daha çok düşük pozisyonlarda görevlendirilmiştir (J.e.w, 1966: 178).

Bağımsızlık savaşlarının başlaması ile hem kurumsal olarak Kilise hem de birçok din adamı İspanyollara bağlı kalmak istemişlerdir (Harrington, 1977: 8). Papa VII. Pius bağımsızlık hareketine karşı bir bildiri yayınlamış, Vatikan bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin otoritesini sonradan tanımıştır (Vanden ve Prevost, 2006: 130-131). Kurumsal kilisenin ve din adamların bağımsızlık fikrine yönelik bu tavrı kilisenin toplumdaki konumu sorgulanmasına neden olmuştur. Örneğin El Salvador'un İspanyollardan bağımsız olduğu dönemde kurulan yeni hükümet, kilisenin konumunu yeniden değerlendirmek istemiştir. Çünkü Katolik Kilisesi, eğitim, mülkiyet hakkı, evlilik, kamu kayıtları ve en önemlisi kiliseye

bağlı olan muhafazakâr kesimin ticaret üzerinde etkisi gibi konularda ciddi bir nüfuza sahipti (Stein, 1999: 114).

Kilisenin bağımsızlık fikrine karşı tavrından rahatsız olan bazı din adamları ise bağımsızlık savaşlarına doğrudan destek vermiş ve savaşa katılmışlardır (Harrington, 1977: 8). Esas itibariyle Katolik Kilisesi, Latin Amerika'nın işgal edilmesi ile başlayan süreçte kurumsal olarak sürekli krallıkların, zengin kesimin ve otoriter yönetimlerin yanında yer almıştır. Bazı din adamları ise sömürge döneminde krallıkların ve kilisenin uygulamalarına karşı çıkmıştır. 1524 yılında Fransisken tarikatına bağlı olan din adamları ve bir Fransisken olan Bernardino de Sahagun, Aztek kültürünün İspanyol kültüründen daha üstün olduğunu savunmuştur (Chasteen, 2012: 56). Yine bir Fransisken olan Toribio de Motolinia, İspanyolların yerli halka yaptığı işkenceleri, zulümleri salgın hastalık olarak tanımlamıştır (Chasteen, 2012: 56).

İspanya Krallığı'nın Latin Amerika'da kurduğu otoritenin uygulamalarına karşı çıkan din adamlarından biri de Rahip Antonio de Montesinos'dur. Montesinos, İspanyol sömürgecilere verdiği vaazda yerli halkın da Hristiyanlar gibi hakları olduğunu savunmuş, halkın köleleştirilmesi, evlerine ve topraklarına el konulması, vahşice öldürülmesi, kötü şartlar altında çalıştırılması gibi uygulamalardan dolayı otoriteyi eleştirmiştir (Hoyt, 2016: 8-9).

Bunun yanı sıra yerli halkın insanlık dışı uygulamalara maruz bırakıldığını, bölgedeki fetihçilerin bu uygulamalardan vazgeçmeleri gerektiğini savunmuş, Kral Ferdinand da Montesinos'u Krallık haklarına bir saldırı olarak nitelemiştir (Byun, 2011: 260-262). Aslında bu dönemde Latin Amerika'da yaşananlara karşı tepkinin oluşması karanlık çağın bitmesi, hümanizm gibi akımların hızlı bir şekilde yayılması, birey ve birey haklarının önemli hale gelmesi sürecinin yansıması olarak yorumlanabilir.

Montesinos'un bu girişimi gerek diğer din adamları gerekse yerli halk için önem arz etmektedir. Bu başkaldırı, İspanyol sömürgecileri ve krallığı rahatsız etmiştir. Bu bağlamda Montesinos ile sömürgecilerin atadığı bir kişi durumu konuşmak için İspanya Kralı Ferdinand ile görüşülmüş, bu görüşme sonrası Latin Amerika ülkelerinde sömürgecilerin tutumları ne yazık ki değişmemiştir (Casas, 2002: 14). Bu çerçevede din ile devlet arasındaki kısmen bir çizginin çizilmesi Simon Bolivar'ın bağımsızlık ayaklanmaları ile mümkün olabilmektedir (Brook, 2008: 4).

Ne var ki bu değişim Latin Amerika'da devam eden sömürü, yıkım ve vahşeti sonlandırmamıştır ve sorunları daha da derinleştirmiştir. Zira Latin Amerika ülkelerindeki sömürünün merkezinde encomienda sistemi yer almaktaydı. Sonuçta yukarıda da bahsi geçen

encomienda sistemi, sömürgecilere sınırsız iş gücünü sağlamakta, bölge halkından haraç almanın yolunu açmakta ve yerli halkın mülklerine el konulmasını sağlamaktaydı (Chasteen, 2012: 49).

Latin Amerika'da görevlendirilen ve İspanyolların bölgedeki uygulamalarına karşı çıkan din adamlardan biri de Bartolome De Las Casas'tır. Montesinos'un yerli halkın haklarını savunması, İspanya Krallığı'nı encomienda sisteminden vazgeçirmeye çalışması Las Casas'ı doğrudan etkilemiştir, sürecin devamında kendisine verilen toprakları yerlilere geri vermiş ve kölelerini azat etmiştir (Las Casas, 2002: 10). Görev yaptığı dönemde krallığın ve kralın görevlendirdiği otoritenin uygulamalarına ve izlenen politikalara karşı çıkmıştır. Avrupalı sömürgecilerin Latin Amerika ülkelerinde cebri uygulamalarına tepki olarak yerli halkın savaşımaya gitmesini haklı olarak görmüştür (Brunstetter, 2018: 241).

Las Casas bu amaçla İspanya Krallığı'nda yönetime yeni gelen Kral Ferdinand'a mektup yazmıştır. Bu mektupta kolonileştirilen ülkelerde sömürge sürecinden beri yerli halkın acımasız bir şekilde öldürüldüğünü yazmış, yerli halkın topraklarına ve mülklerine el koymaya sebep olan encomienda sisteminden vazgeçilmesini talep etmiştir (Las Casas, 2002: 11). Yerli halkın Hristiyanlığı kabul edecek ruhlara sahip olduğunu, İspanyolların onları katletmeden onların İspanyollara karşı savaş başlatmadığını dile getirmiştir (Las Casas, 2009: 13-14). Las Casas ve Montesinos'un bu girişimleri her ne kadar tam olarak karşılık bulmasa da bölge halkının haklarının savunulması için bir dönüm noktası niteliğindedir.

Avrupa kıtasındaki sosyal ve ekonomik değişimler Latin Amerika üzerinde de etkisini göstermiştir. Bu dönemde Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi sonucunda hızla yayılan sömürgecilik, emperyalist devletlerin yoksul devletler üzerinde ekonomik ve sosyal baskı kurması, işçi hareketlerinin başlaması, Fransız Devrimi'nin beraberinde getirdiği radikal fikirler ve Avrupa kıtasında sıcak savaşların yaşanması Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlık ihtiyacını körüklemiştir. Özellikle Fransız Devrimi sonrası yönetime gelen Napolyon'un İspanya'yı savaşta yenmesi, İspanyol hâkimiyetinin Latin Amerika'da sarsılması bölge halkı için bir fırsat doğurmuştur.

Fransız Devrimi ile yayılan birçok fikir, işçi devrimleri ve değişim talepleri Katolik Kilisesi'nin dönüşümü için önemli bir etken olmuştur. 1891 yılında Papa XIII. Leo *Rerum Novarum*'u (Sermayenin ve Emegın Hakları ve Görevleri) yazarak işçi sınıfının sömürülmesi, sosyal hakları gibi sorunlarına dikkat çekmiştir (Muskus, 2015: 33). Papa'nın bu girişimi sonrası Katolik Kilisesi'nin sosyal gerçekliklere müdahil olma isteği artmıştır, eğitim ve misyonerlik gibi etki araçlarını yenilemeye çalışmıştır.

Latin Amerika’da birçok ülkede Fransız Devrimi’nin yaydığı fikirlerin etkisiyle 1800’lerin başında itibaren başlayan bağımsızlık istekleri hız kazanmıştır. Meksikalı bir din adamı olan Miguel Hidalgo, İspanyolların bölgede yaptıkları haksızlıklara tepki olarak köylülerin ve yerlilerin içinde bulunduğu Meksika halkını örgütleyerek, özgürlüklerini geri almak için İspanyol Krallığı’na karşı ayaklanmıştır (Posadas, 2018: 7).

Hidalgo’nun bu ayaklanması sadece politik bağımsızlık amacı gütmemekteydi, aynı zamanda köleliğin ortadan kaldırılması ve İspanyollar tarafından dayatılan haraçların ödenmemesi gibi hedefleri de içermekteydi (Hamilton, 2011: 318). Miguel Hidalgo’nun en yakın arkadaşlarından biri olan Jose Maria Morelos, Hidalgo’nun bağımsızlık savaşında kendisine destek vermiş, Hidalgo’nun öldürülmesinden sonra savaştan çekilen Meksika halkını tekrar örgütleyip mücadeleyi yeniden başlatmıştır (Posadas, 2018: 7).

Sömürge döneminden beri Krallık çıkarları için önemli bir araç konumunda olan Kilise gerek Hidalgo ve Morelos’un başlattığı ayaklanma sırasında gerekse de Latin Amerika’nın bağımsızlık sürecinde İspanya Krallığı’nın yanında durmaya devam etmiştir (Drumm, 1991: 7). Her ne kadar başarısız bir girişim olsa da Latin Amerika’da din adamlarının devrimci bir fikir geliştirmesi, ayaklanma başlatması sonraki yıllarda Meksika’nın bağımsızlığı için bir dönüm noktası niteliğindedir. 1800’lerin hemen başında bu din adamlarının başkaldırısı sonraki yüzyılda Kurtuluş Teolojisi içerisinde bazı din adamlarının devrimci örgütlere destek vermesi bakımından örnek teşkil etmektedir.

Kurtuluş Teolojisi’nin ortaya çıkışı II. Dünya Savaşı sonrası olsa da Latin Amerika’da tarih boyunca Kilisenin tutumuna karşı çıkan din adamları olmuştur; bu din adamları Kilisenin ve Hristiyanlık öğretilerinin dönüşümü için önemli bir rol oynamışlardır. Bir teolog olan Enrique Dussel, Kurtuluş Teolojisi’nin oluşum sürecini üç tarihsel aşama ile tanımlamaktadır. Birinci aşama 1510-1553 yılları arasında Kurtuluş Teolojisi’nin felsefesinin ortaya çıktığı dönemi, ikinci aşama 1750-1830 yılları arasında felsefenin ilk özgürleşme üzerine şekillendiği dönemi ve son aşama da 1968 ile başlayan süreci içermektedir (Dussel, 1996: 2).

Sonuç itibariyle Katolik Kilisesi, sömürge düzenin kurulmasından bugüne kadarki süreçte Latin Amerika siyasetinde önemli rol oynamıştır. Bu rol daha çok Krallık ve krallığın uygulamaları ile paralel olarak hareket etmek olarak yorumlanabilir. Bağımsızlık fikriyle birçok ülkede ortaya çıkan Liberaller-Muhafazakârlar tartışmasında kilise Muhafazakârlarla birlikte hareket etmiş, diktatörlükleri ve askeri yönetimleri desteklemiştir. Örneğin Arjantin’i 1966-1983 yılları arasında yöneten askeri rejimlere doğrudan destek vermiştir (Vanden ve Prevost, 2006: 128).

Kilisenin tarih boyunca bulunduğu konum, Latin Amerika toplumu ve din adamları tarafından sorgulanmasına neden olmuştur. Bu sorgulama yanı sıra birçok kıtada yayılma alanı bulan teorik ve teolojik fikirler beraberinde değişim ve dönüşümü getirmiştir. Söz konusu değişim taleplerinin artmasıyla kurumsal kilise de bulunduğu pozisyonu değiştirmesi yönündeki ilk adımları atması Kurtuluş Teolojisi ile mümkün olmuştur.

1.2 Kurtuluş Teolojisi

Kurtuluş Teolojisi, epistemolojik olarak Latin Amerika’da 1960’lı yıllarda başlayan sosyal ve ekonomik değişimlerin neden olduğu yoksulluğa odaklanmakta, Katolik Kilisesi’nin sömürgecilik döneminden beri izlediği tutum ve davranışları eleştirmekte ve kilisenin sosyoekonomik dönüşümlerde nasıl hareket etmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Garland, ty: 23). Kurtuluş Teolojisi, birçok din adamı ve teolog arasında tartışılmış olsa da bu yaklaşımı *A Theology of Liberation* adlı eseriyle sistematikleştiren Perulu din adamı Gustavo Gutierrez’dir (Escobar, 1992: 16).

II. Dünya Savaşı sonrası Latin Amerika’daki teolojik tartışmaları Kurtuluş Teolojisi adıyla birleştiren Gustavo Gutierrez, bu yaklaşımı Hristiyanlık yaşam pratiklerine yönelik eleştiri olarak tanımlamaktadır (Sontag, 1990: 90). Holloway’e göre; “eleştiri bir olgunun arkasında gerçeği bulmaya ve çözümlemeye değil, her şeyden önce nasıl inşa edildiğini anlamaya çalışmaktır” (Holloway, 2006: 155). Buradan hareketle Gutierrez’in yaptığı Hristiyanlık öğretilerini eleştirmek ve doğrulamak değil, daha çok öğretilerin yeniden yorumlanıp referans alınarak Latin Amerika’nın sorunlarına çözümler üretmek de denilebilir.

Kurtuluş Teolojisi, çıkış noktası olarak Latin Amerika toplumunda yoksullar arasında dayanışmayı inşa etmeye çalışmış, haksızlığın ve eşitsizliğin yüksek olduğu bölgede daha özgür, eşit ve insancıl bir toplum düzeninin kurulmasını gaye edinmiştir (Swatwood, 2015: 1-2). Yaklaşımın önemli teologlarından biri olan Juan Luis Segundo; kurtuluşun kurumsal bir tanımı ve çerçevesi olmadığını; temel hedefinin toplumun özgürleşmesi olduğunu ifade etmektedir (Plasterer, 1977: 41). Çünkü bu teolojik yaklaşım; yoksulların temel hak ve ihtiyaçlara ulaşamadığı, toprak ve yaşam mücadelesi verdiği bir ortamdan çıkmıştır. Söz konusu ezilmiş, yoksul halkın sorunlarına çözüm üretmek gayesi bu yaklaşımı daha da önemli kılmaktadır.

Bölgede yoksulluğun giderek artması, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yoksulluğu daha da derinleştirmesi, sosyal, ekonomik ve politik krizler Kurtuluş Teolojisi’nin ortaya çıkması açısından önem arz etmektedir. Toprak ve bir iş sahibi olmayan, yaşam için temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bu insanların çığlıklarını duyurmak ve bu çıplak gerçeği gözler

önüne sermek gibi bir hedefi vardır. Bu bakımdan Kurtuluş Teolojisi, “bir yoksulluk teolojisidir, yoksulların yanında durur ve yoksullar için vardır.” (Lee, 1990: 3).

Bu perspektiften incelendiğinde Kurtuluş Teolojisi gerek ilk dönem Hristiyanlık teolojilerinden gerekse de entelektüel canlanma ve dinsel başkaldırının beraberinde getirdiği Avrupa teolojilerinden farklılık göstermektedir. Avrupa teolojilerinde Hristiyanlığın dini hakikatlerinin anlaşılması ve öğrenilmesi var iken Kurtuluş Teolojisi’nde din öğretileri ile gerçek yaşamın pratikleri paralel hareket etmektedir (Rowland, 2011: 21). Metodolojik olarak Avrupa teolojilerinden farklılık gösterse de Avrupa teolojilerinin din üzerindeki fikirlerinden etkilenmiştir. Gustavo Gutierrez, ilk dönem Hristiyanlık teolojileri dışında skolastik ve neo-skolastik dönemlerde ileri sürülen teolojik yaklaşımları analiz etmekten geri durmamıştır (Irvine, 2012: 141).

Avrupa teolojilerinin en önemli figürlerinden olan Jürgen Moltmann, Johann Baptist Metz ve Dietrich Bonhoeffer fikirsel anlamda Kurtuluş Teolojisi’nin ortaya çıkması noktasında referans konumunda olmuşlardır. Moltmann, bireysel ve toplumsal kurtuluşun anahtarı olarak kiliseyi görmüş, Metz inancın politikleşmesinin söz konusu olduğunu ve bu bakımdan kilisenin kendisine yönelik eleştirilere kulak vermesi gerektiğini belirtirken, Bonhoeffer ise din kavramının yeniden tanımlanması ve olgulara da yoksulların gözünden bakılmasını vurgulamıştır (Rhodes, 2009: 1).

Avrupa teolojileri ile Kurtuluş Teolojisi söylem ve amaç noktasında- zira bu dönemde dünya üzerinde ekonomik, sosyal, dini gibi birçok alanda değişim rüzgârının esmesi söz konusu idi- benzerlikler gösterse de yukarıda bahsedildiği gibi Kurtuluş Teolojisi pratikte farklıdır. Kurtuluş Teolojisi nosyonunu diğer teolojilerden farklı kılan en önemli etken tarihsel teolojik bilgi birikimlerinden değil, Latin Amerika toplumunda yoksullukla mücadele eden insanların arasından çıkmasıdır (Rowland, 2011: 20). Yani ortak tartışma ve tecrübelerden doğmaktadır.

Kurtuluş Teolojisi’nin din adamlarının tecrübelerinden doğması diğer teolojik fikirlerden metodolojik olarak farklılık göstermektedir. Yani metot soyut fikirler üzerinden değil daha çok toplumdaki somut tecrübelerden yola çıkmaktadır. Nitekim Gutierrez, teolojik çalışmanın ötesinde teolojiyi sosyal ve dini yaşam biçimi olarak görmüş; Latin Amerika toplumunun acılarına, sevinçlerine, çabalarına ve inançlarına odaklandığını dile getirmiştir (Gutierrez, 1988: xxxiii).

Bir din adamı ve yaklaşımın en önemli savunucularından biri olan Clodovis Boff, Kurtuluş Teolojisi’nin dünyaya üç farklı perspektiften bakmayı ve anlamayı amaçladığını ileri sürmektedir; birincisi bireyin iç dünyası dışında olanları anlamaya, ikincisi bu durumu

yorumlamasına yardımcı olmaya ve son olarak da bireyi harekete geçirmeye çalışmaktadır (Drapkin, 2010: 9). Yani Kurtuluş Teolojisi özünde sosyo-analitik, yorumcu (hermeneutic) ve pratiktir (Núñez, 2016: 30). Buradan hareketle aslında Kurtuluş Teolojisi'nin, bireyin yoksulluğun, ezilmişliğin, ayrımcılığın farkına varması; tüm bu duruma neden olan olguları analiz etmesi, yorumlaması ve son olarak da bu durumun değişmesi için harekete geçmesini sağlamaya çalıştığı ifade edilebilir. Boff tüm bu aşamalara geçmeden önce ilk yapılması gerekenin yoksulluğun ortadan kaldırılması için bireylerin ve Hristiyanların yoksulların kurtuluş çabasına katılması olduğunu ifade etmektedir (Posadas, 2018: 14).

Kurtuluş Teolojisi, Latin Amerika toplumlarının maruz kaldığı sömür, baskı, şiddet, yoksulluk ve bunlara neden olan kapitalizmi açıklama noktasında analiz aracı olarak Marksizm'i kullanmıştır; temel amaç ise bölge koşullarını genellemek ve homojen bir şekilde açıklamaktır (Núñez, 2016: 30-31). Bu analiz doğrultusunda bölgenin içinde bulunduğu koşulları değiştirmek için eyleme (pratiğe) geçmek esas alınmıştır.

Bu nedenle Gustavo Gutierrez'in amacı, teolojik çalışmalardan daha çok pratikte eyleme odaklanması, teolojinin öğrenilmesi değil, daha çok fikirlerinin pratiğe dökülmesidir (Rhodes, 2009: 2). Yani din adamları ve teologlar, sadece Hristiyanlığı anlamaya ve yorumlamaya odaklanan teolojik düşüncelerin toplumda bir karşılık bulmayacağını ve toplum tarafından benimsenmeyeceğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle Gutierrez, Kurtuluş Teolojisi'nin özelde bireyin genelde toplumun yaşam pratikleri ile inanç arasında bağ oluşturma (Nickolof, 1993: 514) amacıyla olduğunu ileri sürmüştür.

Kurtuluş Teolojisi'nin halkın içinde yaşayan ve halkın acılarına şahit olan din adamlarının arasından çıkması (Vegel, 2018: 83), din öğretilerine sosyal gerçeklikler üzerinden bakmayı mümkün kılmıştır. Diğer bir deyişle teologlar ve din adamları, Hristiyanlık din öğretilerine yeni bilgi eklememekte; söz konusu öğretileri farklı bir şekilde yorumlamakta ve metot olarak farklı bir yol izlemektedirler.

Gutierrez bu teolojik yaklaşımı tanımlarken söylem ve eylem anlamını içeren pratik - praxis- kavramını kullanmaktadır (Irvine, 2012: 142). Marksizm terminolojisi için oldukça önemli olan praxis kavramı, toplumsal olgularda dış dünya araçları ve etki araçlarına dönüşürken aynı zamanda kendini de dönüştürmesidir (Scatamburlo vd., 2018: 563). Bu perspektiften bakıldığında Kurtuluş Teolojisi'nde, Hristiyanlık öğretilerinin eleştirilmesi, Katolik Kilisesi'nin kendisini dönüştürmesi, diğer bir deyişle revize etmesi, kilisenin toplumda etkisini gösteren sosyal ve ekonomik değişimlerde rol oynaması praxis terimini açıklar niteliktedir.

Bir din adamı olan Jon Sobrino, pratiğin teolojinin daha eleştirel ve yaratıcı olması açısından önemli olduğunu, teolojinin de amaç ve pratikten ortaya çıkması gerektiğini vurgulamaktadır (Volf, 1983: 14). Bu bakımdan Kurtuluş Teolojisi sadece kilise ve din öğretilerine değil aynı zamanda topluma odaklanması ile sosyoekonomik bir analiz (Berryman, 1973: 357) olarak da nitelendirilebilir.

Kurtuluş Teolojisi teologları somut olana odaklanıp, toplumların sorunlarına çözümler üretmeye çalışarak söz konusu Latin Amerika ülkelerindeki adaletsizliği, eşitsizliği, haksızlığı ve yoksulluğu ortadan kaldırmak gayesi gütmüş; teolojik tartışmalara girmekten kaçınmışlardır (Özkan, 2016: 54). Yani sadece teolojiyi anlamak veya öğrenmek değil, yaşam pratiğine entegre etmek söz konusudur. Bu nedenle Gutierrez praksis terimini ilk uygulama alanı olarak toplumda dayanışmanın inşa edilmesi için kullanmıştır (Gutierrez, 1988: xxx). Hristiyanlık inancının tarihsel olarak sevgi ve hayırseverlik ile inşa edildiğini dile getiren Gutierrez, yaklaşım içerisinde bu kavramları da ön plana çıkarmıştır (Gutierrez, 1988: 6).

Kurtuluş Teolojisi teologları Latin Amerika ülkelerindeki ekonomik ve sosyal olguları analiz için sadece Avrupa teolojilerinden değil aynı zamanda dönemin en önemli yaklaşımlarından biri olan Marksizm'in savlarından yararlanmışlardır. Özellikle Marksizm'in sınıfsız toplumun inşa edilmesi, özel mülkiyetin ve kapitalist ekonomik araçların ortadan kaldırılması gibi tezlerinden etkilenen Kurtuluş Teolojisi teologları yeni bir toplum inşa etmeyi amaçlamışlardır. Marx'ın haksızlığı, eşitsizliği ve adaletsizliği insanlığın en önemli problemleri olarak görmesi, kapitalizmi bu problemlerin merkezine yerleştirmesi (Lenin, 2017: 47) yaklaşım için referans olmuştur. Nihayetinde amacın Marksizm'in tezlerinden beslenerek Latin Amerika'da toplumsal gerçekliklerin analiz edilmesi olduğu söylenebilir.

Marksizm'in kapitalizm eleştirisi ve sosyal olgulara yönelik çözümlemeleri din adamlarının sosyal analiz yapması için kaynak niteliğinde olmuştur. Marksizm'de sınıfsal mücadelenin merkezinde yer alan burjuvazi-işçi sınıfı ve burjuva-burjuva ile çatışması (Uzgel ve Bedirhanoglu: 2015: 113), özellikle Kurtuluş Teolojisi'nin toplumsal tabakalaşmayı açıklaması noktasında önemli bir referans olmuştur. Çünkü Marksizm, kapitalist sistemin bireyleri kendisine ve topluma yabancılaştırdığını, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi ile kapitalist araçların ortadan kaldırılıp sömürünün sona ereceği ve sınıfsız bir toplum inşa edileceği fikrini savunmuştur (Rhodes, 2009: 2).

Esasında din adamları ve teologlar, Kurtuluş Teolojisi ile Marksizm yaklaşımı arasında bağlantı kurmaya çalışmışlardır. Bu makul bağ daha iyi bir toplum inşa etmenin gerekliliği üzerine olmuştur. Din adamları ve teologlar, fikirsel olarak bölgede ciddi sorunlara sebebiyet veren merkez konumundaki devletlerin liberal politikaları araç olarak kullanıp Latin

Amerika'yı sömürmelerine karşı çıkmaktadır (Lee, 1990: 5). Din adamları, bu emperyalist devletlerin Latin Amerika'da otoriter yönetimlerle ve bu yönetimleri destekleyen zengin kesimle işbirliği yaptıklarını, gerektiğindeyse ekonomik ve politik çıkarlarını korumak için askeri güçlerini kullanmaktan çekinmediklerini vurgulamıştır (Drumm Jr, 1991: 5-6).

Netice itibariyle Kurtuluş Teolojisi; sosyal değişimin kayda değer ivme kazanması ile Latin Amerika'da yoksulluğa mahkûm edilen halklar için yeni bir toplum gayesi anlamına gelmektedir. Nitekim Gustavo Gutierrez bu teolojik yaklaşımın temel amacını; özelde yoksulluk genelde baskı ve zulümden kurtuluş; toplumsal özgürlüğün katılımın sağlanıp insanların kendi kaderlerini tayin etmesi, insanların Tanrı ve diğer insanlarla bağlarını güçlendirmesi olarak açıklamaktadır (Hillar, 1993: 7).

1.2.1 Kurtuluş Kavramı

Gustavo Gutierrez, kurtuluş kavramını Hristiyanlığın tarihsel geçmişinden yola çıkarak kullanmaktadır. Buradan hareketle Eski Mısır'da Yahudilerin kölelikten kurtuluşuna dikkat çekmekte, ancak Hristiyanlık ile yaratılış arasında bir bağ kurmaktadır. Bu nedenle kurtuluş kavramı sadece bir topluluğa yönelik değildir; tüm insanlığı ele alır ve tüm insanları kurtuluşa erdirecek olan da İsa Mesih olarak görülmektedir (Murray, 1997: 27).

Kurtuluş kavramı bu nedenle ilk dönem Hristiyanlık teolojilerinden ve en önemlisi Eski Ahit'ten referans alınmıştır. Söz konusu kavram bireyin kendisinden ve Tanrı'ya olan inancından uzaklaşmaması üzerine kuruludur (France, 1986: 8). İlk dönem Hristiyanlık teolojilerinde İsa Mesih şahsında bireyler arasındaki cinsiyet, sınıfsal ve dini farklılıklar ortadan kaldırılmıştır; herkes ve her şey yek olarak görülmektedir, İsa Mesih bireyleri kurtuluşa erdirecek tek kişi konumunda olmuştur (Tarnas, 2011: 193-194). Hristiyanlık teolojileri genellikle İncil'in yorumlanması ve onun öğretileri ışığında yapılmakta iken, Kurtuluş Teolojisi Hristiyanlık dini pratiklerinden de yararlanmakta, ancak daha çok Latin Amerika ülkelerinde yoksullar arasında çalışan din adamlarının tecrübelerine dayanmaktadır (Hohner, 2015: 3).

Gutierrez'e göre İsa Mesih, insanlığın kurtarıcısı olarak merkezdedir, bireyleri hem günahlarından hem de sosyal ve ekonomik eşitsizliklerden kurtaracaktır (Gutierrez, 1970: 257). Kurtuluş Teolojisi içerisinde kurtuluş terimini açıklarken günah kavramına farklı perspektiften bakmaya çalışmıştır. Kilise tarafından kabul edilen günahın bireyselliği düşüncesi ortadan kalkmış, aynı zamanda sosyal ve ekonomik açıdan bakılmaya başlanmış; buna göre tarihi toplumsal gerçekler, toplumda kardeşliğin yok olması ve sevginin gücünü yitirmesi de günah olarak sayılmıştır (Rhodes, 2009: 2-3). Diğer bir ifadeyle bireyin günaha

olan eğiliminde sadece kendi karakteri ve bireysel özellikleri değil aynı zamanda dışsal faktörler de rol oynamaktadır (Rhodes, 2009: 2-3). Tarihsel gerçeklik çerçevesinde Gutierrez'e göre kurtuluş, yeni bir birey ve toplum inşa etmeye çalışmaktadır, temel amaç ireyi günahlardan, adaletsizlik ve eşitsizliklerden kurtarmak ve onu özgür kılmak; bu sayede toplumda kardeşlik bağlarını yeniden oluşturmaktır (Vegel, 2018: 83).

Kurtuluş Teolojisi'nde kurtuluşun merkezinde Katolik Kilisesi vardır; kilise dinin bekçisidir, kilisenin ekonomik durumları ve sosyal statüleri gereği ezilen ve ötekileştirilen bireylerle kuracağı dayanışmanın önemli olduğu, dayanışma gerçekleşmesi halinde toplumda manevi, ekonomik ve sosyal kurtuluşun sağlanacağı ifade edilmektedir (Zvandasara, 1992: 68). Bu nedenle temelde kurumsal kiliseye toplumsal değişim için eyleme geçme ve örgütlenme misyonu biçilmiştir.

Kurtuluş Teolojisi'nde kurtuluş kavramının kullanılması bireylerin ve toplumların kendi özgürlüklerini kazanma olarak nitelendirilmektedir. Gutierrez, kurtuluş kavramını insanlığın tarihini yeniden oluşturduğu, insanlığı sınırlayan her şeyden kurtuluşa ereceği bir özgürlük (Bell, 2006: 55) olarak tanımlamaktadır. Kurtuluş Teolojisi'ni tanımlarken kurtuluşun sadece günahlardan kurtuluş anlamına gelmediğini aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik kurtuluş olduğunu ifade etmektedir (Bell, 2006: 56).

Gutierrez, Latin Amerika toplumlarının kurtuluşunu üç temel alandaki reformlara bağlamıştır; bunlardan ilki, uzun yıllardan beri sömürülen, geri bırakılmış, tarihsel ve kültürel bağlarından koparılan bölge halkının yoksulluk ve adaletsizlikten kurtarılmasıdır (Drumm Jr, 1991: 4). Bir diğer reform ise bölge halkının özgür bir şekilde yaşadığı, düşünebildiği ve ulusal değerlerin evrensel değerlerle birleşebildiği sosyal bir düzenin kurulmasıdır. Son olarak da din olgusunun bölgede insanların dini duygularını istismar etmesinden, dinin (kilisenin) kendi bencilliğinden kurtulmasıdır (Aydın, 2019: 361-362). Yine de Gustavo Gutierrez, birey ve toplumun kurtuluşunda dini merkeze oturtmaktadır (Brook, 2008: 14).

Özetle Kurtuluş Teolojisi, Latin Amerika'da sömürge döneminden başlayarak bugüne kadar devam eden yıkıma, vahşete, dışlanmışlığa, geri bırakılmaya, sömürüye tepki olarak doğmuş ve Latin Amerika toplumlarının içinde bulunduğu durumdan kurtuluşunun sağlanması üzerine inşa edilmiştir. Kapitalist dünya düzeni reddedilerek bölgenin tarihsel ve kültürel kökenine inme çabası olarak da tanımlanabilir. Nihayetinde kurtuluş kavramını merkeze alan Kurtuluş Teolojisi bu nedenle birey ve toplumun kurtuluşunun elde edilmesi noktasında gayret sarf etmektedir.

1.2.2 Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kavramı Kurtuluş Teolojisi'nin ortaya çıkmasında en önemli tezlerden biridir. Söz konusu kavram, bu yaklaşımın iskeleti konumundadır. Yaklaşımın önemli savunucularından olan Jon Sobrino; yoksulları kilisenin yasası olarak tanımlamaktadır; yani Hristiyan öğretilerinin anlaşılması ve yoksullarla dayanışmanın kutsal kitap buyruğu olduğunu ileri sürmektedir (Lee, 1990: 4).

Kurtuluş Teolojisi'nin önde gelen düşünürlerinden biri olan Galilea ise; Latin Amerika'yı yoksulluk, ekonomik bağımlılık ve gelişmemişlik olarak tanımlamakta ve eyleme geçme noktasında önceliği yoksullara vermektedir (Fawcett, 1994: 570). Gustavo Gutierrez'e göre; "peygamber, barışın en önemli savunucusu konumundadır, bu nedenle barışın sağlanması da toplumsal adaletin sağlanması ve yoksulların haklarının savunulmasından geçmektedir." (Gutierrez, 1970: 256).

Yaklaşım içerisinde yoksulluk kavramı açıklanırken Hristiyanlık din öğretilerinden yola çıkılmaktadır. Gustavo Gutierrez yoksulluk ile Tanrı arasında bir ilişki kurmaktadır ve bu ilişki çerçevesinde yoksulluğun insanları Tanrı'dan uzaklaştırdığını, Tanrı'nın zalimlere karşı yoksulların yanında olduğunu, bu nedenle kilisenin de yoksulların yanında olması gerektiğini ifade etmektedir (Wilson, 1993: 12). Gutierrez, değişen ve sekülerleşen bu sistemde Katolik Kilisesi'ne bireylerin sadece manevi ruhlarını kurtarmak yerine yoksulların yanında durması, onları desteklemesi, eşitsizliğin ve haksızlığın ortadan kaldırılması için gayret sarf etmesi gibi roller biçmiştir (Rhodes, 2009: 3).

Gutierrez, kilisenin tarih boyunca İncil'in öğretilerine sadık olmadığını, bencil davrandığını, toplumdaki gerçekleri görmediğini, çıkarları için zenginleri ve otoriter yönetimleri desteklediğini, kilisenin toplumdaki yoksulluğu ve ezilmeyi meşrulaştırdığını ileri sürmüştür (Zvandasara, 1993: 68-69). Bu nedenle gerek Hristiyanlığın (Kilise'nin) gerekse de bu dine inananların bölgede devam eden adaletsizlik ve eşitsizliğe göz yummaması gerektiğini belirtmiştir (Martin, 2003: 70).

Tanrı'nın ezilen ve yoksul insanlarla konuştuğu (Veigel, 2018: 85) inancından yola çıkan Gutierrez, Kurtuluş Teolojisi'nin ve kilisenin ilk odaklanması gerekenin yoksul ve ezilmişlere öncelik verilmesi olduğunu savunmuştur (Gutierrez, 2011: 49). Nihayetinde kiliseye yoksullara ve ezilmişlere yardım etme misyonu biçilmiştir. Bunun yanı sıra Gutierrez, Hristiyanlıkta yoksulların ezilmesi, sömürülmesi ve köleleştirilmesi anlayışına karşı çıkmış ve Yahudi inancından da örnek vermiştir. Yoksulluğun Yahudi dininde de kabul görmediğini ve bu nedenle Musa Peygamber'in İsrail halkını özgürleştirip yoksulluktan kurtardığını, halkın köleleştirilmesinin yaratılışa aykırı olduğunu -çünkü insanlık Tanrı'nın

kutsalıdır-, yaratılışa aykırı olan yoksulluğun birey ile Tanrı arasındaki sevgiyi ortadan kaldırdığını ifade etmiştir (Gutierrez, 1988: 167-168).

Yoksulluk kavramı, din adamları ve teologlar için din öğretilerinin anlaşılması ve yorumlanması noktasında bir metot olarak da görülmüştür. İncil ve Hristiyanlık öğretilerine yoksulların gözünden bakılması gerektiğini savunmuşlardır (Williams, 2000: 2). Kurtuluş Teolojisi'nde yoksulların ve ezilmişlerin gözünden Tanrı'yı anlama düşüncesi; din adamları ve teologların tecrübelerine dayanmakta, Tanrı'ya ulaşmak ve ulaşma sürecini yorumlamak için bir metot sunmaktadır (Rowland, 2011: 22-23).

Kurtuluş Teolojisi tezlerinin ileri sürüldüğü Medellin toplantısında İsa peygamberin yoksul olduğu ve yoksullara yardım ettiği referans alınarak kilisenin de yoksullara yardım etmesinin bir görev olduğu belirtilmiştir (Posadas, 2018: 13). Bunun yanı sıra Hristiyanlık inancında ezilmişlerin, yoksulların önemli bir yer tuttuğu vurgulanmış, Hristiyanların da yoksullara yardım etmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Chung, vd., 1989: 10). Medellin'de öne çıkan kararlardan biri de yoksullar için ilk yapılması gereken eylemin yoksullarla dayanışma bağının kurulması olduğudur (Moerman, 2006: 17).

Bu teolojik yaklaşım içerisinde yoksulluk maddi, sosyal ve manevi olarak ele alınmaktadır. Maddi yoksulluk Latin Amerika halklarının hayatlarını idame edebilecek temel ihtiyaçlara ulaşamamaları olarak tanımlanmaktadır (Irvine, 2012: 143). Bu temel ihtiyaçların karşılanması için insanların kendi kaderlerine karar verebilecekleri ve bireyin merkezde olduğu ekonomik bir modelin oluşması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Fitzgerald, 2011: 262). Sosyal yoksulluk ise daha çok Latin Amerika toplumlarının cahillik, dinsel, dilsel ve ırksal farklılıklardan dolayı ezilmeleri ve ötekileştirilmeleri bu tür problemler nedeniyle kendine ve topluma yabancılaşma olarak ele alınmaktadır (Gutierrez, 2011: 41). Çünkü bu sistem içerisinde maddi yoksulluk dışında cinsiyet, etnik, kültürel, dini farklılıklardan dolayı ötekileştirilen ve ezilen insanlar da vardır (Fawcett, 1994: 571).

Manevi yoksulluk ise toplumların içinde bulunduğu koşullar sonucunda dine olan yaklaşımı ile ilintilidir. Gutierrez'e göre yoksulluk; insanların temel ihtiyaçlara ulaşamamaları anlamına gelmektedir, bu durum da Tanrı ile olan manevi bağın kopmasına; toplumdaki dayanışmanın ve sevginin yok olmasına neden olmaktadır (Hillar, 1993: 7). Gutierrez, bu üç farklı yoksulluk tanımından yola çıkarak söz konusu yoksulluğun özelde bireyi genelde toplumu kendi kültüründen, sosyal, manevi ve politik değerlerinden uzaklaştırdığını, okuma yazma bilmeyen ve bu durum sonucunda kendisine yabancılaşan bir toplum profilinin ortaya çıktığını öne sürmektedir (Irvine, 2012: 143).

Gustavo Gutierrez, yoksulluğu tanımlamanın yanı sıra sonuçları üzerinde de durmaktadır. Yoksulluğun beraberinde getirdiği sosyal, ekonomik, psikolojik, politik ve dini sonuçlara işaret etmektedir. Gutierrez'e göre yoksulluk; temel ihtiyaçların yoksunluğu dışında işçilerin sömürülmesi, bireyler arası ilişkilerin bozulması, toplumun ve bireylerin haklarının başkaları tarafından sınırlandırılmasına neden olmaktadır (Gutierrez, 1988: xxii). Bu tip yoksulluğu kurumsallaşmış şiddet olarak tanımlayan Gutierrez; bireylerin ve toplumların sömürülmesini toplumda kargaşanın nedeni olarak da görmektedir (Gutierrez, 1988: xxii).

Kurtuluş Teolojisi içerisinde Latin Amerika'daki derinleşmiş yoksulluğun nedeni bölge ülkelerinin devlet rejimi, izlenen ekonomik model ve sosyal düzen gibi dış faktörlere de bağlanmaktadır. Yoksulluk, sadece toplumun temel ihtiyaçlara ulaşımı değil aynı zamanda topluma daha iyi bir yaşam için imkânlar sunan devlet sistemi veya rejimi olarak da ele alınmaktadır (Kim, 2013: 606). Kurtuluş Teolojisi'nin önemli savunucularından biri olan Phillip Berryman, Latin Amerika ülkelerindeki sosyal düzeni açıklarken; insanların bir anda yoksulluk içinde kendilerini bulmadığını, yoksulluğun inşa edilen toplum düzeninin sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir (Drumm, 1991: 8). Bu nedenle izlenen ekonomi politikaları, devlet rejimleri ve sosyal düzenin sorgulanması da söz konusudur.

Latin Amerika'da izlenen ekonomi politikalarının toplumdaki yoksulluğu derinleştirilmesi ve din adamların bu duruma şahit olması ile çözüm arayışları başlamıştır. Kurtuluş Teolojisi'ni savunan teologlar ve din adamları, yoksulluk kavramından yola çıkarak Marksizm'in sınıf mücadelesi, kapitalist üretim araçlarının kaldırılması gibi tezleri referans olarak kullanmış ve bu savların toplumun sorunları için çözüm getireceğine inanmışlardır (Wilson, 1993:3).

Netice olarak Kurtuluş Teolojisi, İncil öğretileri ile teolojik fikirlerin Latin Amerika'daki mevcut gerçekliklerle ilişkilendirilmesi üzerine kurulmuştur (Ribeiro, 1999: 305). Bu açıdan bakıldığında Kurtuluş Teolojisi'nin çıkış noktası olan yoksulluk kavramının tarihsel bağlamına inme çabası ile desteklenmiş, bu çaba ile kilisenin ve Hristiyanların yoksulların yanında yer alması hedeflenmiştir. Aynı zamanda yoksulluk kavramına maddi anlam dışında manevi ve sosyal anlamlar yüklenmiştir. Bu bağlamda Latin Amerika'da mevcut sosyal gerçekliklerin analiz edilmesi noktasında Marksizm tezlerinin kullanılması söz konusu olmuştur.

1.2.3 Kurtuluş Teolojisi'nin Tarihsel Gelişim Süreci

Kurtuluş Teolojisi'nin ortaya çıkmasında birçok faktör rol oynamıştır. Bu faktörler sadece Latin Amerika merkezli değil aynı zamanda uluslararası konjonktürel durumlardan da etkilenmiştir. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik ve sosyal yıkım, her ne kadar sıcak bir savaş yaşanmamışsa da, Latin Amerika'yı ciddi manada etkilemiş, halkı yoksulluk kısıncasına itmiştir. Bunun yanı sıra sömürge döneminden beri devam eden Katolik ve Protestan kiliselerinin bölgedeki insani, hukuki ve ekonomik durumlara kayıtsız kalması, yayılan Marksizm savları, öğrenci hareketleri, yeni teorik ve teolojik tartışmalar etkili olmuştur.

Bu dönemde Latin Amerika'da popülist yönetimlerin iktidara gelmesi bölgeye yeni bir ekonomik ve sosyal hava getirmiştir. Özellikle Arjantin'de Peron yönetimi, Brezilya'da Vargas yönetimi, Meksika'da Cardenas yönetimi bu noktada etkili olmuştur (Boff, 1987: 1). Bu popülist yönetimlerin döneminde güçlenen işçi sınıfı diğer ülkelerdeki politik ve ekonomik değişimlerin gerçekleşmesi açısından önemlidir. Özellikle Küba Devrimi gerek bölge gerek Katolik Kilisesi için bir dönüm noktası olmuştur. Küba Devrimi'nin başarılı olması ile birlikte Marksist tezlerin başarılı bir şekilde uygulanması gerek Marksizm'in Latin Amerika'da benimsenmesini sağlamış gerekse de birçok ülke için örnek teşkil etmiştir.

Marksizm'in yayılma alanı bulması değişim taleplerini beraberinde getirmiş, toplumun din ve kiliseye bakışını değiştirmiştir. Giderek toplum ile kilise arasındaki bağ zayıflamıştır. Toplum nezdinde imajı zedelenen kilise ise toplum ile yeniden bağ kurmak için dönemin değişim rüzgârına uymuştur. Kilise hiyerarşisi ve bazı din adamları katı Katolikliği bir kenara bırakarak diğer fikir ve akımlarla ilişki kurulabileceğini ilan etmiştir (Vanden ve Prevost, 2006: 133).

Keza Katolik Kilisesi hiyerarşisi için Evanjelik kiliselerin Latin Amerika'da aktif hale gelmesi toplumu mobilize etme sonrası taraftarlarının artması harekete geçmek için belirgin bir etken olmuştur (Audette, vd., 2020: 2). Katolik Kilisesi'ni harekete geçiren etkenlerden biri de Protestan Kilisesi'nin Latin Amerika ülkelerinde toplumsal dönüşümün yaşanması için aktif olarak çalışmasıdır (Berntzen, 2012: 163). Toplumsal hareketlilikten etkilenen Protestanlığın toplumda yayılarak karşılık bulması, Katolik Kilisesi'nin öz eleştiride bulunmasına ve sömürge döneminden beri süren tutumundan vazgeçmesine doğrudan etki etmiştir.

Bu doğrultuda Katolik Kilisesi, 1955'te Rio de Janeiro, Brezilya'da I. Latin Amerika Piskoposluk Konferansını (CELAM I) gerçekleştirmiştir. Konferansta Katolik Kilisesi'nin bölgede yoksulluk ile mücadele etmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve mevcut sosyal ve ekonomik düzen eleştirilmiştir (Hillar, 1993: 2). Teologların bazıları politik olarak da

devrimin gerçekleştirilmesi gibi radikal değişimler üzerinde durmuşsa da daha sonra toplumun kendisinin buna karar vermesi gerektiğine karar verilmiştir (Drumm, 1991: 10).

Katolik Kilisesi ve Protestan Kilisesi, izlenen ekonomi politikalarının engin ile yoksul kesim arasındaki uçurumu derinleştirdiğini düşünmüş, yoksullukla mücadele için gönüllü programlar oluşturmuştur (Chung vd., 1989: 8). Din adamları, rahibeler, öğrenciler gönüllü bir şekilde Hristiyan temelli topluluklar (*Christian Base Communities*) adı verilen bu topluluklarda çalışmaya başlamıştır (Kim, 2013: 604-605).

Böylelikle Kurtuluş Teolojisi'nin öncelik olarak gördüğü pratik fikrinin ilk adımı Hristiyan temelli topluluklar ile atılmıştır. Programların ve toplulukların temel önceliği toplumu eğitmek olmuştur, zira teologlar baskıcı yönetimlerin çoğunluğu eğitilmemiş toplum tarafından seçildiğini ileri sürmüşlerdir (Posadas, 2018: 13). Bu bağlamda toplumu sosyal, politik ve ekonomik olarak eğitmek, teolojinin anlaşılması ve uygulanması, toplumun değişimler için nasıl örgütleneceği gibi misyonlar ön plana çıkmıştır (Drapkin, 2010: 17-18). Din adamları ve teologlar bu misyonların pratiğe geçmesi için gayret sarf etmişlerdir.

Küba Devrimi'nin gerçekleşmesinden sonra Papa XXIII. John, 1962'de bölgede ekonomik ve politik değişimleri konuşmak için II. Vatikan Konseyi'ni toplamıştır. Papa, Kurtuluş Teolojisi'ni dönemin beraberinde getirdiği değişimleri analiz ederek zamanın işareti olarak tanımlamıştır (Gutierrez, 1988: 7). Nitekim tüm dünyada 1960'lı yıllarda birçok alanda değişikliklerin baş göstermesi kilise için de önem arz etmektedir. Papa'nın, bu değişimleri göz önünde bulundurması, kiliseyi diğer dini ve sosyolojik fikirlere açmasının önünü açmıştır (Sigmund, 1986: 2).

Konsey, toplantıda kilisenin görevini yeniden tanımlamış ve bölgede yoksullukla mücadelede kilisenin aktif rol oynaması gerektiği üzerinde durmuştur (Williams, 2000: 1). Bir diğer toplantı 1965'te yapılmış, dünyanın birçok yerinden din adamı bu toplantıya katılmıştır. Toplantıda Asya, Afrika ve Latin Amerika halkları modern dünyanın proleteryası olarak nitelendirilmiştir (Dussel, 1981: 140). Latin Amerika ülkelerindeki yoksulluk kavramı ön plana çıksa da bölgedeki ekonomik gücün toplumu sosyal devrime ittiği üzerinde durulmuş, kilisenin bu sosyal değişimdeki rolüne yönelik fikirler ileri sürülmüştür (Drapkin, 2010: 7). Toplantı sonrası yayımlanan bildiride adaletin tesis edilmesi noktasında devrim fikrinin kabul edilebilir olduğu belirtilmiş, toplumdaki sınıf çatışmasının ve şiddetin temel kaynağı olarak zengin kesim işaret edilmiştir (Dussel, 1981: 141).

Kurtuluş Teolojisi'nin şekillenmesi ve sistematikleşmesi için 1968 Medellin (Kolombiya) toplantısı bir dönüm noktası niteliğindedir. Burada alınan kararlar Kurtuluş Teolojisi'nin Magna Cartası olarak tanımlanmaktadır (Boff ve Boff 1986: 504). Papa, radikal

fikirlerin ve şiddet merkezli olan sömürgeci Katolikliğin sona erdiğini, yeni bir çağ başladığını ilan etmiştir (Dussel, 1981: 144). Medellin konferansında ön plana çıkan konular mevcut ekonomik düzenin bölgede yıkıcı etki bırakması ve politik sistemin krizleri olmuştur (Brook, 2008: 7).

Özellikle izlenen ekonomi politikaların ön gördüğü ilerlemeyi sağlayamaması ve ekonomik krizlerin merkezinde olması değişim taleplerinin artmasına neden olmuştur. İçinde teolog, din adamı, rahibeler, sosyolog ve uzmanların bulunduğu 150 kişi Kolombiya'nın Medellin şehrinde bir araya gelmiş, izlenen neoliberal ekonomi politikalarının insanları daha da zor duruma soktuğunu vurgulayarak kapitalist sistemi eleştirmişler (Chung, vd., 1998: 16-17).

Kurtuluş Teolojisi'nin en önemli toplantısı olan Medellin toplantısına sadece Katolik din adamları değil aynı zamanda Protestan din adamları da katılmıştır. Katolik Kilisesi'nden Gustavo Gutierrez, Hugo Assmann, Jose Porfirio Miranda Juan Luis Segundo ön plana çıkarken Protestan Kilisesi'nde Rubem Alves ve Jose Miguez Bonino gibi önemli din adamları ve teologlar liderlik etmiştir (Wang, 1977: 19). Bu bağlamda hem Protestan hem de Katolik kiliseleri Latin Amerika toplumlarının içinde bulunduğu durumu değerlendirmek ve sorunlarına çözüm bulmak istemişlerdir. Kiliselerin diğer fikirlere açık olması, din adamlarının kilise misyonlarını sorgulamasına ve yeni bir misyon belirlemesine etki etmiştir.

Kilise hiyerarşisi tarafından kapitalist sistem eleştirilirken devrim fikrine de karşı çıkmıştır. Papa, bu dönemde yaptığı Kolombiya ziyaretinde halka şiddet ve devrim fikirlerine güvenmemeleri gerektiğini, bu fikirlerin Hristiyanlık ruhuna aykırı olduğunu ve sosyal ilerleme için engel teşkil ettiğini belirtmiştir (Dussel, 1981: 144).

Din adamları, Latin Amerika'yı hem tarihi hem de mevcut ekonomik, sosyal ve siyasi yapıları nedeniyle kurumsal şiddetle iç içe bir bölge olarak tanımlamışlardır (Acevedo, 2016: 10-11). Resmi adıyla II. Latin Amerika Piskoposluk Toplantısı (CELAM II) olan Medellin toplantısında, Katolik Kilisesi'nin sosyal değişimlere müdahil olacağı kararı alınmış (Williams, 2000: 1) ve zenginliklerin eşit bir şekilde dağıtılması gerektiği savunulmuştur (Wilson, 1993: 11).

Medellin toplantısı Kurtuluş Teolojisi yaklaşımının amacının belirlenmesi için önemlidir. Kurtuluş Teolojisi'nin teorik ve pratikte esas içeriği olarak tanımlanan "yoksullar lehine tercih" kararı bu toplantıda alınmıştır ve bu doğrultuda çalışmalar başlamıştır (Pietrzak, 2017: 88-89). Toplantıda alınan "yoksullar lehine tercih" kararı, İncil'in yeniden yorumlanması ile birlikte Latin Amerika toplumunun içinde bulunduğu yoksulluk, toplumun tabakalara ayrılması, bölge kaynaklarının sömürülmesi, diktatörlükler tarafından yönetilmesi

gibi bir dizi sosyal, ekonomik ve politik çıkmazdan kurtulmak için bir yol haritası olmuştur. Bu amaçla benimsenen “yoksullar lehine tercih” kararı toplumun bilinçlendirilmesine, somut ve alternatif toplum için radikal değişim taleplerinin yerine getirilmesine yöneliktir (Özbudun, 2008: 507). Yine bu karar doğrultusunda gönüllü bireylerden oluşan programlar artırılmıştır. Bu programlar Tanrı’nın ve yoksulların sesi (Vegel, 2018: 85) olarak tanımlanmış, yoksulların temel ihtiyaçlarının karşılanması hedeflemiştir.

Medellin’de alınan “yoksullar lehine tercih” kararı ve toplum sorunları ile ilgilenen Hristiyan merkezli gönüllü toplulukların çalışmalara başlaması ile aynı zamanda din ile politika arasında yeni bir tanımlama ihtiyacı doğurmuştur. Bu amaçla Medellin toplantısında bireylerin ve toplumun hem sosyal hem de varoluşsal özgürleşme fikri doğrudan desteklenmiştir (Reed ve Foran, 2002: 346). Bu doğrultuda Medellin toplantısında üç temel fikir ön plana çıkmıştır: Latin Amerika tarihi ve kültüründen beslenen geleneksel yaklaşım, modernleşme merkezli gelişmeci yaklaşım ve devrimci yaklaşım (Berryman, 1973: 60).

Gelenekselci anlayış, Latin Amerika’nın tarihsel kökenine inmeye çalışmış olsa da sosyal olayları göz ardı etmesi nedeniyle, modernleşme odaklı yaklaşım ise neoliberal politikaları kullanıp bağımlılığı artırması ve sosyoekonomik problemlere sebebiyet vermesi açısından reddedilmiştir (Berryman, 1973: 60). Son olarak üçüncü yol olarak görülen, ekonomik ve sosyal olaylara odaklanan, Marksizm teorisinden beslenen devrimci bir yaklaşım kabul edilmiştir (Puntigliano, 2019: 9). Teologların ve din adamlarının bu devrimci anlayış gereği Katolik Kilisesi kurumuna ve askeri rejimlerin uygulamalarına eleştiriler yöneltmesi, teologların ve din adamların silahlı isyancı grupların savunucusu olarak hedef gösterilmelerine neden olmuştur (Özbudun, 2008: 508).

Esasında Kurtuluş Teolojisi’nde Marksizm’e yönelik bu olumlu yaklaşım bu dönemde Latin Amerika’da etkisini gösteren Bağımlılık Teorisi’nin bölgeyi analiz etmekteki başarısına dayanmaktadır. Bağımlılık Teorisi özünde Latin Amerika’nın ekonomik olarak kapitalist ABD ve Avrupalı devletler tarafından sömürülmesi ve geri bırakılmasına neden olduğunu açıklamaktadır (Goodman ve Baden, 1990: 162).

Medellin toplantısında alınan kararlar ile gerek Katolik gerekse de Protestan Kilisesi Latin Amerika toplumu için toplu seferberlik başlatmışlardır. Bu kolektif çalışma ile Katolik-Protestan yaklaşımının yanı sıra diğer dinlere yönelik söylem ve fikirlerde saygı, hoşgörünün inşa edilmesinin de önü açılmıştır. Din adamları ve kilise hiyerarşisinde toplumsal değişimlerin etkisi ile diğer din ve öğretilere hoşgörü ile yaklaşılması, dinler arası diyalogun oluşmasına öncelik verilmiştir (Ribeiro, 2015: 86).

Medellin toplantısı sonrası Kurtuluş Teolojisi sempozyumları gerçekleştirilmiştir. Bu teolojik yorumlamanın anlaşılması ve pratiğe dökülmesi açısından önem arz eden bu sempozyumlar arasında 1972 yılında Şili’de yapılan Latin Amerika Hristiyanları için Sosyalizm Kongresi’nde farklı konuların da tartışılmasına olanak sağlamıştır (Chung vd., 1989: 17). Özellikle Marksizm’de diyalektik tartışması, Marksizm’in din olgusuna yaklaşımı, tarihsel materyalizm gibi öne çıkan argümanlar yanı sıra Latin Amerika ülkelerinde ciddi bir ivme kazanan gerilla savaşları tartışılmıştır.

Latin Amerika’da sosyoekonomik değişimlerin yeni bir toplum inşa etme isteğine ithafen toplanan bu kongrede Şili’deki Salvador Allende iktidarının politikaları desteklenmiş, Latin Amerika’da ve Kurtuluş Teolojisi teologları arasında devrim nosyonu yayılmaya başlamıştır. Sosyalist Hristiyanlar Cemiyeti adı altında kurumsallaşan bu hareket, ezilen sınıfın devrimi gerçekleştirmesini savunmuş olsa da Allende yönetiminin yıkılması ile bu hareket dağılmıştır (Vicencio, 2011: 294). Diğer ismiyle “80’lerin Deklarasyonu” olarak da anılan bu hareket Latin Amerika’nın içinde bulunduğu durumu açıklama noktasında Marksizm’in toplumsal analizini referans alması, öte yandan sosyalizmin yoksul ve ezilmişlerin yanında durması, toplantı sonrası yayımlanan bildiride sosyalizmin Latin Amerika için bir seçenek olarak kabul edilmesiyle dikkat çekmiştir (Chung, vd., 1989: 20).

Kurtuluş Teolojisi içerisinde teolojik ve teorik tartışmalar Latin Amerika ile sınırlı kalmamış, Amerika Birleşik Devletleri’nde de tartışılmaya başlamıştır. 1975’te Detroit’de düzenlenen toplantıda Kurtuluş Teolojisi ve sosyal yaşam pratikleri tartışılmıştır (Chung vd., 1989: 17). Teologlar arasında yayılan sosyalizm fikri, bazı din adamlarının gerilla hareketlerine dolaylı ve doğrudan destek vermesi, devrimci din adamlarının Nikaragua’daki ayaklanmalarda öncü rol oynaması bazı din adamlarının ve kurumsal kilisenin tepkilerine neden olmuştur.

1979 yılında yapılan Puebla toplantısı gerek Kurtuluş Teolojisi gerekse de Katolik Kilisesi’nin dönüşümü noktasında çeşitli fikir ayrılıklarının yaşandığı dönemdir. Kilisenin dönüşümünü destekleyen, değişimde önemli rol oynamasını savunan Kurtuluş Teolojisi taraftarları ile Marksizm fikrine karşı çıkan ve Kurtuluş Teolojisi’ni politik olarak gören muhafazakâr taraf arasında fikir ayrılığı yaşanmıştır (Dussel, 1981: 231-232). Özellikle 1972’de CELAM başkanlığına Alfonso López Trujillo’nun seçilmesi ile kurumsal kilise yeniden muhafazakâr kimliğe bürünmeye başlamıştır. Bu nedenle Puebla toplantısına katılacak kişiler Medellin toplantısının aksine CELAM yöneticileri tarafından seçilmiş, Kurtuluş Teolojisi’nin ileri gelen teologları ve din adamlarının toplantıya katılması engellenmiştir (Chung vd., 1989: 26).

Alfonso López Trujillo'nun yapılan gönüllü programları etkisiz bulması ve bu programları engellemesi, Papa II. John Paul'un Puebla toplantısında Kurtuluş Teolojisi'ni Hristiyanlık din öğretilerine devrimci nitelik atfettiği ve onları politikleştirdiği konusunda eleştirmesi (Light, 2015: 27) söz konusu olmuştur. Papa, Kurtuluş Teolojisi'nin politik analizler kullanmasını eleştirmiş, bu analizlerin özellikle Hristiyan inancının izlediği analiz birimlerden olmaması nedeniyle bir teoloji olmadığını ileri sürmüştür (Sigmund, 1992: 100). Buna paralel olarak İncil'in yeniden yorumlanmasının inancın politikleşmesinin önünü açtığı; bu durumun da kargaşaya neden olduğu öne sürülmüştür (Özbudun, 2088: 510).

Alfonso López Trujillo, Medellin'de alınan "yoksullar lehine tercih" kararını eleştirmekle kalmayıp dini metinlerden yola çıkarak yoksulluğun maddi değil manevi olduğunu, bu tercihin sadece yoksullar için değil aynı zamanda toplumun diğer kesimlerine yönelik olduğunu ileri sürmüştür (Özbudun, 2008: 509-510). Clodovis ve Leonardo Boff kardeşler Trujillo'nun bu savlarına karşı çıkmış, yoksulluğun zamanla ortadan kalkabilecek bir olgu olmadığını, söz konusu ekonomik, sosyal ve politik süreçlerin nihai sonucu olduğunu ileri sürmüşlerdir (Makhetha, 2014: 14).

Puebla'da gerçekleştirilen toplantıda Medellin kararlarının bazıları eleştirilse de Latin Amerika ülkelerindeki yoksulluğun izlenen rekabet kaynaklı ekonomi politikalarından kaynaklandığı, daha adil bir toplum inşa etmek için planlı bir örgütlenmenin gerektiği ve yapılan gönüllü programların daha aktif olması gerektiği üzerinde durulmuştur (Özbudun, 2008: 510). López Trujillo, yoksullar ile zenginler arasındaki uçurumun giderek artmasına izin verilmemesi gerektiğini, bu nedenle toprakların dağılımı ve banka sektörü gibi alanlarda reformlara ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir (Goodman ve Baden, 1990: 167).

Yukarıda da değinildiği üzere Puebla toplantısı Kurtuluş Teolojisi'nin düşünsel açıdan ilerlemesi noktasında çeşitli fikir ayrılıklarının yaşandığı bir duruma neden olmuştur. Bir tarafta pratikleri ile Latin Amerika'nın sosyal, ekonomik, politik değişimlerinde öncü rol oynayan ve devrim isteyen bazı din adamları, diğer tarafta Kurtuluş Teolojisi'nin politikleştirdiğini ve inancın politize edildiğini ileri süren, aynı zamanda kilisenin ilerici adımlarını destekleyen ancak bu reformların muhafazakâr zeminde yapılmasını isteyen bazı din adamları yer almıştır.

Sonuç olarak, Latin Amerika'da 15. yüzyılda başlayan sömürge düzeni beraberinde köklü değişimler getirmiş; bu değişimler aynı zamanda kronikleşen ekonomik, sosyal ve politik sorunların temel nedenleri olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde Latin Amerika'nın genel durumu ve içinde bulunduğu koşullar analiz edilmiş ve sonrasında ise teolojik zemin

ortaya konmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Kurtuluş Teolojisi ile Marksizm arasındaki ilişki tartışılmış ve kuramsal çerçevesi üzerinde durulmuştur

İKİNCİ BÖLÜM

MARKSİZM VE KURTULUŞ TEOLOJİSİ

Kurtuluş Teolojisi'nin çıkış amacı din öğretileri doğrultusunda Latin Amerika'da toplumsal koşulların sosyal analizini yapmak ve kemikleşmiş sorunlara çözüm bulmaya çalışmaktır. Buradan hareketle Kurtuluş Teolojisi, diğer Hristiyanlık teolojilerinden ve politik teolojilerden farklı olarak sosyal bilimlere analiz aracı olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan Kurtuluş Teolojisi'nin özünde ve analizlerinde Marksizm önemli bir yer tutmaktadır. Kurtuluş Teolojisi ile Marksizm arasında kurulan bağ din adamları, teologlar ve rahibeler nezdinde olsa da iki yaklaşım arasında kurulan ilişkiye gerek kilise hiyerarşisi gerekse de bazı din adamları tepki göstermiştir.

Küba Devrimi ile Latin Amerika'da yer edinmeye başlayan Marksizm, sosyalizm ve komünizm yaklaşımları Kurtuluş Teolojisi'ni savunan bazı din adamlarının bölgede uygulamaya çalıştığı pratiklerle paralellik göstermiştir. Esasen Marksizm'in kapitalist dünyayı eleştirerek mevcut düzenin yeniden sorgulanması için zemin oluşturması, yeni bir alternatif sunması Kurtuluş Teolojisi için önem arz etmiştir. Kurtuluş Teolojisi'nin önemli teologlarından biri olan Jose Miguez Bonino, Marksizm'in tarihin birey emeği ile şekillenmesi, sınıfsal mücadelenin gerçek olması, proleter sınıfın devrimdeki rolü ve pratiğin ön planda olması gibi fikirlenin Hristiyan dünyasında kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur (Plasterer, 1977: 42).

Bununla birlikte Gustavo Gutierrez Marksizm'in tarih anlayışının, üretim ve üretim tarzına yönelik çalışmalarının Kurtuluş Teolojisi için önemli olduğunu vurgulamış; ancak maddeciliğe ve metafiziğe indirgenen materyalizmi reddetmiştir (Klenicki, 1983: 31). Gustavo Gutierrez, Marksizm'i inancın yerine koymak yerine; daha çok bölge toplumunun içinde bulunduğu durumu analiz etmek için bir bakış açısı olarak görmüştür (Brook, 2008: 11). Tarihsel materyalizmin maddeci ve ateist yanı reddedilse de Marx, aynı zamanda materyalizmi “değişim için toplumu anlamak” olarak tanımlamıştır, bu yaklaşım Latin Amerika'nın analiz edilmesi noktasında faydalı olmasını tarihsel materyalizmin tamamen bir kenara bırakılmamasını sağlamıştır (Cockcroft, 1997: 29).

Yukarıda da bahsedildiği üzere Kurtuluş Teolojisi'nin argümanları, öncelikle yoksulluğu ve genel olarak sosyal, ekonomik, kültürel ve politik krizleri analiz etmek, bu krizlere çözüm üretemeyen kurumları eleştirmek ve yeni bir alternatif sunmaktır. Bu bağlamda diğer teolojilerden farklı olarak sadece durumun analiz edilmesi değil aynı zamanda

pratikte söz konusu toplumsal sorunlara çözüm üretme gayesi vardır. Latin Amerika’da yoksulluk, eşitsizlik, adaletsizlik ile mücadele sürecinde toplumun durumunu açıklayabilmek için Marksizm’in sınıf çatışması tezini kullanmışlardır. Bu bölümde Marksizm’in tüm argümanlarına yer vermek yerine Kurtuluş Teolojisi için analiz sürecine referans konumunda olan savlara değinilecektir.

2.1. Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi’nde Tarih-Sınıf İlişkisi

Marx, sınıf mücadelesini belirlenmiş bir modelde değil, bütünsel bir zemine oturarak tarihsel, sosyolojik, ekonomik ve politik faktörlerin bir araya gelmesiyle ele almıştır (Öngen, 2002: 14). Sınıf mücadelesinde tarihsel olarak iş bölümüne işaret eden Karl Marx, ilk olarak kadın ile erkek arasındaki işbölümü içerisinde başladığını daha sonrasında kol gücü ile beyin gücü arasında mücadele yaşandığını, zamanla maddi gücü elinde bulunduran beyin gücünün de kol gücüne hükmettiğini ileri sürmüştür (Blackledge, 2017: 59-60). Yani sınıf mücadelesi tarih öncesi bireylerin kendi aralarında iş bölümü ile başlamış, zamanla bireyler arasında bu iş birliği bozulmuş ve toplumsal tabakalaşma oluşmuştur.

Marx bu oluşum sürecini tarih anlayışı olarak sistematize etmiştir. Bu sistematik görüşe göre tarih boyunca toplumun üretimi gerçekleştirmesi üretim ilişkilerini ortaya çıkarmış; bu üretimi sağlayan kitleler toplumun altyapısını oluşturmuş, altyapıyı politika, ekonomi, hukuk ve ideoloji gibi kavramlar ile yönlendiren kesim üstyapıyı oluşturmuştur (Öz, 2008: 24). Marx’a göre tarihsel perspektiften bakıldığında bireyin üretim şeklini ve üretim kabiliyetini etkileyen unsur olarak maddi güç temel etkindir; bu maddi güç aynı zamanda da tarihi oluşturur (Topakkaya, 2008: 383). Marx ve Engels, bugüne kadarki tüm toplumların merkezinde sınıf mücadelesi olduğunu, modern toplumun da diğer dönem toplumlarından bir farkı olmadığını, yeni sınıfların ve yeni baskı şartlarının oluşturulduğu, yeni mücadele şekillerinin ortaya çıktığını savunmuşlardır (Marx ve Engels, 2015: 41).

Kapitalist ekonomik düzende kendi emeğine ve topluma yabancılaşan proletarya sınıfı, sermaye sahibi için birey olarak görülmekten ziyade sömürmek için insan gücü olarak görülmektedir (Ih-ren, 2013: 56). Marx’a göre kapitalist düzende yabancılaşma ile karşı karşıya kalan proletarya sınıfının kurtuluşu aynı zamanda toplumun da kurtuluşu, özgürleşmesi anlamına gelir, proletarya sınıfının tüm sınıfları ortadan kaldıracığını yani devrimci bir role bürüneceğini ifade eder (Öngen, 2002: 15).

Marx, sınıf kavramının mevcut sermaye düzeni tarafından oluşturulduğunu ve bu düzen tarafından sömürüldüğünü ileri sürmüştür (Bell ve Cleaver, 2002: 4). Bu sömürünün üretime bağlı olarak kapitalistlerin ve işçilerin çıkarlarının çatışması ile başladığı üzerinde durmaktadır. Çünkü kapitalistlerin temel amacı kârlarını artırmak ve egemenliklerini güvence

altında tutmak iken işçilerin temel amacı daha yüksek ücretler ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi olduğundan bu iki sınıfın çıkarları çatışmakta ve sınıf mücadelesi ortaya çıkmaktadır (Ollman, 2015: 20).

Marx'a göre toplum, kutuplaşmaya gitmiş ve iki çatışan sınıfa ayrılmıştır; ezenler ve ezilenler, diğer bir deyişle de mülk sahibi olanlar ve olmayanlar (Helemejko, 2012: 14). Sınıf kavramını tarihsel bir gerçeklik olarak görmüş, ilkel toplumları dışarıda bırakarak tarihin her döneminde toplumun sınıflara ayrıldığını dile getirmiş; her dönemde farklı varyasyonlarla karşımıza çıktığını ifade etmiştir (Lenin, 2019: 35-36). Marx, ezen ve ezilen kavramını üretim ilişkileri bağlamında ele almakta iken sınıfsal çatışmanın ise ezilen kesimin sermaye sahibini düşman olarak görmesi ile oluştuğunu ifade etmektedir (Topakkaya, 2008: 384). Bununla birlikte Karl Marx, mevcut düzende daha önceki dönemlerden farklı olarak burjuvazi ile proletarya arasındaki mücadelenin daha derinleştiği, kutuplaşmanın daha keskin bir hale geldiği üzerine durmuştur (Lenin, 2019: 36). Toplumdaki bu sınıflaşma ve kapitalist ekonomik düzen sonucu proleter sınıfın (ezilen sınıf) ortaya çıktığını dile getirmiş; proleter sınıfın da kapitalist toplumda devrime öncülük edeceğini ifade etmiştir (Helemejko, 2012: 15).

Marx'ın işçi sınıfına yüklediği bu anlam evrensellik iddiası taşımaktadır. Zira Marx'a göre işçi sınıfının yapacağı toplumsal devrim sadece ezilen sınıf değil, aynı zamanda bütün insanlığı kurtarmak anlamına geldiğini savunmaktadır (Marx, 2009: 266). Yine de kapitalizmin giderek acımasız bir hale gelmesi, sınıfsal çatışmanın daha da derinleşmesi Marx'ın istediği ideal toplum inşa fikrini sekteye uğratmıştır. Bu noktada işçi sınıfının eksikliğini saptayan Marx, birey ve toplumun mevcut düzen içerisinde yabancılaşmasının ötesinde işçi sınıfının ekonomik bilgi eksikliği, bilincin yeteri kadar gelişmemesi gibi etkenleri sınıfsız düzenin oluşmamasının temel nedenleri olarak görmüştür (Marx, 2009: 267).

Marksizm teorisinde serbest ticarete ve rekabete dayanan kapitalizm içerisinde sınıflaşmanın sadece işçi sınıfı ile burjuvazi arasında gerçekleşmediği ileri sürülmektedir. Marx, sınıflaşmanın ilk olarak burjuvazi ile işçi sınıfı arasında daha sonra da doğası gereği rekabete dayanan sistem içerisinde burjuvazi ile burjuvazi arasında da görüldüğünü ifade etmiştir (Uzgel ve Bedirhanoğlu: 2015: 113). Yani mevcut ekonomik sistem içerisinde sadece üst tabaka ile alt tabaka arasındaki mücadele değil aynı zamanda üst tabakanın kendi arasında da mücadele ettiği gerçeği vardır.

Marksizm'de sınıf kavramının tarihin belli zamanlarında oluştuğu üzerinde durulmaktadır. Tarih kavramına ise bireylerin ve toplumların kendi kaderlerine karar verme ve inşa etme görevi yüklenmektedir. Marx, “insanlar kendi tarihlerini oluştururlar ancak

istedikleri koşullarda veya diledikleri bir şekilde değil, mevcut düzen içerisinde ve tarihten bugüne gelen koşullarda” (Blacklegde, 2017: 19) diyerek tarih ile birey arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır.

Marksizm’in tarih-sınıf arasında kurduğu ilişki Kurtuluş Teolojisi’nin önde gelen din adamları ve teologları için Latin Amerika toplumlarının kendi kararlarını verme noktasında önemli referans olmuştur. Kurtuluş Teolojisi’nin esas içeriğinde Gutierrez, tarihi bir bütün olarak tanımlamakta ve Tanrı’nın ellerinde kabul etmektedir (Serrano, 1990: 18). Yani tarihe manevi bir anlam yüklenmektedir. Yine de Gutierrez, bu bakımdan teolojik yaklaşımın oluşumunu etkileyen süreci anlatırken bireylerin kendi kaderlerini tayin etmeye başladığını kendi yazdığı tarihin de öznesi konumuna geldiğini vurgulamaktadır (Gutierrez, 2011: 37).

Bu görüş ile birlikte Gutierrez; bireyin kendi emeği ile varlığını göstermesi, bireyin aktif katılımı ile adil bir toplumun inşa edilmesi, sömürüye başkaldırması ve kendi tarihini oluşturması üzerinde durmaktadır (Serrano, 1990: 19). Kurtuluş Teolojisi’nde “insanlığın tarih boyunca yaptıkları ile inanç arasındaki ilişkinin insanlığın üzerindeki etkisinden dolayı toplumun dönüşmesi sağlanabilir” (Martin, 2003: 70, Gutierrez, 1973: 9-10) tezi ön plana çıkmaktadır. Çünkü Gutierrez, ezilen ve sömürülen bireylerin bu düzen içerisinde insan olmayanlar olarak tanımlandığını, insan olmayan bireyin de Tanrı ile olan ilişkisini sorgulayacağını, aslında bu sorgulamanın Tanrı’nın sorgulanması değil, düzenin sorgulanması anlamına geldiğini ifade etmektedir (Gutierrez, 2011: 44).

Kurtuluş Teolojisi’nde kapitalist ekonomik yapının elit sınıfı oluşturduğunu ve bu sınıfın toplumsal sömürünün merkezinde olduğu; öte yandan bir de öteki olarak ezilen ve sömürülen bir sınıfın da oluştuğu üzerinde durmaktadır (Smyth, 2014: 57-58). Gustavo Gutierrez, sınıf mücadelesini bir gerçek olarak kabul etmekte, bu bakımdan Kurtuluş Teolojisi’nin yoksulların yanında durduğunu, ezilen ve sömürülen sınıfın şartlarının iyileştirilmesi için praksis kavramını, yani fikirler nezdinde tartışmak yerine durumu değiştirmek için uygulama aşamasına geçilmesi gerektiğini savunmaktadır (Kleeb, 2015: 24).

Marksizm’de ezilen ve ezen arasında tarihi bir ilişki varken Kurtuluş Teolojisi’nde daha çok Tanrı ve Tanrı’nın yarattığı tarih ilişkisi vardır (Fitzgerald, 2011: 267). Yani Marksizm’de tarih, birey ve emeği ile ilişkilendirilirken Kurtuluş Teolojisi’nde Tanrı’nın merkezde olduğu bir manevi zemine oturtulmaktadır. Gustavo Gutierrez, ilk olarak Kilise’yi dönuşen dünyada merkeze koyarak adil bir toplum düzeni kurulması gerektiği, sonrasında adil bir toplum oluşması için sınıfsal mücadelenin ve insan emeğinin sömürülmesiyle elde edilen özel mülkiyet anlayışının ortadan kalkması gerektiği üzerinde durmuştur (Vicencio, 2011: 295).

Marksizm'e ilham kaynağı olan Hegel'in düşünceleri Kurtuluş Teolojisi'nin fikirleri ile örtüşmektedir. Hegel, toplumun giderek yabancılaştığı, bu yabancılaşmanın pençesinden kurtarmak ve birey ile toplumları daha özgür kılmak için İsa Mesih'in örnek alınması gerektiği üzerinde durmuştur (Brook, 2008: 10). Kurtuluş Teolojisi'nin ortaya çıkışında yoksulluk ve Eski Ahit referans alınarak toplumların din nezdinde daha özgür ve insancıl bir yaşam sürmeleri için gayret etmeye çalışmışlardır. Kurtuluş Teolojisi'nin referans aldığı yoksulluk aslında toplumda adaletin sağlanması amaçlıdır; bu bakımdan teolojinin sosyal pratiğinin merkezinde bulunduğu söylenebilir.

Marksizm ile Kurtuluş Teolojisi arasındaki ortak noktalardan bir diğeri özel mülkiyet fikrine karşı çıkmalarıdır. Marksizm'de olduğu gibi Kurtuluş Teolojisi'nde de Latin Amerika toplum yapısının ezen ve ezilen olarak sınıflaştığı (Vegel, 2018: 85) gerçeği üzerinde durulmaktadır. Bu sınıflaşmaya özel mülkiyetin neden olduğu; toplumun sömürülmesine ve eşitsizliklerin oluşmasına neden olan bu sistemin değişmesi gerektiği vurgulanmıştır (Vegel, 2018: 85).

Kurtuluş Teolojisi'ne referans olan Marksizm'in bu analizleri teolojik yaklaşımın teorik ve pratik perspektiften anlaşılması için önem arz etmektedir. Marksizm içerisinde tarihsel bir geçmişe atfedilen sınıf mücadelesi teolojik yaklaşımın üzerinde durduğu Latin Amerika ülkelerindeki yoksulluğu, eşitsizliği, adaletsizliği açıklar niteliktedir. Her ne kadar teolojik yaklaşımın çıkış noktası yoksulluk kavramı olsa ve bu yoksulluk tarihsel din öğretilerine dayandırılrsa da bölge ülkelerinde bir yanda yoksulluk ile mücadele eden halk öte taraftan da devasa varsıllık ile maddi ve politik gücü elinde bulunduran kesim arasındaki uçurum had safhada olmuştur. Toplumda o dönemde artan reform ve yeni toplum taleplerinin, sosyalizm fikri ile tanışması bir dönüm noktası durumundadır.

Marksizm'in sınıf çatışmasını tarihselleştirmesi, Kurtuluş Teolojisi teologlarının Latin Amerika'nın içinde olduğu buhranı sömürülme geçmişine bağlamasını kolaylaştırmıştır. Ancak yine de Latin Amerika'da mevcut düzeni sadece bölgenin tarihi ile açıklamak haksızlık olur, bunun yanı sıra eşitsizlik ve adaletsizlik üzerine kurulan yapıları ve dinamikleri göz ardı etmemek gerekir.

2.2. Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi'nde Kapitalizm Eleştirisi

Marx, sınıf mücadelesini açıklayabilmek için öncelikle kapitalizmi anlamayı ve birey-toplum-doğa arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle ilk olarak ele aldığı üretim ilişkileridir; insanların yaşamlarını sürdürebilmek için üretime devam etmesi ve bunun sonucunda oluşan sınıf çatışmasına bağlı olarak üretim ve üretim tarzının nasıl olduğudur

(Avcı ve Ateş, 2019: 560). Bu bağlamda tarihin ve sınıf kavramının ekonomik ilişkilerden kaynaklandığını, tüm toplumların da bu evrelerden geçtiğini belirtmiştir (Öz, 2008: 25).

Marx ve Engels'e göre kapitalizmin temel amacı her yere yerleşmek, sürekli üretim yapmak ve ürettiği bu malların tüketimini sağlamaktır (Teschke, 2008: 164). Marksizm'e göre kapitalist düzende üretim araçlarına sahip olan sermayedarlar kâr etmek için üretim yapmakta; bu üretimi yapmak için de üretim araçlarına sahip olmayan, elinden alınan ya da emeğini satmak dışında bir alternatifi olmayan bireylerin gücüne ihtiyaç duymaktadır (Lebowitz, 2010: 21).

Marx, özellikle kapitalizmin doğasının anlaşılması ve yorumlanmasında diyalektik fikrinin önemine işaret etmektedir. Çünkü diyalektik kavramına göre tez ve anti tezde olduğu gibi çatışmanın varlığını kabul etmekte ve çatışmanın giderek sentezi de ortaya çıkaracağı üzerinde durmaktadır (Oçak, 2018: 61). Diyalektik nosyonu Marksizm'de değişim ve etkileşimi ifade etmektedir, her iki olgu da tarihsel sürecin bir parçası olarak kabul edilmekte ve kapitalist ekonomik düzenin açıklanması ve yorumlanması noktasında bir araç olarak görülmektedir (Ollman, 2015: 11).

Tez ve antitezin çatışması durumunda sentezin ortaya çıkacağı fikrine odaklanan diyalektik, kapitalizmin de krizlerle iç içe giren bir düzen olduğunu; kapitalist ekonomik düzende birbirleriyle rekabet eden firmaların ve şirketlerin bir süre sonra aşırı üretim yapacağını; bunun da krize yol açacağını öne sürülmüştür (Bell ve Cleaver, 2012: 4). Marksist teoride sermayenin rahat bir şekilde işlemesi için küresel sisteme tanınan kolaylıklar, sermayenin giderek aşırı derecede birikmesi gibi etmenlerin doğası gereği krizlerle iç içe olan kapitalist düzende yeni krizlere de neden olacağını düşünülmüştür (Lenin, 2019: 46).

Kapitalist ekonomik modelin, tezatlıklarla iç içe olduğunu ileri süren Marx, tezatlıkların sistemin sonunu getireceğini ve toplumda aşamalı olarak önce sosyalizm sonrasında da komünizmin inşa edileceğini ileri sürmüştür (Oçak, 2018: 62). Elbette Marksizm'de bu öngörünün uzun vadede şekillenecek bir süreç olduğu ve birçok toplumsal etkenin bir araya gelmesiyle oluşabileceği gerçeğini gözden kaçırmamak gerektir.

Kapitalizmin doğasını anlatmaya çalışan Marx elbette kapitalist düzene karşı alternatif oluşturmayı hedeflemiştir. Marx'ın ideal bir toplum oluşturma çabası ve buna yönelik alternatifi sosyalizmden geçmektedir. Ona göre Marksizm, insanların ve toplumların insani gelişimi için en ideal düzendir (Lebowitz, 2010: 25). Bu sistemin kurulması için işçi sınıfına önemli bir rol biçilmiştir. Marx, devrimi işçilerin gerçekleştireceğini, alternatif olarak da sosyalist bir düzen kuracağını ve bunun sonucunda sınıflaşmayı ortadan kaldıracağını belirtmiştir (Belge, 1989: 185).

Marksizm’de öncelik olarak üretim araçlarına sahip olan halkın kendisi için üretim yapması, kolektif bir şekilde halkın zenginleşmesi ve bunun sonucunda dayanışmacı bir toplumun inşa edilmesi amaçlanmaktadır (Lebowitz, 2010: 29). Bunu gerçekleştirmek için de üretim araçlarının kamulaştırılması, işçi sınıfının bu durumda etkin rol oynaması; böylece sınıf kavramının ve mücadelesinin ortadan kalkması gerektiği ileri sürülmektedir (Topakkaya, 2008: 385). Kapitalizm ve onun hegemonik araçlarının Marksizm tarafından reddi, sistemin insanın emek gücünü meta haline getirmesi, bireyi elinde sadece emek gücü bırakacak kadar sömürmesi ve mülksüzleştirilmesi gibi ön plana çıkan etkenlerden kaynaklanmaktadır.

Öte yandan, kapitalist modelde sistemin işlevselliği ve sistemin devamlılığı için bireylere önemli bir rol biçilmektedir. Bireyler tarihsel olarak dünyanın öznesidir, kapitalizm içerisinde ürettiği meta, kendi özgürlüğünden ödün verdiği emek gücü, iş gücü açısından değer olarak görülmektedir (McLaren ve Jandrić, 2018: 600). Marx’a göre işçilerin kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak için emeğini satması ile bireylerin ürettikleri ürün üzerinde mülkiyet haklarını da kaybetmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir (Lebowitz, 2010: 37). Kapitalist ekonomik sistem, emek vereni yoksullaştırmakta hem ürettiği hem de sahip olduğu mülkiyetini elinden almakta, sistem emek verenin elinde sadece emek gücünü bırakmaktadır (Ege, 2018: 87).

Marx, kapitalist düzende emeğin giderek metalaşmasının, bireyler ve toplum arasındaki ilişkileri de doğrudan etkilediğini; bunun da toplumda yabancılaşmayı doğurduğunu, dinin de bu yabancılaşmanın bir parçası olduğunu söylemektedir (Marx ve Engels, 2016: 14). Sermayeye verdiği emek sonucunda kendi emeğine yabancılaşan birey, topluma da yabancılaşmakta; bu durum da olması gereken devrimin gecikmesi veya gerçekleşmemesi anlamına gelmektedir (Belge, 1989: 189).

Marx, bireyin mevcut düzen içerisinde yabancılaşmasını birey ile özgürlük arasında bir bağ kurarak açıklamaya çalışır. Diğer bir deyişle kendisine, emeğine ve topluma yabancılaşan birey aslında özgürlüğünden vazgeçmektedir. Bu bakımdan yabancılaşmaya neden olan unsur da özel mülkiyet olarak belirler. Çünkü özel mülkiyet, işçinin ürettiği ürünün üzerinde hakkını kaybetmesidir, yani işçi giderek ürettiği ürüne ve kendisine yabancılaşmasına neden olmaktadır; bu nedenle özel mülkiyetin aşamalı olarak ortadan kaldırılması, zamanla bireylerin ve toplumun özel mülkiyete olan ihtiyaç fikrinin ortadan tamamen kaldırılmasını hedeflemektedir (Topakkaya, 2008: 381).

Marksizm’de birey ve toplumların kurtuluşu ise yabancılaşmanın ortadan kaldırılması, bireylerin kendi birey ve toplumsal değerinin farkına varması bunun için de sınıflaşmanın tamamen yok edilmesine bağlanmaktadır (Dumenil vd., 2018: 111). Bu nedenle işçi devrimin

gerçekleşmesi durumunda birey ile kendi emeği arasındaki mesafenin ve sınıfsallaşmaya neden olan toplumsal etkenlerin ortadan kalkacağı ileri sürülmektedir.

Kapitalist ekonomik düzende birey ya da işçinin sahip olduğu metanın mülkiyetini sermaye sahibine vermesi kendi özgürlüğünden vazgeçmesi anlamına geldiği, böylece kendisinin sermaye sahibi için meta konumuna geldiği dile getirilmektedir; burada söz konusu bu ilişkiyi belirleyen de mülkiyet olgusudur (Marx, 2016: 170). Kapitalist sistem içerisinde büyümeye bağlı olarak işçinin iş gücüne ihtiyaç duymakta, işçinin temel ihtiyaçlarını karşılamasına karşılık emek gücü satın alınmakta, sermaye sahibi işçiyi ihtiyaç duyduğundan fazla çalıştırmakta, fazla çalıştırılan sürenin karşılığı ödenmemekte böylece artı değer denilen kavram ortaya çıkmaktadır (Lenin, 2019: 43-44).

Artı değer, birey ile kendi emeği arasındaki yabancılaşmanın somut hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Marx'a göre, işçinin emek gücünün iş günü olarak alt ve üst sınırını belirleyen kapitalizmdir, zira emek gücünü satın almıştır. İş günü alt sınırdı olduğunda sermaye sahibi işçinin ondan çaldığını düşünmektedir, iş gününün üst sınırdı olması durumunda işçinin fiziksel durumu dışında onun ruhsal ve sosyal hayatını doğrudan olumsuz etkileyeceğini dile getirmiştir (Marx, 2016: 229-230).

İşçi mevcut düzende fazla çalışmakta ancak az ücret almakta, bu fazla çalışmanın karşılığını işçi alması gerektiği yerde iş sahibi almaktadır (Topakkaya, 2008: 384-385). Nitekim işçinin emek gücünü satın alan sermaye sahibinin gözünde işçi emektir, işçinin değeri ise onun çalışmasıdır (Dumenil vd., 2018: 20). Bunun sonucunda sermaye sahibi, daha fazla emek gücünden yararlanmak için işçi ücretlerini ve iş günlerini sabit tutmaktadır (Ege, 2018: 88).

Kurtuluş Teolojisi ise bölge toplumunun içinde bulunduğu sosyal koşulları göz önünde bulundurmuş, kapitalizm ve araçlarının kesinlikle reddedilmesi söz konusu olmuştur. Özellikle Medellin toplantısında kapitalist sistemin halkı sömürmesi, toplumda şiddet ve kaosa neden olması nedeniyle kapitalizmin yok olması gerektiği belirtilmiştir (Brook, 2008: 7-8). Kurtuluş Teolojisi'nin önde gelen teologlarından biri olan Jose Porfirio Miranda'ya göre, Marksizm ile İncil'in ortak amacı ezilenler üzerinde baskıyı yaşamın doğası gereği gibi gören kapitalist düzeni kabul etmemek olmalıdır (Plasterer, 1977: 44).

Kurtuluş teologları açlık, yoksulluk, toplumsal eşitsizlik, baskı ve sömürünün merkezinde kapitalizm ve kapitalist sistemin politik yapılarının olduğuna işaret etmiştir (Martin, 2003: 69). Keza yoksulluk, eşitsizlik, baskı ve sömürü gibi olguların kurumsallaşmış şiddet araçları olduğunu ifade etmiş, bu araçları sosyal günah olarak tanımlamışlardır (Kleeb, 2015: 23). Leonardo Boff, kapitalizmi özel mülkiyet kapitalizmi ve devlet kapitalizmi olmak

üzere ikiye ayırmış; derinleşen yoksulluğun sadece elit kesime fayda sağlayan bu sistemlerde vücut bulduğunu söylemiştir (Vicencio, 2011: 296). II. Dünya Savaşı sonrası Latin Amerika’da izlenen liberal politikalar ekonomik büyümeye ivme kazandırmış, ancak bu büyümenin topluma olumlu bir yansıması olmamış, aksine yoksul ile zengin kesim arasındaki uçurumu derinleştirmiştir.

Marksizm’in bireyin kapitalist sistem içerisinde kendi emeğine ve topluma yabancılaşması fikrinden yola çıkan Gustavo Gutierrez, kurtuluşu tanımlarken yabancılaşmayı da merkeze oturtmaktadır (Serrano, 1990: 15). Bu bakımdan Gutierrez, yabancılaşmaya karşı çıkmıştır, insanların kendi kaderlerini tayin etmesi, bireysel ve toplumsal özgürlüğünü ilan etmesi ile dayanışmacı bir toplum inşa edileceği üzerinde durmuştur (Serrano, 1990: 16).

Gutierrez kapitalist bir toplumda ezenler, ezilenler, toplumsal işkenceye göz yumanlar gibi bir sınıflaşmanın olduğunu, bu nedenle bütün problemlerin kapitalist yapısal araçlardan kaynaklandığını ileri sürmektedir (Kofmel, 2007: 32). Gutierrez, bu nedenle kapitalizmin araçları olan liberal kalkınmacılık ve reform gibi fikirlere de karşı çıkmıştır (Plasterer, 1977: 40). Çünkü kapitalizm, baskının, sömürünün ve yabancılaşmanın temel kaynağıdır (Veigel, 2018: 85).

Marx’ın endüstrileşen bu ekonomik sistemde bireylerin emeğinin sömürüldüğü savını Kurtuluş Teolojisi içerisinde yorumlayan Gustavo Gutierrez bu sömürünün merkezinde olduğu kapitalist sisteminin bölgede ortadan kaldırılması gerektiğini; bu gerekliliğin Kurtuluş Teolojisi’nin bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Leviton, 2011: 35). Bu bakımdan din adamları ve teologlar, kapitalizmin reddedilmesi konusunda hemfikir olmuşlardır.

Sömürü düzenine karşı çıkışa bu dönemde sadece bireyler nezdinde değil aynı zamanda kilise hiyerarşisinde de rastlanmaktadır. Papa VI. Paul’un 1967’de yaptığı konuşmada kapitalizmin işleyiş tarzını eleştirmiş; bu işleyişte daha çok üretilen maddelerin az gelişmiş ülkelere pazarlandığını, az gelişmiş ülkelerin ihraç ettiği tarımsal ürünlerin zamanla fiyatlarının düşmesi sonucu ülkelerin borçlandıklarını, gelişmiş ülkelerle rekabet edemediklerini, ekonomik dengeyi kuramadıklarını ve istenilen ilerlemeyi gerçekleştiremediklerini ifade etmiştir (Juan, 2017: 12). Yukarıda da değinildiği üzere kapitalizm ve araçları daha çok kurumsal şiddetin nedeni ve sosyal bir günah olarak tanımlanmaktadır.

Bu noktada Marksizm ile Kurtuluş Teolojisi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ortaya çıkan ortak fikirlerden biri de mülkiyet fikridir. Marksizm’de mülkiyetin yabancılaşmaya neden olduğu düşünülürken Kurtuluş Teolojisi’nde Latin Amerika’daki eşitsizliklerin temel nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu perspektiften

bakıldığında her iki yaklaşım mülkiyeti toplumsal yabancılaşmanın ve eşitsizliğin nedeni olarak görmekte; mülkiyet fikrinin ortadan kaldırılması noktasında benzerlik göstermektedir.

Marksizm, kapitalizme yönelik eleştirileri ve ileri sürdüğü argümanları sadece kapitalizm özelinde sisteme yöneltmez; aynı zamanda sistem içerisinde bulunan temel aktörleri de hedef almaktadır. Bu aktörlerin başında devlet mekanizması gelmektedir. Çünkü devletlerin, mevcut düzen içerisinde sistemin yerleşmesi, meşru olarak kabul edilmesi için çalıştığı kabul edilmektedir. Devlet, hegemon kapitalist sistem ve araçlarının toplumda yer edinmesini sağlayan aktör olarak görülmüştür. Bu nedenle Marksizm içerisinde devlet kavramı ve devletin işlevi tartışılmıştır. Kimilerince devlet önemli bir kurum olarak görülmüş, kimilerince aşamalı olarak ortadan kaldırılması gerektiği ileri sürülmüştür. Esasında devletin özerk olarak hareket edip etmediği, sınıf çatışması gibi nosyonlarda nasıl bir konumda yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır. Marksizm, devlet kurumunu; kapitalist ekonomik düzenin uzantısı olarak görmüş, egemen sınıfların yanında dururken öte yandan ötekileştirilen, ezilen işçi sınıfının baskı altında tutulmasını sağlayan kurum olarak nitelendirmiştir (Skocpol, 2004: 67).

Kapitalist ekonomi modeli içerisinde devlet, muhalefetin bastırılması, işçilere yönelik kanunların çıkarılması, ekonomik ilişkilerin devam etmesi için siyasi bir araç ve burjuvazi ile proletarya arasındaki sınıf mücadelesinin yaşandığı arena olarak tanımlanmaktadır (Ollman, 2015: 21). Marx, devlet mekanizmasının, burjuvazi ile proletarya arasında mücadeleden doğan kaos ortamı nedeniyle oluştuğunu; devletin bu durumda sermaye sahibinin yanında duracağını; böylelikle işçi sınıfının sömürülmesini devam ettiren güç olmayı sürdüreceğini belirtmiştir (Marx ve Engels, 2016: 62).

Devletin kurumsal olarak çelişkilerle iç içe olduğunu belirten Marx, sınıflar arasındaki çatışmayı kontrol altında tutmak için kendisini dayattığını, bu dayatma yoluyla giderek topluma ve bireylere yabancılaştığını ifade etmiştir (Marx ve Engels, 2016: 62). Devlet oluşumunun sosyo-ekonomik bir süreç olduğunu kabul eden Marx, devleti etik değerler zemininde oluşmayan, egemen sınıfın çıkarlarını gözetken ve koruyan bir araç olarak görmektedir (Topakkaya, 2008: 388).

Marksist yaklaşımda kapitalist modelin eleştirisi yapılırken devlet kavramının mevcut düzeni koruma, sürdürme aracı olarak görülmesi yer alırken, Kurtuluş Teolojisi'nde devlet kurumunun gerekliliğine yönelik bir fikir yer almamaktadır. Teologlar ve din adamları daha çok Güney Amerika toplumlarının içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve politik durumların müsebbibinin hegemon kapitalist araçlar olduğu noktasında hemfikir olmuşlardır. Mevcut düzenin ortadan kaldırılması, toplum için ideal bir düzenin kurulması, bu düzen kurulduğunda

ise din olgusunun göz ardı edilmediği düşüncesi üzerinde durmuşlardır. Diğer bir ifadeyle devlet kurumunun gerekliliği veya ortadan kaldırılmasına yönelik bir fikir oluşmamıştır.

Sonuç olarak Marksizm, her anlamda toplumsal sömürünün merkezine kapitalist sistemi yerleştirmiş ve bu sistemi eleştirmiştir. Kurtuluş Teolojisi'nin Latin Amerika toplumunun içinde bulunduğu sosyal koşulları göz önünde bulundurması, kapitalizmi sosyal bir günah olarak tanımlaması ve ortadan kaldırılması gerektiğine dair söylemleri dikkate alındığında; Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi, kapitalizmi bir numaralı sorumlu olarak görmeleri bakımında benzerlik göstermektedir. Bu durum da teologların ve din adamlarının sosyal analiz yapmasını kolaylaştırmıştır.

Yine her iki yaklaşımda da tarihsel olarak şekillenen sınıf olgusuna dikkat çekilmekte sınıf mücadelesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Sınıfsız bir toplum inşa etmenin yolu toplumsal devrimden geçmektedir, ancak bu fikir Kurtuluş Teolojisi'nde kimi din adamları, teologlar ve rahibeler nezdinde kabul görmekte, kilise hiyerarşisi bu fikri benimsememektedir. Ayrıca mülkiyetin eşitsizlik, adaletsizlik, yabancılaşma, sınıf çatışması gibi toplumsal sorunların nedeni olarak görülmesi noktasında her iki yaklaşım benzer söylemler ileri sürmektedir.

2.3. Marksizm'de Din Kavramı

Marksizm yaklaşımı içerisinde en çok tartışılan konuların başında din gelmektedir. Karl Marx'ın "din ezilen yaratığın iç çekişmesi, kalpsiz bir dünyanın kalbi, ruhsuz koşulların koşuludur. Din bir afyondur" (Belge, 1989: 197; Marx vd. 2016: 268) benzetmesi Marksizm'in din kavramına yaklaşımını açıklar niteliktedir. Bununla birlikte Marksizm'de din olgusunun insanı oluşturmadığı, insanın dini oluşturduğu; bu durumun da kendi bilincine sahip olmayan insanları kapsadığı üzerinde durulmaktadır (Marx, 2009: 191-192).

Tarihsel örneklerle yola çıkan Marx, güçlü devletlerin herkesi etkileyebilecek dinleri de oluşturduğunu belirtmiş, bu güçlü devletler yıkıldığında ise dinlerin de ortadan kalktığını ifade etmiştir, diğer bir söyleyişle devletin sahip olduğu güç, dinin oluşumu için önemli bir faktördür (Özyurt, 2014: 212).

Marx'ın dine olan bu yaklaşımı Friedrich Engels'te daha ılımlı bir zeminedir. Engels dinleri daha çok tarihsel oluşum içerisinde toplumların gelişmelerini gösteren bir olgu olarak açıklamakta, bunun yanı sıra komünizmi bu olgunun üzerinde görmektedir (Belge, 1989: 197). Diğer bir deyişle komünizmi dinleri aşan ve dine ihtiyaç duymayan bir sistem olarak da nitelendirmektedir. Yine de Engels, dini sömürü düzenin toplumlarda meşrulaştırma aracı olarak görmekle beraber, dinin yeri geldiğinde sosyal koşullara göre eleştirel ve devrimci bir role bürünebileceğini ifade etmiştir (Núñez, 2016: 57-58).

Marksizm’de din, tarihsel aşamanın önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Dumenil vd., 2018: 49) ancak soyut kavramlar, din ve sanat gibi olgular ekonomik sürecin bir yansıması olarak görülmektedir (Topakkaya, 2008: 389). Bu perspektiften incelendiğinde toplum için dinin önemi yadsınmamakta ancak aşamalı olarak toplumun dönüşümü, sosyalizme geçiş, geçişin sağlanması halinde sınıfsız bir toplumun inşa edilmesi durumunda (son aşama olarak komünizm rejimi hüküm sürdüğünde) dinin buradaki varlığının zamanla kendiliğinden yok olacağı ileri sürülmektedir.

Elbette bu görüşün yukarıda bahsi geçen din ile devlet gücü ilişkisinden kaynaklandığını belirtmekte fayda vardır. Son aşamada devlet kurumunun da ortadan kalkacağı birbiriyle ilintilidir. Friedrich Engels özellikle ezilen ve sömürülen sınıf arasındaki dine olan ilgiyi sorgulamaktadır. Buradan hareketle kapitalizmin acımasız tahakkümünün halkta korkuyu oluşturduğunu ve beslediğini ifade etmekte, kapitalizme karşı bilinçli, planlı ve örgütlü bir savaş verilmesi durumunda aynı zamanda dinin de bireylerin zihinlerinden silineceği üzerinde durmaktadır (Marx vd. 2016: 287).

Hegel’in felsefesinden ciddi derecede etkilenen ancak kendi yorumunu da geliştiren Karl Marx, tarihi değişim için düşünceyi değil de insan emeğini ön plana çıkarmış, din ve devlet gibi kurumların bireylerin ve toplumların özgürleşmesini engellediğini, özellikle kapitalist ekonomik sistem içerisinde yabancılaştığını ifade etmiştir (Özyurt, 2014: 210). Marx, dinin toplumda hüküm süren yoksulluk ve açlık ile şekillendiğini, toplumun da bu sefaleti unutmak ve teselli bulmak için dine umut bağladığını ifade etmektedir. Dini ise toplumun bu acılarının nedeni, daha doğrusu toplumun hakikate ulaşmasını engelleyen, toplumu başkaldırmasını engelleyen bir afyon olarak görmektedir (Marx, 2009: 252-253). Çünkü Marx’a göre din hayali bir mutluluktan ibarettir ve topluma hayali mutluluk veren koşulları bırakmaları için çağrıda bulunmaktadır (Noble, 2019: 12).

Nihayetinde din, özünde toplum için yanılsama yaratan ve aldatan bir kurum olarak görülmektedir. Bundan ayrı olarak Marx tarihsel oluşum içerisinde dinin toplumlar için önemini farkındadır. Din, bu noktada toplumun ya da bireylerin etik değerlerle iç içe olduğu bir olgu olarak görülmüş, Marx dünya düzeni ile bütünleşmiş dine karşı savaş vermenin dünyaya da savaş açmak anlamına geldiğini ifade etmiştir (Marx ve Engels, 2008: 34). Bunun yanı sıra Marksist teoride dinin aynı zamanda siyasetin devrimci yanını törpülediği ve sınıfsal mücadelenin ütöpik bir zemine oturmasına neden olduğu üzerinde durulmaktadır (Turner, 2011: 227). Nihayetinde Marksist öğretisi din olgusuna mesafelidir. Dinin beraberinde getirdiği etik anlayışın toplum içindeki rolünü kabul etmekle beraber, tarihsel geçmişi ile birlikte

burjuvazinin halkı sömürmek, ezmek ve toplumsal güçlerin soyut kavramlarla halkı tahakküm altında tutmak için dini araç olarak kullanmasına karşı çıkmaktadır.

Marksizm, teorik olarak din ile arasında keskin bir mesafe koymuşsa da dinin toplum içindeki önemini yadsımamıştır. Löwy'e göre Marx ve Engels'in dine olan yaklaşımlarında en önemli eksiklik dinin devrimci potansiyelinin farkında olmaları ile birlikte bu potansiyelin geçmişte etkili olduğu, günümüzdeki sınıf çatışmasına bir etkisi olmayacağını düşünmeleridir (Núñez, 2016: 59).

Sonuç olarak Marksizm'de din, halkı aldatan bir olgu olarak kabul edilmekle beraber otoritenin dini proletarya sınıfını kontrol altında tutmak için bir araç olarak kullanmasına da karşı çıkmıştır. Din kurumuna yöneltilen bu eleştiriler dışında dinin devrimci karakteristiğe sahip olduğu gerçeği göz ardı edilmemiştir. Kurtuluş Teolojisi teologları ve din adamları ise Marksizm'in dine yönelik yorumlarını kabul etmemiş ve indirgemeci olarak nitelendirmişlerdir. Bununla birlikte Kurtuluş Teolojisi'nin önemli aktörleri dinin toplumsal değişim ve dönüşümde önemli rol oynayacağı fikrini desteklemiştir, hatta bazı Marksist din adamları inanç ile Marksist devrim kültürünü sentezlemeye çalışmışlardır.

2.4. Marksizm ile Kurtuluş Teolojisi Arasında Diğer Benzerlikler ve Farklılıklar

Gustavo Gutierrez, toplumda eşitliğin ve adaletin sağlanması için, özelde ezilen, sömürülen, açlık ve yoksullukla mücadele eden Latin Amerika toplumlarının, genelde de dünya toplumunun birbiriyle dayanışması ile sosyal ve politik dönüşümün sağlanacağını düşünmüştür (Stone, 1988: 158-159). Kurtuluş Teolojisi teologları Latin Amerika'daki durumu açıklamak için kurumsallaşmış şiddet kavramını kullanmışlardır. Bu kavram işsizlik, açlık, yoksulluk, bebek ölümleri, düşük okuma yazma oranı toplumdaki etik değerlerin ortadan kalkması, zengin ile fakir arasındaki uçurumun artması, bireylerin dinleri, ırkları ve kültürleri nedeniyle dışlanması ve ezilmesi anlamına gelmektedir (Volf, 1983: 14).

Marksizm yukarıda bahsedildiği üzere tüm işçilerin dayanışması ile toplumsal dönüşümü sağlanması, nihayetinde ise sınıfsız toplumun inşa edilmesi üzerine kuruludur. Marksizm'de aşamalı olarak sosyalizm, sosyalizmden komünizme geçiş planlanırken Kurtuluş Teolojisi içerisinde belirlenen rejim hedefi yoktur; din adamları ve teologlar nezdinde sosyalist ve komünist gibi rejim talepleri vardır, yani ortak bir rejim talebi yoktur daha çok toplumda eşitliğin ve adaletin sağlanması önceliktir. Özellikle Latin Amerika tarihinde yoksulluğun kronikleştiğini belirten Gutierrez, yoksulların sınıfsal çatışmaya son vereceğini, kendi üretimini yapacağını, kendi politik kararlarını alacağını ifade etmiştir (Stone, 1988: 165).

Birçok Marksist din adamı Batı emperyalizmini ve kapitalizmini tüm araçları ile günahkâr bir sistem olarak görmüş, değişim için devrimin gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur (Wilson, 2009: 21). Kurtuluş Teolojisi temelde ilk olarak insanların kendi kaderlerine karar verme bilincini inşa etmeye çalışmıştır (Carvalhaes ve Py, 2017: 161). Her ne kadar Marksizm’de bu bilinç inşa etme amacı daha çok işçilerin birlik olması ve devrimin gerçekleşmesi üzerine kurulu olsa da her iki yaklaşımın pratik kavramına verdiği önem noktasında değişim için toplumsal bilincin oluşması gerekliliği söz konusudur.

Bununla birlikte Gustavo Gutierrez’in temel amacı daha çok dinin merkezde olması, Tanrı sevgisinin insanlar arasında yayılması, bu sevginin yoksullar arasındaki dayanışma bağını güçlendirmesi; eşitliğin ve adaletin sağlanmasıdır (Stone, 1988: 159). Bu dayanışma daha çok toplumsal birliğin sağlanması ve halka ortak malların paylaşılması ve bu doğrultuda toplumsal bir bilincin oluşturulmasına yöneliktir (Fitzgerald, 2011: 263). Görüldüğü üzere Marksist yaklaşımın ve Kurtuluş Teolojisi’nin çıkış amacı ve yöntemleri benzerlik göstermektedir; ancak rejim konusundaki yorumları farklı olmuştur.

Karl Marx’ın “filozoflar dünyayı farklı yollarla yorumlar ancak asıl görevleri dünyayı değiştirmektir” (Carr, 2010: 101) ifadesinden de anlaşılacağı üzere Marksist yaklaşımın sadece dünyayı yorumlama değil aynı zamanda değişim için harekete geçme ve bunu pratiğe aktarma hedefi vardır. Marksizm’de filozoflara verilen bu görev Kurtuluş Teolojisi’nde ise kiliseye verilmiştir. Kilise, dünyadaki değişimde öncü rol oynamalı, ezen sınıfa karşı harekete geçmeli (bu bir Hristiyanlık görevidir), ezilen sınıfın yanında durmalı, haksızlıklar ve eşitsizliklere karşı sosyal ve politik hareketlere katılım sağlamalıdır (Veget, 2018: 85-86).

Bu nedenle Hristiyanlığın geçmişinden beslenerek bugünü yorumlamak günümüz inanç sisteminde yeterli gelmediği için gerek Katolik Kilisesi gerekse de Protestanlık değişim için harekete geçmiştir. Bu amaçla teologlar ve din adamları pratik (praksis) doğrultusunda Latin Amerika toplumları arasında dayanışma bilincini oluşturmak istemiş, insanların bireysel ve sınıfsal özgürlüğünü kazanması için Marksist işçilerin oluşturmak istedikleri ortak bilinç fikrine önem atfetmişlerdir (Löwy vd, 1988: 9).

Bu nedenle Kurtuluş Teolojisi’ni diğer teolojik fikirlerden ayıran pratiğe geçme düşüncesi Marksizm merkezli olmuştur. Bu perspektiften bakıldığında yukarıda değinildiği üzere Latin Amerika toplumunun acılarına şahit olan teologlar ve din adamlarının önceliği toplumda değişimi sağlamaktır. Çünkü Gutierrez, pratiğin tarihin bir yansıması olarak ortaya çıktığını, sosyal mücadelelere müdahil olmanın yolunu açtığını ifade etmiştir (Segundo, 1976: 82-83). Bu doğrultuda ilk olarak birçok ülkede kurulan gönüllü programlarla toplumun bilinçlenmesi amaçlanmıştır. Marksizm’in toplumsal değişim için halkın aktif katılımını ön

plana çıkarmasından yola çıkan din adamları kilisenin vizyon ve iradesini ortaya koyup değişimi gerçekleştirmek istemişlerdir.

Hem Kurtuluş Teolojisi hem de Marksizm için ideal bir toplum oluşturma hedefi pratikten geçmektedir. Marksizm’de praxis kavramı, toplumun dönüşümünün sağlanması için tarihsel bir araç olarak da görülmektedir (Klenicki, 1983: 30). Praxisin bir diğer tanımı ise siyasal araçlarla özeleştiriden başlayarak toplumsal bir bilinci oluşturmak ve bir hareketin yayılması ve gelişmesi için katkıda bulunmaktır (Raby, 2007: 309). Noam Chomsky ise praxisi üç temel zemine oturtmaktadır. Birincisi sömürünün ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması, bunun için devletin ve rejimin anti-kapitalist olması; ikincisi elitist anlayışın ortadan kaldırılması ve katılımcı bir sistemin kurulması, devletsiz bir toplumun inşa edilmesi; üçüncüsü ise bireylerin bilinçlenmesi gerektiği, bireylerin bilinçlenmesini engelleyen yapıların ortadan kalkması gerektiği üzerinde durmaktadır (Chomsky, 2010: 13-14).

Bu tanımlamalar Kurtuluş Teolojisi’ni diğer teolojik tartışmaların kullandığı metodolojiden farklı olarak gerçeğe yöneltmiştir; teologlar Marksizm’den referans alarak gerçeklerin fikirler âleminde değil, gerçek dünyada tarihin şekillendirdiği gerçekler üzerine kurulduğunu ifade etmişlerdir (Volf, 1983: 14). Marksizm’e göre; pratik gerçeğin kendisidir, gerçek tarihin bir parçasıdır, sosyal hayat pratik merkezlidir ve insan pratikte gerçeği kanıtlamalıdır tezi teolojinin izleyeceği metot açısından yol gösterici konumundadır (Wang, 1977: 22). Kurtuluş Teolojisi içerisinde praxis kavramı ezilen ve sömürülen bireylerin de politik anlamda katılım sağlamasına yöneliktir (Volf, 1983: 15) yani yukarıda değinildiği üzere kendi kaderlerini tayin etme bilincinin oluşmasıdır.

Gustavo Gutierrez bu yüzden Kurtuluş Teolojisi’ni tanımlarken eleştiri ve pratik kavramlarını merkeze oturtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Gutierrez, bireyin hem kendi dünyasını eleştirmesi hem de sosyal gerçeklerin farkında olup inancını referans alarak değişim için gayret sarf etmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Klenicki, 1983: 30). Ayrıca Gutierrez’in praxis kavramına yaklaşımı Marx’ın bireylerin kendi kaderlerini oluşturma ve karar verme fikri ile uyum göstermektedir (Núñez, 2016: 61).

Pratik olgusunun toplumsal gerçekliğe odaklanması Marksist teoride diyalektik materyalizmin önemini ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamda tarihsel materyalizmin de önemli bir parçası olan diyalektik kavramı Marksizm’de sadece toplum dinamiklerinin tanınması ve çözülmesi değil, aynı zamanda toplumu değişime itme aracı olarak görülmüştür ve pratiğe dökülmesi açısından önemlidir (Topakkaya, 2008: 387). Nesnel gerçekliğe dayanan diyalektik materyalizmi sadece maddecilik vurgusu olarak ele almak eksiklik olur. Maddecilik vurgusu

yanı sıra diyalektik sınıflaşmanın, ideolojik, kültürel ve politik nesnel gerçekliklerin de ele alınması anlamına gelmektedir (Kımrın, 2021).

Kurtuluş Teolojisi açısından diyalektik ve tarihsel materyalizm tezleri sosyal analiz aracı olarak kullanılsa da materyalizmin madde vurgusu, somut olan kavramlara ilgisi ve maddeci felsefeye indirgenmesi açısından reddedilmesi söz konusudur. Çünkü Marksizm'in esas içeriğinde dünyanın gerçek birliği maddede toplandığı ileri sürülmekte, düşünce ve bilinç gibi kavramlar bireylerin zihinlerinin ürünü olarak görülmektedir (Lenin, 2003: 16). Teolojinin en önemli düşünürlerinden olan Clovdis Boff'a göre diyalektik materyalizm, fazlasıyla indirgemeci ve dışlayıcıdır (Boff, 2009: 219).

Sonuç olarak her iki yaklaşımın sınıfsız ve ideal bir toplum inşa etme gayesi toplumsal bilinç ile ilintilidir. Toplumsal bilincin oluşması ise özünde değişim için pratiğe geçme hedefi olan praxis kavramından geçmektedir. Pratik vurgusu bilinçli ve dayanışmacı bir toplumun inşası ve aynı zamanda devrimin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Tüm bu süreç her iki yaklaşım için önem arz etmektedir. Ayrıca Kurtuluş Teolojisi'nde din adamlarına ve teologlara, Marksizm'de filozoflara verilen dünyayı yorumlamanın yanı sıra değiştirme görevi ortak bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurtuluş Teolojisi'nde dünyayı değiştirme misyonu her ne kadar din adamları ve teologların görevi olsa da kilisenin kurum olarak bu misyonun merkezinde olması noktasında farklılık söz konusudur.

2.5. Kurtuluş Teolojisi'nde Sosyalizm Fikri

Marksizm ile Kurtuluş Teolojisi arasında kurulan bağ bazen sosyal analizin yapılması bazen de sosyal analiz ile birlikte din kaynaklarını referans alarak olmuştur. Bu nedenle teolojik yaklaşım nezdinde bölge ülkelerinin mevcut rejimlerden kurtularak alternatif rejimlerin aranması ön plana çıkarılmıştır. Bu alternatif rejimler daha çok komünizm ve sosyalizm olmuştur. Marksizm fikirlerini din ile sentezlemeye çalışan teologlardan biri olan Jose Miranda İncil'in komünizm rejimini Marx'ın ileri sürmesinden önce tavsiye ettiğini (McLaren ve Jandrić, 2018: 600) ve Hristiyanlar için bir gereklilik olduğunu savunmuştur (Miranda, 1982: 8).

Kurtuluş Teolojisi'nin en önemli teologlarından olan Jose Miguez Bonino, Latin Amerika toplumunun çoğunluğu Katolik olsa da içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasal problemler nedeniyle bir devrimi gerekli kıldığını ileri sürmüştür ve bölgede dindar-Marksist bir kimliğe sahip olmayı normal olarak görmüştür (Walters, 1993: 58). Bonino, Vatikan tarafından ortaya atılan sosyalizm ile kapitalizm arasında köprü mahiyetinde olacak üçüncü yolu reddetmiş, bu tarz bir yolun mevcut düzenin devamı niteliğinde olduğunu belirtmiştir (Vicencio, 2011: 295). Bonino, bu görüşe paralel olarak kapitalizmi doğası gereği

sadece kâra odaklanan, ekonomik gücü elinde bulundurmak, maliyetleri azaltmak için ucuz iş gücünü arayan bir sistem olarak tanımlamıştır (Borman, 1982: 12). Bonino, çözüm olarak özel mülkiyet sistemin kökünden değişmesi, ezilenlerin bağımlılığının sona erdirilmesi, sosyal devrimin gerçekleşmesi ile sosyalist rejime geçilmesi üzerinde durmuştur (Borman, 1982: 13).

Kurtuluş Teolojisi yaklaşımında Brezilyalı Boff kardeşler olarak bilinen Clodovis ve Leonardo Boff da bu noktada eleştirinin merkezine kapitalizmi yerleştirmiş ve devrimin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Boff kardeşlere göre kapitalizm sistemi sadece işçileri değil, kendi sistem araçları ile çalışmayanları daha da yoksullaştırdığı için, devrimle bu sistemin yıkılması gerektiği, devrim sayesinde ekonomik ve sosyal düzenin oluşabileceği üzerinde durmuşlardır (Makhetha, 2014: 15).

Gustavo Gutierrez, Latin Amerika'nın içinde olduğu sosyo-ekonomik koşulları analiz ederken diğer sosyal bilimlerin alt dallarından faydalanmaya çalışmıştır. Latin Amerika toplumlarının sınıflara ayrılması kendisini Marksizm'e yakınlaştırmıştır; ancak Marksizm'in totaliter bir rejimde vücut bulması ve ateist bir ideolojiye sahip olması nedeniyle reddedilse de Marksizm sosyal analiz olarak kullanılmıştır (Phan, 2000: 46).

Unutulmaması gereken Marksizm'in Kurtuluş Teolojisi'nde kullanılması, Hristiyan dünyasındaki teolojik eksikleri doldurmak amaçlı değildir, daha çok teolojik yaklaşımın sosyal dünyayı anlama, bu sosyal dünyanın idealize edilmesi noktasında yardımcı olmaktadır. Çünkü Gutierrez'e göre Marksizm bilimdir, Hristiyanlık inançtır (Wang, 1977: 23). Marx ise Komünist Manifesto'da Hristiyanlık ile sosyalizm ile bağ kurulabileceğini; Hristiyanlığın da özel mülkiyete ve devlet kavramına karşı çıktığını ve özünde hayırseverliği ön plana çıktığını ileri sürmüştür (Marx ve Engels, 2015: 71).

Teolojik yaklaşımın öncülerinden biri olan Hugo Assman, sosyalizmin sosyolojik analiz açısından İncil'deki kurtuluş hakikatine uyduğunu dile getirmiştir (Vicencio, 2011: 295-296). Esasında Kurtuluş Teolojisi, Marksizm'i liberal ve kalkınmacı paradigmlar içeren kapitalizmi anlamak, yoksulluğun temel nedenlerini ve sınıf mücadelesinin formlarını saptamaya çalışmak için kullanmıştır. Kurtuluş Teolojisi'nde devrimci bir rolden önce toplumun ekonomik ve politik değişiminin gerçekleştirilmesi, acımasız emperyalist boyunduruğundan kurtulması ve toplumsal birliği oluşturması; sonrasında ise toplumsal dönüşüm gerçekleşmesi durumunda devrim fikrine olumlu bakılmıştır (Löwy, 1998: 9). Bu dönüşümün gerekliliği üzerinde teologlar hemfikir olsalar da diğer bilimlerden referanslarla yabancılaşma, meta, değer vb. gibi kavramların sıradan insanlar tarafından anlaşılamayacağı düşünülmektedir (Fitzgerald, 2011: 266).

Sosyalizm fikrinin Kurtuluş Teolojisi'nde tartışılması teologların ve din adamların kendi aralarında fikir ayrılığına da sebebiyet vermiştir. Sosyalizm fikrinin teolojik yaklaşım içerisinde tartışılması ve savunulması kadar fikre temkinli yaklaşan yorumlar ortaya çıkmıştır. Özellikle sosyalizm fikrinin yeteri kadar eleştirilmediği, ölçülüp tartışılmadığı gibi yorumlar bu tereddütlerin başında gelmektedir. (Vicencio, 2011: 297). Vatikan ve Kurtuluş Teolojisi içerisinde Marksizm'in bazı argümanlarının kullanılmasına ve sosyalizm fikrine karşı çıkanlar dışında çoğu bu fikirleri makul görmüş, mevcut düzenin açıklanması ve ideal toplum taleplerinin karşılanması için örnek teşkil ettiğini düşünmüşlerdir.

Kurtuluş Teolojisi, her ne kadar ahlaki ve yapısal anlamda antikapitalist (Aydın, 2019: 363) olarak kabul edilse de politik bir rejim amacı gütmemiştir, daha çok politik değişim talepleri olmuştur. Ancak pratik olarak kimi din adamları ve teologların nezdinde politik bir eğilime veya rejim değişikliğine yönelik söylemlere rastlamak mümkündür. Kurtuluş Teolojisi içerisinde mevcut kapitalist düzenin doğrudan eleştirilmesi, Latin Amerika toplumlarının içinde bulunduğu koşullar nedeniyle yaklaşımın öncülerini ideal toplum için belli bir şablon çizmeye itmiştir.

Bu bağlamda Kurtuluş Teolojisi'nin kimi aktörleri için sosyalizm fikri daha ideal olarak görülmüştür. Kurtuluş Teolojisi aktörleri için sosyalizm üç temel avantaj sağlamaktadırlar; insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması, sıradan insanların da toplumun yeniden inşa edilmesinde aktif katılım göstermesi ve yeni Latin Amerika'ya yeni bir anlam katmasıdır (Williams, 2000: 2).

Sonuç olarak Marksizm ile Kurtuluş Teolojisi arasında makul bir bağ oluşturulmuştur. Bu bağ daha çok sınıf çatışması, kapitalizmin neden olduğu sorunlar, din adamlarının filozoflar gibi değişimde öncü rol oynaması, özel mülkiyetin neden olduğu yabancılaşma ve en önemlisi de teorik olarak tartışma ve betimlemeden ziyade eyleme odaklanan ve eyleyici bir bakış açısını merkeze oturtan praksis kavramı üzerinden olmuştur.

Marksizm'in dine olan yaklaşımı ve madde vurgusu ile ön plana çıkan materyalizm tezleri Kurtuluş Teolojisi aktörleri tarafından tasvip edilmese de teolojik yorumlamada Marksizm'in analiz aracı olarak kullanılması hem teolojik fikirlerin açıklanması ve benimsenmesi hem de pratiklerin uygulanması noktasında başarılı olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi arasındaki ilişkinin kuramsal boyutu ortaya konmuş, benzer ve farklı noktalar incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Marksizm ve Kurtuluş Teolojisi arasındaki bağın uygulama alanı olan Nikaragua örneği analiz edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİKARAGUA VE SANDİNİST DEVRİM

Bütün Latin Amerika ülkeleri ile aynı kaderi yaşayan Nikaragua küçük ve zayıf bir ülke olmasına rağmen gerek geliştirdiği devrimci gelenek ve ortaya koyduğu devrimci karakter gerekse de ABD emperyalizmine direniş bakımından örnek teşkil eden ülkelerin başında gelmektedir. Devrimci geleneğin beraberinde getirdiği argüman yanı sıra ABD'ye coğrafi olarak yakınlığı stratejik öneme sahip olması ABD tarafından tehdit olarak görülmesine ve sürekli dış müdahaleye maruz kalmasına neden olmuştur. Nitekim Chomsky'nin "ülke ne kadar küçükse korku o kadar büyük oluyor" (Chomsky, 2010: 50) sözü ülkenin ABD için tehdit cihetini açıklar niteliktedir.

Nikaragua'da uzun süre yaşanan iç savaş ülke birliğinin sağlanamamasına neden olmakla birlikte sahip olduğu zengin kaynakları ve stratejik konumu itibariyle askeri ve ekonomik müdahalelere maruz kalmıştır. Özellikle 19. yüzyılda liberaller ile muhafazakârlar arasında başlayan ulusal yönetimi ele geçirme savaşı yanı sıra ve sonrasında gelişen olaylar politik, ekonomik ve sosyal istikrarsızlığa doğrudan etki etmiştir.

Küba Devrimi'nin yarattığı pozitif etkiyle birlikte Latin Amerika ülkelerinde benzer girişimler ve devrimler gerçekleşmiş olsa da Nikaragua'nın kurtuluşu ve devrimi gerçekleştirmesindeki etken Küba Devrimi'nin oluşturduğu devrimci zemin ve Kurtuluş Teolojisi'nin pratiğidir. 1979'da Nikaragua'da başarıyla sonuçlanan Sandinist Devrimi diğer devrimlerden farklı kılan kolektif bir katılımın olması ve sonrasında izlenen pratik programlarla aşamalı bir şekilde ciddi bir ilerlemenin sağlanmasıdır.

19. yüzyılın başında Latin Amerika coğrafyasında başlayan direniş mücadeleleri ve bağımsızlık rüzgârları Nikaragua'da da etkisini göstermiştir. Ülkede bitmek bilmeyen istikrarsızlık, dış müdahalelerin önünü açmış, ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda müdahaleleri ile ülke yaklaşık yarım asırlık bir diktatörlük yönetimi altına girmiştir. Somoza diktatörlüğünün, uygulamaları nedeniyle Nikaragua politik, ekonomik ve sosyal krizlerin içerisine itilmiştir.

1979 yılında ise Marksist-Leninist bir devrim ile Nikaragua'da toplumsal bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu devrim gerek ideoloji ve stratejileri gerekse de devrimde önemli rol oynayan aktörler nedeniyle dünya tarihinde yer edinmiştir. Ayrıca gerçekleşen devrim sonrası değişim ve dönüşüm noktasında uygulanan pratikler devrimi daha önemli kılmıştır.

3.1. Kısa Nikaragua Tarihi

Yüzyıllar boyu Latin Amerika'da hüküm süren 1800'lü yılların başında ciddi ivme kazanan bağımsızlık fikri ile başta İspanyollar olmak üzere diğer sömürgeci devletlerin bölgede hâkimiyetleri sarsılmaya başlamıştır. Çeşitli tarihlerde sömürgeci devletlerden bağımsızlıklarını kazanan Latin Amerika ülkeleri daha sonraki tarihlerde kendi siyasi ve coğrafi sınırlarını da belirlemişlerdir. Tarih boyunca Nikaragua gerek jeopolitik önemi gerekse sahip olduğu kaynaklar nedeniyle büyük güçlerin hâkimiyet sağlama çabaları için bir arena olmuştur.

Nicaragua bağımsızlık tarihi ilk olarak Meksika İmparatorluğu'na katılmış, imparatorluğun dağılmasından sonra Orta Amerika Birleşik Devletleri oluşumunun içinde bulunmuş, daha sonra bu oluşumdan ayrılarak kendi siyasi ve coğrafi sınırını belirlemiş; ancak bir süre sonra İngilizlerin hâkimiyeti altına girmiştir (Tunç ve Genç, 2013: 1660). Bu dönemde siyasi anlamda birliğin olmaması ülkenin iç ve dış politikada birçok sorunla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede çıkarları söz konusu olmuştur. ABD özellikle deniz geçiş yollarının kendi kontrolünde olmasını ulusal güvenliğin bir parçası olarak görmüştür. Bu bağlamda Isthmian Canal Comission adıyla bir komisyon kurulmuş, kongrede Nikaragua'da Atlantik ve Pasifik okyanuslarını bağlayacak bir kanalın inşa edilmesi düşünülse de daha sonra Kolombiya'dan ayrılan ve deniz ticareti için önemli bir rota olarak görülen Panama'da karar kılınmıştır (Tulchin ve Walter, 1991: 79).

Nicaragua'nın 1838'de tam bağımsızlığını kazanması ile birlikte yönetim olarak zayıf bir durumda olması özelde ABD genelde Avrupalı devletlerin bölgeye yayılması için zemin oluşturmuştur. Bilhassa Nikaragua'nın bağımsızlığını kazanmasından 20. yüzyılın başlarına kadar Nikaragua yönetimi liberaller ve muhafazakârlar arasında gidip gelmekteydi; yönetimdeki kişiler de bölgesel zengin tüccarlar ve baronlardan oluşmaktaydı (Tulchin ve Walter, 1991: 80).

Bu iki grup arasındaki çatışma ülkeyi hem uzun süren bir iç savaş durumuna sokmuştur hem de özellikle ABD gibi emperyalist bir devletin ülkeye askeri ve ekonomik anlamda müdahale etmesinin önünü açmıştır. Esasında bu iki grup arasındaki çatışma ideolojik merkezliydi; muhafazakârlar İspanyol sömürgeciliğinden beri süregelen düzenin devam etmesini istemekte iken liberaller ülkenin modernleşmesini, liberal ve demokratik bir düzene geçmesini amaçlıyordu (Wilson, 2016: 20-21).

1840'lı yılların sonuna doğru İngilizlerin bölgenin öneminin farkına varması birtakım ticari ilişkilere girişmesi ABD'yi rahatsız etmiştir. Orta Amerika ülkelerinin zayıf iktidarlar tarafından yönetilmesi, ülkelerde ulusal birliğin tam olarak sağlanamaması ve bölgenin kaotik

bir durumda olması ABD'ye avantaj sağlamış; ABD de Monroe Doktrini'ni ileri sürerek bereketli topraklara sahip olan ve ticaret için önem arz eden bölgede kendi hakimiyetini kurmaya çalışmıştır (Diskin, vd., 1986: 6-7). 1893 yılında Nikaragua'da yapılan seçimlerde General Jose Santos Zelaya seçilmiş ve ülkede demokrasinin inşa edilmesi için girişimlerde bulunmuştur (Hohner, 2015: 12).

Nikaragua tarihinde önemli bir figür olan Zelaya yönetime geldikten sonra yaptığı reformlarla ülkenin modernleşmesi için çaba göstermiştir. Zelaya ölüm cezasını kaldırmış, kilise ve devleti ayırarak seküler bir rejim kurmuş, eğitim reformunu gerçekleştirmiş, toprak sahiplerinin gücüne meydan okumuş ve ABD'ye sağlanan imtiyazları iptal ederken diğer yabancı yatırımları teşvik etmiştir (Campbell-Jeffrey, 2005: 61).

Zelaya yönetimi ülkenin ekonomik olarak kalkınması için yabancı yatırımın önemli olduğunu düşünmüş ve bu bağlamda ülkeye yabancı yatırımı teşvik etmiş; ABD ise bu sayede şirketleri ile Nikaragua kaynakları üzerinde hâkimiyet sağlama fırsatı elde etmiştir (Keen ve Haynes, 2000: 470). Nikaragua'da Zelaya yönetimin Nikaragua kanalı için ABD'nin toprak imtiyazı isteğini reddetmesi (Laupsa, 2011: 19), Zelaya'nın ABD yerine Nikaragua'da bir denge politikası gözeterek kanal inşası için Almanya ve Japonya'ya yakınlaşması (Booth, vd., 2011: 82) ABD ile ilişkileri sarsmıştır.

Zelaya, bununla birlikte ülke ekonomisini canlandırmak için Amerikan ve İngiliz bankalarından borç almış, izlenen ekonomi politikaların başarısız olması sonrası borçları ödeyememesi, bunun sonucunda Zelaya'nın Avrupalılara yakın politika izlemesi ABD'yi rahatsız etmiştir ve ABD'nin ülkeye müdahalede bulunmasının önünü açmıştır (Wilson, 2009: 118). Liberallerin adayı olan Zelaya'nın yönetiminden rahatsız olan muhafazakârlar, Liberal Parti ve Zelaya ile mücadeleye girişmiş, ülke yeniden iç savaşa gitmiş, ABD ise ülkeye askeri müdahalede bulunmuş ve muhafazakârları desteklemiştir (Dore ve Weeks, 1992: 6).

ABD'nin müdahalesiyle Zelaya yönetiminin istifaya zorlanması sonrasında ABD, kendi isteklerini gerçekleştirmesi için General Chamorro'yu yönetime getirmiş, ülkenin birçok önemli sektörü United Fruit Company gibi ABD menşeli şirketlerin kontrolüne geçmiştir (Uyanık, 2014: 127). Nikaragua'da ABD hegemonyasının kurulmasından rahatsız olan liberallerin ABD'ye karşı ayaklanması başlamış; ABD ise ülkedeki çıkarlarını korumak için korsanları ve denizcileri liberal grupları bastırmak için desteklemiştir (Wilson, 2016: 25). 1912'de ABD Nikaragua'ya müdahalede bulunmuş, 1926'da ABD ordusu gerillalarla savaşmış ve 1933'te de Roosevelt'in emriyle ABD ordusu geri çekilmiştir (Drumm, 1991: 21). Nikaragua'nın kahve için elverişli topraklara sahip olması ve ucuz iş gücünün bulunması

ABD'nin müdahalede bulunması için zemin oluşturmuş, köylülerin toprakları ellerinden alınmıştır (Drapkin, 2010: 21).

Esasında ABD'nin bölgeye yönelik amacı bölge ticaretini kontrol altına almak ve bu bağlamda bir kanal inşa etmek üzerineydi. Bu dönemde Pasifik ve Atlantik Okyanusu'nu birbirine bağlamak ve ticareti geliştirmek isteyen Fransa ve İngiltere ile kanal inşa etme yarışına girmiştir (Wilson, 2016: 23). ABD, Panama veya Nikaragua'ya kanal inşa etmek amacındaydı; Nikaragua'nın daha az maliyetli olması, Panama'nın hâlihazırda Kolombiya toprağı olması Nikaragua'yı ön plana çıkarsa da bu sırada Panama'nın Kolombiya'dan bağımsız olması ABD için fırsat oluşturmuş, Kolombiya'nın Panama'yı işgal etmesinin önüne geçmek için Panama'da karar kılınmıştır (Laupsa, 2011: 19).

Nikaragua'nın stratejik konumu ABD için önem arz etmiştir. Bu nedenle ABD, ülkede yaşanan iç savaşı fırsat bilerek askeri müdahalede bulunmuştur. Bununla birlikte politik istikrarsızlıktan yararlanarak ülkenin doğal kaynakları ABD'ye aktarılmaya başlanmıştır. ABD'nin ülke yönetimi ve siyasetinde yer alması toplumsal bir rahatsızlığa neden olmakla birlikte ülkede birçok ekonomik, politik, sosyal sorunların önünü açmıştır. Bu toplumsal rahatsızlıklar ve sorunlar beraberinde ABD'nin uygulamalarına karşı direniş mücadelesini de getirmiştir.

3.1.1. ABD Müdahaleciliğine İlk Tepki

ABD'nin sadece Nikaragua değil diğer Orta Amerika ülkelerinin yönetimlerinden rahatsız olması ve buna yönelik uygulamaları gittikçe daha da sert bir duruma gelmiştir. Askeri müdahale sonrası Orta Amerika ülkeleri ABD'nin kontrolüne geçmiştir. ABD bu sayede bölge kaynaklarının kontrolünü sağlamış ve rahat bir şekilde ticarete aktarmıştır. Bu bağlamda özellikle Nikaragua'nın kahve üretiminde ön plana çıkması ile köylülerin toprakları elinden alınmaya başlanmıştır. ABD'nin bu uygulamaları halk tarafından tepki gösterilmesine neden olmuştur.

Bir kahve üreticisinin oğlu olan Augusto Cesar Sandino Nikaragua tarihinde gerilla savaşını başlatmış, kısa sürede küçük bir ordu oluşturmuş, ABD'nin bölgedeki mülklerine el koymuş, ABD ordusunun birliklerini geri püskürtmüştür. Bu başarı Sandino'nun 1926'da başlattığı savaşa çevre ülkelerin ve Çin ile Rusya'nın da destek vermesini sağlamıştır (Uyanık, 2014: 127-128). Sandino hem Orta Amerika hem de Latin Amerika ülkelerinin ABD hegemonyasından kurtulmasını amaçlamaktaydı; bu bağlamda Dünya anti-emperyalist Kongresine mektup yazmış ve emperyalizme karşı birlik ve dayanışma inşa edilmesini istemiştir (Wilson, 2016: 26). Bu bağlamda bu anti-emperyalist hareketin karakteristiği

emperyalist güçlere başkaldırı olduğundan uluslararası arenada destek görmesini sağlamıştır. Sandino'nun bu girişimi aynı zamanda Latin Amerika toplumları arasında anti-emperyalist fikirlerin oluşmasını ve şekillenmesini sağlamıştır.

Sandino'nun bu başkaldırısı ABD'nin bölgedeki sömürgeciliğine son vermeye ve toplumsal özgürleşmenin sağlanmasına yönelik olmuştur. Bu bağlamda ulusalcı ve anti-emperyalist olan Sandino, ABD'nin Nikaragua'yı işgal etmesini ve yönetmesini kabul etmemiş, Nikaragua'nın bağımsızlığı ve toplumun özgürleşmesi için toplumun silahlanması gerektiğini ifade etmiştir (Walker ve Wade, 2011: 21). Sandino'nun bu çağrısı ve harekete geçme eğilimi toplumda karşılık bulmuş ve kısa sürede Nikaragua Egemenliğinin Ulusal Savunması için Sandino Ordusu (EDSNN) adıyla küçük bir ordu kurulmuştur (Campbell-Jeffrey, 2005: 66).

Sandino'nun gerilla savaşı ve ABD birliklerine karşı başarısı ABD'yi tedirgin etmiş ve alternatif arayışlarına itmiştir. Bu alternatif ise ABD'nin doğrudan müdahale etmesi yerine ABD çıkarlarını da gözetken Anastasio Somoza Garcia'nın başında olduğu ulusal muhafız adı altında profesyonel ordunun kurulması olmuştur (Dore ve Weeks, 1992: 6).

Aslında Nikaragua'nın bağımsızlığı kazanmasından beri düzenli bir orduya sahip olmaması ABD'yi bu girişime itmiştir. Liberaller ve Muhafazakârlar bağımsızlıktan beri ayrı ayrı orduya sahipti ve Nikaragua'nın düzenli, modern bir ordusu yoktu (Telleria, 2011: 22). Bu profesyonel ordunun eğitilmesinde rol oynayan ABD kendi birliklerini geri çekmiş, ülkede siyasi istikrarın sağlanması için Somoza'yı desteklemiştir (Daghrir, 2017: 83). Ordunun kurulmasında önemli rol oynayan ABD, böylelikle hem orduyu kontrol altında tutarak ülkedeki çıkarlarının korunmasını sağlamış ve hem de güçlü bir tepkinin oluşmasını engellemiştir.

ABD'nin Nikaragua'da toplumsal tepkilerle karşılaşması ülkeden çekilmesini sağlamışsa da bir süre sonra kendi birlikleri ile birlikte geri gelmiştir. Çünkü ABD, Nikaragua'dan çekilirken ülke yönetimini liberaller ve muhafazakârların oluşturduğu koalisyonu bırakmış, tarafların uzlaşamaması sonucu koalisyon dağılmış, iç savaş başlamış ve ABD'nin müdahalesi ile ülke yeniden işgale maruz kalmıştır. Liberal isyancıları ile ABD birlikleri arasındaki savaş daha sonra yapılan Stimson barış anlaşması ile sonlandırılmıştır, ancak anlaşma, ülkede ABD'nin varlığının kesinleşmesini sağlamıştır. Çünkü ABD, 1928 seçimlerinin kendi denetiminde olmasını istemiş, bu durumun ABD'nin Nikaragua'daki varlığını devam etmesi anlamına geldiğini söyleyen Sandino, diğer liberal isyancıların anlaşmaya varmasına rağmen kendi gerillalarıyla anlaşmayı reddetmiştir (Campbell-Jeffrey,

2005: 65). Sandino, Nikaragua'nın ulusal bağımsızlığını kazanması amacıyla ABD ve birliklerine karşı savaşaacağını dile getirmiştir (Schroeder, 1996: 425).

Liberaller ve Muhafazakârlar arasında başlayan silahsızlanma, her iki tarafın oluşturduğu bir kabinenin olması, seçimlerin ABD tarafından denetlenmesi, ulusal muhafız ordusunun ABD birlikleri tarafından eğitilmesi ve yönetilmesi (Telleria, 2011: 20-21; Campbell-Jeffrey, 2005: 65) gibi maddelerin olması Sandino gibi tam bağımsızlık isteyenler için anlaşmaya varamamak anlamına gelmiştir. ABD'nin Nikaragua ordusunu silahsızlandırarak kontrol altına almak istemesi ile Sandino'nun tam bağımsız Nikaragua isteği artırmıştır, bu anlamda diğer Latin Amerika liderlerine ABD'ye karşı savaşıması için çağrıda bulunmuştur (Wilson, 2016: 30).

Sandino gerilla savaşını başlatırken üzerinde durduğu konulardan biri Latin Amerika toplumunun birlik ve dayanışma içerisinde olmasını istemesiydi. Bu nedenle 1929'da Arjantin'de bir toplantı gerçekleştirilmiş, Latin Amerika toplumlarının birleşip Monroe Doktrini'nin tezlerini ortadan kaldırmak, bölgesel anlaşmazlıkların bu birlik içerisinde çözülmesi, Amerikan emperyalizmine başkaldırmayı ve ulusların kendi kaderlerini tayin etmesi gerektiğini ifade etmiştir (Wilson, 2016: 31).

Bu toplantı öncesi Sandino, Latin Amerika liderlerine yazdığı mektupta bölge ülkeleri arasında sınırların olmaması gerektiği, Latin Amerika'nın sömürülmesi ve halkların ezilmesinde ortak düşman olarak başta ABD olmak üzere emperyalist ülkelerin olduğu için ortak bir amacın olması gerektiği üzerinde durmuştur (Wilson, 2016: 29).

ABD'nin ülkeden çekilmesi üzerine Sandino yönetimle barış antlaşmasını sağlamaya çalışmıştır (Walker ve Wade, 2011: 22). Sandino barış görüşmelerini yapmak ve gerillaların durumunu görüşmek için José María Moncada ve Somoza ile görüşmeye çağrılmış, toplantı sonrası öldürülmüştür (Campbell-Jeffrey, 2005: 67). Sandino Latin Amerika ülkeleri arasında işbirliği ve dayanışma inşa etmeye çalışması bu olaydan sonra neticesiz kalmıştır.

Sandino'nun öldürülmesinden bir süre sonra ulusal muhafız komutanı olan Somoza'nın yönetimi ele geçirmek için önündeki en önemli engel ortadan kalkmış, bu durum Somoza'yı güç toplamaya itmiştir ve yönetimde olan Sacasa yönetimine darbe yapması için olanak hazırlamıştır (Weathers Jr, 1983: viii-ix). Özellikle Somoza'nın, ABD ile iyi ilişkiler geliştirmesi darbenin başarılı olmasında en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece Nikaragua'da Latin Amerika tarihinin en uzun ve en kanlı diktatörlüklerinden biri olan Somoza ailesinin diktatörlüğü başlamıştır.

Anastasio Somoza Garcia Nikaragua yönetimine geldiğinde ulusal muhafız konumunu da kullanarak kendi gücünü artırma yoluna gitmiş, bunu sağladıktan sonra da tarım ve

endüstri sektörleri üzerinde tahakküm kurmuş ve gelirlerini kendi şahsi hazinesine aktarmıştır (Cockcroft, 1997: 209). Ordu ile bağları güçlü tutması Somoza'nın Nikaragua'daki iktidarını sürdürmesindeki en önemli etkenlerden biridir. Çünkü Somoza ülkeyi yönetirken ordu sayesinde muhalefeti bastırmış, sokak gösterilerinde orduyu barış tesis etme noktasında araç olarak kullanmıştır (Koutsoyannis, 2004: 58).

Anastasio Somoza Garcia 1956 yılına kadar Nikaragua yönetiminde bulunmuş, onun ölümünden sonra oğlu Luis Debayle yönetimi devralmış, Luis'in ölümünden sonra da kardeşi Anastasio Somoza Debayle ülke yönetimine gelmiş ve Sandinist Devrimi'ne kadar ülkeyi yönetmiştir. Anastasio Somoza Debayle döneminde ABD ile daha iyi ilişkiler geliştirilmiş, ABD'nin bölgede komünizme karşı sürdürdüğü savaşta Anastasio Somoza Debayle büyük destek vermiş ve bu dönemde iç politikada baskı, şiddet merkezli politikalar izlemiştir (Betz, 2000: 25).

Bunun yanı sıra ülke ekonomik ve sosyal anlamda zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Çalışmanın bu kısmında Somoza diktatörlüğü uygulamalarına değinilecektir. Somoza ailesi döneminde otoriter uygulamaların, yolsuzluk ve sömürünün artışı, ülkenin sosyoekonomik ve siyasi koşulları, Kurtuluş Teolojisi'nin de etkisiyle Sandinist Devrime giden süreçte etkili olmuştur.

3.2. Somoza Hanedanlığı'nın Uygulamaları ve FSLN'in Kuruluşuna Giden Süreç

Somoza ailesinin uygulamaları Nikaragua'yı politik, ekonomik ve sosyal olarak çıkmaza sürüklemiştir. Özellikle baskı, şiddet ve sömürüye dayanan ülke yönetimi ülkede kaosa yol açmış; bir süre sonra da toplumda tepkiye neden olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ve sonrasında gelişen fikirlerin Latin Amerika'da da yayılması toplumun politize olmasını sağlamıştır ve 1979 Nikaragua Devrimi'nin önünü açmıştır.

Somoza ailesi Nikaragua yönetimini ele geçirdiğinde ülke içindeki kaynaklara da el koymuştur. Yapılan araştırmalara göre Somoza ailesi ülkenin özel mülklerinin %50'sini, tarım topraklarının %30'unu elinde bulundurmaktaydı; öte yandan çiftliklerin, şirketlerin, hava limanları ve limanların ve medya şirketlerinin ortağı konumundaydılar (Harris, 1977: 24). II. Dünya Savaşı sırasında Alman ve İtalyanların özel mülklerine el koymuştur (Campbell-Jeffrey, 2005: 69). Bunun yanı sıra ülkedeki yolsuzluklar, zengin kesim ile yoksul kesim arasındaki makasın giderek açılması toplumda öfkeye neden olmuştur.

Somoza, Nikaragua'da ABD sayesinde sağlam bir yönetim kurmayı başarmıştır. İki ülke arasında iyi ilişkiler geliştirilmiştir. Özellikle ABD bu dönemde Nikaragua'da askeri üs kurmuş, burayı askeri eğitim alanı olarak kullanmış, 1954 yılında Guatemala'daki Jacobo Arbenz yönetimine karşı darbeyi bu üssü kullanarak gerçekleştirmiştir (Koutsoyannis, 2004:

58-59). Bu bağlamda Nikaragua Somoza diktatörlüğü süresince ABD'nin Orta Amerika'da komünizme karşı yürüttüğü savaşta en önemli müttefiki olmuştur.

ABD ise bu amaçla Nikaragua'ya askeri destek sağlamaktan geri durmamıştır. 1953 yılında Komünizme karşı savaşta Nikaragua'ya 1 milyon dolar destekte bulunurken bu rakam 1975'e geldiğinde 17 milyon dolara çıkarken 1978'de 6,1 milyon dolara inmiştir (Booth, 1985: 75).

3.2.1. Siyasi Gelişmeler

Somoza hanedanlığı Nikaragua'da yönetimi ele geçirdikten sonra ABD'den de aldığı destekle istediği gibi hareket etmiştir. İlk olarak demiryollarını, posta ve telgraf hizmetlerini ulusal muhafız kontrolünün altına almıştır (Carroll-Davis, 2012: 65). Nikaragua'da seçimler yapılsa da Somoza ailesi Sandinist devrim yapılana kadar yönetimde kalmıştır. Bu dönemde tıpkı Amerikan müdahalelerin olduğu dönemdeki gibi seçimler göstermelik olarak yapılmıştır. Halkın siyasi seçimlere katılımı şiddet ve baskı ile yapılmış, oyların satın alınması söz konusu olmuş ve seçimler yönetimin istediği şekilde gerçekleşmiş, demokratik bir zemin oluşmamıştır (Guanipa, 1988: 11).

Somoza ailesi kanunları rahatlıkla çiğnemiş, işkence ve infazlardan oluşan bir iç politika izlemiş, ülke içindeki muhalefet acımasız bir şekilde bastırılmıştır (Wilm, 2011: 100). Somoza, 1947'de yapılan seçimlerde seçilen Leonardo Arguello'yu sürgüne yollamış, iktidarda kalmak için görev süresini uzatmış ve anayasal bir hale getirmiştir (Guanipa, 1988: 11-12). Nikaragua'nın ulusal ordusu Somoza'nın şiddet, sindirme, baskı merkezli politikalarının merkezinde yer almıştır. Somoza diktatörlüğü ulusal orduyu kullanarak birçok sektörü kendi hâkimiyetine alması yanı sıra ordu vergilerin toplanması gibi görevler dahi üstlenmiştir (Campbell-Jeffrey, 2005: 68).

Somoza ulusal orduyu rahatlıkla kontrol altında tutmuş ve ordunun kendisine sadakati karşısında orduya fazlasıyla tavizler vermiştir. Nikaragua ulusal ordusu Somoza diktatörlüğü dönemi boyunca rüşvet, yolsuzluk, kumar ve fuhuş gibi informal işlerin merkezinde yer almıştır (Booth, vd., 2010: 83).

Somoza, yönetime geldikten sonra Latin Amerika'da önemli bir müttefik olarak ABD'ye davet edilmiş, Somoza ABD desteğini almak ve Nikaragua'da iktidarda kalmak için anayasada bazı değişiklikler yapmış, görevde kalma süresine yönelik sınırlandırmayı ortadan kaldırmıştır (Carroll-Davis, 2012: 65-66). ABD, 1954 yılında Anastasio Somoza Garcia döneminde Guatemala'da askeri müdahalede bulunmuş, oğlu Luis Debayle döneminde 1961 yılında Küba'ya yönelik Domuzlar Körfezi çıkarmasını gerçekleştirmiş ve her bu her iki

olayda da Nikaragua'nın Puerto Cabezas üssünü kullanmıştır (Vanden ve Morales, 1985: 146). Yine bu dönemde Somoza diktatörlüğü, ABD'nin Kore ve Vietnam savaşlarında küçük bir birlik yollamayı teklif etmiştir (Booth, vd., 2010: 83).

Anastasio Somoza Garcia'nın 1956'da bir şair olan Rigoberto López Pérez tarafından öldürülmesinden sonra yerine geçen oğlu Luis Debayle Somoza daha sert politikalar izlemeye başlamış, bu arada muhalefet de Latin Amerika'daki gerilla hareketleriyle motive olmuştur. Keza bu dönemde anti-komünizm karşıtlığı nedeniyle ABD ile iyi ilişkiler geliştirilmiştir.

Luis Debayle kendi ailesine yönelik isyan girişimlerinden kurtulmak için ailesini ülke yönetiminde sözde arka planda bırakarak isyan girişimlerini engellemek istemiş, ailesine yönelik gösteri ve protestoların devam etmesi sonucunda halka şiddet uygulamalarını da artırmıştır (Carroll-Davis, 2012: 67). Özellikle kendisi başkan olduktan sonra ulusal ordunun başına getirdiği kardeşi Anastasio Somoza Debayle'in ülkedeki baskı, işkence, faili meçhullerini desteklemiştir (Campbell-Jeffrey, 2005: 70).

Anastasio Somoza Garcia'nın öldürülmesinden sonra Nikaragua muhalefeti oluşan durumdan yararlanmak istemiştir. Özellikle Somoza diktatörlüğüne son vermek amacıyla harekete geçen Liberal Parti yanı sıra 1944 yılında kurulan Nikaragua Sosyalist Partisi (Partido Socialista Nicaraguense) faaliyetlere başlamış ve orduya yönelik sokaklarda öğrenci protestoları baş göstermiştir (Wilm, 2011: 101). Yine bu dönemde Sosyal Hristiyan Partisi de aktif bir şekilde politik sahneye çıkmış, 1967 Nikaragua seçimlerinde Somoza karşıtlığı nedeniyle Muhafazakâr Parti ile birleşmişlerdir (Booth, vd., 2010: 86).

1961 yılında Nikaragua'da kurulan FSLN, Carlos Fonseca, Tomás Borge, Silvio Mayorga, Santos López gibi figürlerin girişimleri ile kurulmuş, Sandino'nun ABD gibi emperyalist güçlere karşı savaşma stratejisini Marksist-Leninist bir zeminde yürütmeye başlamıştır (Campbell-Jeffrey, 2005: 71). General Augusto Sandino'nun temel ideolojisini kendilerine rehber eden ve kendilerini Sandinist olarak tanımlayan bu parti yöneticileri ve üyeleri Somoza'yı iktidardan göndermek için organize olmuşlardır.

Somoza Debayle'in izlediği politikalar sonucunda halkın FSLN'ye katılımı gittikçe artmıştır. Güçlenen FSLN 1974'te Somoza'nın bakanını ve ABD elçisini rehin tutması, karşılığında tutuklanan FSLN liderlerini istemesi, Somoza rejiminin politikalarını daha da sert bir hale gelmesine neden olmuştur. Sandinistlerin düzenlenen partide ABD elçisini ve belediye başkanlarını rehin alması, karşılığında 15 FSLN üyelerinin, Havana'ya giden bir uçağa bindirilmesi ve 5 milyon dolar istemesi (Hilaly, 1990: 53) gerek Nikaragua gerekse de ABD yönetimini zor durumda bırakmıştır. 1976'da ise Carlos Fonseca Amador, Eduardo Escobar ve Julio Tirado Lopez gibi FSLN'in önde gelen liderleri ulusal ordu tarafından

öldürülmüştür (Hilaly, 1990: 53). Yaşanan bu krizden sonra ABD'nin Somoza'ya, Somoza'nın da topluma ve özellikle FSLN taraftarlarına yönelik baskısı artmış, ulusal ordunun FSLN taraftarı olan ve olmayan birçok insanı öldürmesine neden olmuştur.

Anastasio Somoza Debayle'in yönetime geçmesinden sonra gerek dünya üzerinde gerekse de Latin Amerika'da yayılan komünizm fikri, özellikle Küba Devrimi'nin başarılı olması sonrası Nikaragua politikalarını doğrudan etkilemiştir. Nikaragua'nın baba Somoza döneminde başlayan ABD yakınlığı Somoza Debayle döneminde iç ve dış politikada daha da etkisini göstermeye başlamıştır. 1960'larda yayılmaya başlayan bağımsızlık, komünizm gibi fikirler emperyalist güçlerin ve işbirliğinde olan ülke yönetimlerin işlerini zorlaştırmıştır.

Tüm bu bilgiler ışığında Nikaragua tarihine bakıldığında sömürü ve müdahaleciliğin merkezde olmuştur, daha sonra Zelaya ile başlayan bir liberalleşme ve modernleşme girişimleri olmuşsa da modernleşme çabası ABD müdahaleciliği ile sekteye uğramıştır. Diktatörlükle yönetilen bu dönemde Augusto Sandino'nun başlattığı özgürlük ve bağımsız olma mücadelesi ileri tarihlerde Nikaragua'yı her alanda yeniden inşa etmeyi hedefleyen FSLN için bir ilham kaynağı ve belirleyici rehber niteliğinde olmuştur. FSLN, Sandino'nun bu bağımsızlık mirasına sahip çıkmıştır.

3.2.2. Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler

Nikaragua'da siyasi gelişmeler kadar ekonomik ve sosyal gelişmeler ülke tarihini doğrudan etkilemiştir. Bu bakımdan Latin Amerika ülkeleri arasından en fakir ülkelerinden olan Nikaragua'nın ekonomisi tarihsel olarak emperyalist devletler tarafından sömürülmesine bağlanılabilir. Güney Amerika'nın kolonileştirilmesinden bugüne İspanyollar, İngilizler ve son olarak Amerika'nın Nikaragua'daki doğal kaynakları ve Nikaragua'nın konumu itibariyle önem atfetmesi Nikaragua'yı önemli kılmakla birlikte, sömürülmesi Nikaragua'daki ekonomik durumu daha da derinleştirmiştir. Her ne kadar General Zelaya döneminde Nikaragua'nın modernleşmesi için temel adımlar atılsa da bu adımları Somoza döneminde görmek mümkün değildir.

Zelaya'nın izlediği sosyal ve ekonomik politikalar Nikaragua toplumunda derin yaralar da açmıştır. Yerli halklara yönelik asimile politikaları toplumda ayrışmaya neden olmuş, izlenen ekonomik model, kırsal kesimin yoksullukla boğuşmasına neden olmuştur (Zeledon, 2010: 49). Bu bağlamda Zelaya döneminde liberal ekonomik politikaların ve izlenen sosyal politikalar toplumda yıkıcı bir etki yaratsa da Nikaragua'nın modernleşmesi ve kurumsallaşması açısından Zelaya, ön plana çıkan önemli bir figürdür. Kadınların belli hakları kazanması, fikir özgürlüğü, kilise ile devlet işlerinin birbirinden ayrılıp laik bir zemine

oturtulması, özerk belediyeciliğin oluşması anlamında önemli adımlar atılmıştır (Zeledon, 2010: 49).

Somoza yönetimi boyunca ise Zelaya yönetiminden tamamen farklı bir politika içermektedir. Tamamen neoliberal politikalar merkezli, ABD çıkarlarına dayanan, özellikle Nikaragua'nın tarımsal olarak ön plana çıkması nedeniyle bazı tarımsal reform ve modernleşmenin gerekliliğine odaklanan bir politika izlenmeye çalışılmıştır (Wilm, 2011: 122). Yabancı sermayenin Nikaragua'ya rahat bir şekilde yatırımlar yapması ve devlet müdahaleciliğinin olmaması toplumda gelir eşitsizliğini artırmış, bu da sosyal sorunların baş göstermesine neden olmuştur. ABD, II. Dünya Savaşı sonrası Nikaragua'nın ekonomik olarak liberal düzene ayak uydurması ve ilerlemesi için maddi yardımlar yapsa da bu maddi yardımlar daha çok yönetim tarafından el konulmuştur (Booth, vd., 2010: 84).

II. Dünya Savaşı sonrası Latin Amerika ülkelerinde izlenen ekonomik politikaların kısa vadede modernleşmenin sağlanması, belli yatırımların ülke kalkınmasında öncü rol oynaması gibi olumlu sonuçlar getirse de uzun vadede tam tersine sonuçlar doğurmuştur. Latin Amerika ülkeleri yabancı yatırıma bağımlı bir hale gelmiştir. Nikaragua da bu dönemde izlenen politikalar sayesinde ülkenin ihracatı artmıştır. Özellikle ülkenin ihracatı 27,1 milyon dolardan 1960'ta 143,1 milyon dolar ve 1976'ya kadar 491,2 milyon dolara çıkmıştır (Wilm, 2011: 123). Nikaragua'daki bu kalkınmacı model sonrası ülkede gayri safi milli hasılda 1962-1971 yılları arasında ortalama %3,9, 1972-1976 yılları arasında %2,3 oranında büyüme sağlanmıştır (Booth, vd., 2010: 84).

Liberal ekonomik modelin Nikaragua ekonomisinde olumlu seyri karşısında Somoza yönetiminin izlediği ücretler üzerindeki kontrolü ve devlet müdahaleciliği sonrası bu olumlu etki topluma yayılmamıştır. Bu dönemde enflasyonun ciddi manada artması, işçi ücretlerinin düşük olması (Booth, vd., 2010: 84) Nikaragua toplumunun ekonomik durumunu daha da kritik bir hale getirmiştir. Zengin ile yoksul arasındaki ekonomik uçurum daha da derinleşmiştir. 1977 tarihine gelindiğinde Nikaragua halkının sadece %5'i milli gelirin %59,9'unu elinde bulundurmaktaydı ve yoksul kesimde bu oran yalnızca %15'lerdeydi (Booth, vd., 2010: 84). İzlenen ekonomik model sonrası 1950 ile 1977 arasında Nikaragua %6,3 oranında büyümüş olsa da bu büyüme daha çok Somoza ailesi ve işbirliği içerisinde olduğu kesimler için geçerli olmuştur, hatta bu dönemde yoksul ve orta sınıf kendi topraklarından koparılmıştır (Chronic Power Research Center, 2008: 18).

ABD'nin Nikaragua'daki tarımsal ürünlerden daha fazla yararlanma ve pazar oluşturma çabası Somoza diktatörlüğünün tarımda modernleşmesine odaklanmasını sağlamakla birlikte topraklara el konulmasına neden olmuştur. Yüksek faizle verilen kredileri

çiftçi ve köylülerin ödeyememesi sonucunda Somoza iktidarı topraklara el koymuş, toplumun toprak reformu taleplerine yönelik bazı adımlar atmışsa da toplumda bir karşılık bulamamıştır (Johannes, 2014: 139). Somoza rejiminin bu dönemde izlediği tarımsal politikalar köylü ve tarım üreticilerini zor durumda bırakmıştır. Rejimin daha fazla kahve ve pamuk üretimini sağlamak için toprakları genişletme girişimleri birçok insanın toprağının elinden alınmasına, topraksız kalmasına ve göç etmesine neden olmuştur (Hilaly, 1990: 51). Keza uluslararası şirketlerin ve elit kesimin çıkarları gözetilerek işçilerin grev yapma hakkı ortadan kaldırılmıştır (Guanipa, 1988: 10-11).

1972'deki Nikaragua'yı vuran deprem ülkenin ekonomik durumu daha da kötüleştirmiştir. Depremin büyük yıkıcılığı sonrası çoğunluk yoksul olan toplumun sefaletini artırmıştır. Ülkede ilan edilen acil durum sonrası yapılan uluslararası yardımlar Somoza tarafından el konulmuş, bu yardımların dağıtılmasının tam tersine halka satılmış, ilaç ve gıda gibi ürünler karaborsada satılmaya başlanmış, yapı malzemelerinin fiyatları ciddi manada artmıştır (Campbell-Jeffrey, 2005: 70). Nikaragua toplumun çoğunluğunun tarımsal işçi olması, tarım yapmak için yeterli tarım alanlarının olmaması gibi faktörler nedeniyle 1960-1970 arasındaki işsizlik oranı %4 iken deprem sonrası bu oran %13'e çıkmıştır (Booth, vd., 2010: 85). Bu olaydan sonra toplumda yönetime olan öfke daha da artmış, muhalif politik oluşumların yükselmesinin de önünü açmıştır.

Deprem sonrası başkent Managua'nın yeniden inşa edilmesi söz konusu olmuştur. Bu amaçla Somoza yönetimi uluslararası sermaye kurumlarından yüklü miktarda (1972'de 120 milyon dolar, 1973'te yaklaşık 240 milyon dolar, 1974'te ise 185 milyon dolar) borç alınmış ancak felaket sonrası yeniden inşa süreci başlamamış, alınan paralar kişisel hazinelere aktarılmıştır (Guanipa, 1988: 18).

Somoza rejiminin başlangıcından devrime kadar olan süreçte Nikaragua ekonomik olarak hegemon güçlerin ve şirketlerin hâkimiyeti altında ilerlemiştir. Özellikle tarımsal ürünlerin üretimine dayanan ekonomik politikalar, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesini sağlayamamış, ucuz iş gücüne dayanan sömürü bir düzenin kurulmasına neden olmuştur (Hilaly, 1990: 15). Ekonomik ve sosyal anlamdaki krizler, toplumun omuzlarına yüklenen daha fazla yük halkın FSLN'ye katılımını etkilemiş, FSLN'in de bu noktadaki aktifliğini artırmıştır.

Devrim sonrası FSLN yönetimi ülke inşasını gerçekleştirmek için sadece politik anlamda değil aynı zamanda ekonomik iş birliğe ihtiyaç duymuştur. Bu noktada ülke inşasının gerçekleşmesi, uluslararası ticaret güvenliğinin sağlanması ve gerekli kredilerin alınması noktasında özel sektör sahipleri ile işbirliği yoluna gitmiştir (Sholk, 1984: 253).

FSLN özellikle hedeflediği devrim pratiklerinden taviz vermeyerek özel sektöre zeytin dalı uzatma noktasında girişimde bulunsa da özel sektöre fazla bağımlı olmamak için temkinli davranmıştır (Sholk, 1984: 253).

Görüldüğü üzere ülkenin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve politik hava değişim taleplerini artırmıştır. Toplumsal öfkenin had safhada olduğu bir dönemde FSLN'nin kuruluşu, belirli program ve hedeflere odaklanması ve izlediği strateji toplumsal birliği oluşturma konusunda belirleyici olmuştur.

3.3. Frente Sandista de Liberation National'in (FSLN) Kuruluşu ve 1979 Devrimine Giden Süreç

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yayılan Komünizm fikri 1960'lı yıllarda ciddi manada etkisini göstermeye başlamıştır. Bu anlamda Küba Devrimi'nin başarılı olması bölgede belirleyici olmuştur. Devrim sonrası Küba yönetiminin belirlediği devrim hedef ve programların yürürlüğe koyması, ülke genelinde devrim pratiklerin olumlu anlamda etkisini göstermesi Komünizm fikrinin Latin Amerika ülkelerinde de olumlu olarak karşılanmasını sağlamıştır. Küba Devrimi sonrası Nikaragua'da Marksist ve Leninist bir politik hedef belirleyerek ülke genelinde kolektif bir şekilde hareket etme eğilimi FSLN'nin kuruluşu için de zemin hazırlamıştır.

Küba'da devrimin başarılı olması Nikaragua'daki devrim taraftarları için de önemli bir etken olmuştur. Nikaragua Sosyalist Partisi'nin silahlı eylemden uzak olması ile parti içerisinde kopmalar olmuş, partiden ayrılanlar 1959'da Somoza'ya karşı ayaklanmış ve başarısız olmuş; bu yenilgi FSLN'nin kurulması için zemin hazırlamıştır. FSLN, liderlik, politik felsefe ve partiye üyelik çalışmaları altında üç temel stratejiyi Somoza diktatörlüğüne karşı belirlemiştir (Cottam, vd., 2011: 16). Bu üç temele dayanan FSLN stratejisi, FSLN'nin zaman içerisinde toplum tarafından benimsenmesini ve FSLN'nin de toplumu örgütlemesindeki başarısı için ön plana çıkmıştır.

Uluslararası arenada önemli değişimlerin yaşanması devletlerin dış politikaları açısından belirleyici olmuştur. Bu dönemde ABD dış politikası da değişim göstermesi Somoza diktatörlüğünün bitmesi için zemin hazırlamıştır. Özellikle ABD'nin uluslararası alanda uluslararası insan haklarına önem vermesi, Somoza'nın uluslararası bir gazeteci ve en önemli rakiplerinden olan Kardinal Pedro Joaquin Chamorro'ya yönelik suikastleri gerçekleştirmesi ABD desteğinin geri çekmesine neden olan olaylardan biri olmuştur (Silva, 2015: 53). İzlenen baskıcı iç politika yanı sıra devletin ekonomi üzerinde aşırı müdahaleci olması sürdürülebilir ekonominin devamı için endişelere neden olmuş, bu durum da Somoza Debayle'in zengin kesimin desteğini kaybetmeye başlamıştır (Booth, vd., 2010: 85).

Sandino'nun savunma stratejisinden de beslenen FSLN sadece köylü hareketi olarak değil aynı zamanda öğrenci hareketleri, küçük çalışma grupları ile örgütlenmiş, sendikalarla, işçilerle birlikte ulusal orduya karşı silahlanmaya başlamışlardır (Campbell-Jeffrey, 2005: 71). Sandino'nun temel amacı ABD tarafından ezilen ve sömürülen Nikaragua halkının bu düzenden kurtulması merkezli olmuş ve bunun için toplumun birlik olması ve kolektif bir başkaldırının olması gerektiği (Vanden ve Morales, 1985: 145).

FSLN ise Sandino'nun bu antiemperyalist fikrinden yola çıkarak daha aktif katılımı ve Marksist pratiklerinin de sentezleyerek devrimi gerçekleştirmesi için ön ayak oluşturmuştur. FSLN'in çıkış noktası da Sandino'nun milliyetçilik düşüncesi, Marksizm'in Latin Amerika toplumuna entegre edilmesi ve son olarak da Kurtuluş Teolojisi ile Hristiyanlık vurgusu olmuştur (Cottam, vd., 2011: 16). Sandino'nun Nikaragua toplumunun özgürleşmesi mirasına referans ve yeni fikirlerin sentezlenmesi felsefesi toplum için somut adımlar olmuştur.

1972 Nikaragua depremi sonrasında yönetimin halka yönelik uygulamaları FSLN'in ülke çapında aktifliğini artırmakla birlikte FSLN'ye katılımı da artırmıştır. Depremde halkın büyük bir kısmı yaşamını kaybetmiş, birçok insan yersiz kalmış, yönetimin de halkın içinde bulunduğu duruma ve şehri yeniden inşa etmeye yönelik bir girişimi olmamıştır. Bu durum da toplumsal öfkenin oluşmasına ve birikmesine neden olmuştur. Yine liberal ekonomik modelin Nikaragua ekonomisine olumlu katkısı olsa da toplumu ciddi anlamda zor durumda bırakmıştır. İşçi ücretlerinin düşmesi, sendikalaşma ve örgütlenme üzerindeki baskı artması sonrası özellikle 1970'ten beri Nikaragua işçilerinin yeniden örgütlenmesi söz konusu olmuştur.

FSLN'in kurulmasından sonra izlediği strateji devrimi gerçekleştirmesinin en aşikâr nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun büyük bir kesimi ülkenin içinde bulunduğu politik, ekonomik ve sosyal durumdan rahatsız olması, FSLN'in de bu durumu mobilize etme noktasındaki stratejisi, halkın partiye katılımını artırmıştır. FSLN'in katılımcı bir strateji izlemesi sadece işçiler, yoksullar, kadınlar için değil, aynı zamanda kukla yönetimin izlediği politikalardan rahatsız olan zengin kesimlerde de karşılık bulmuştur. Anastasio Somoza Debayle'in izlediği kontrollü ekonomi politikası, burjuva sınıfının politik katılımdan dışlanması (Wilson, 2009: 124) sonrası burjuva kesiminde de değişimin gerektiği üzerinde kanaatler oluşmuştur.

FSLN'in temel stratejisi; Carlos Fonseca'nın merkezde olduğu gerilla hareketini aktif kılmak, Jaime Wheelock Roman'ın merkezde olduğu işçilerin aktif katılımı ve pratiği ve son olarak da Ortega kardeşlerin merkezde olduğu toplumu FSLN çevresinde mobilize etme

olmuştur (Silva, 2015: 52-53). İlk olarak üniversite öğrencileri kendi aralarında Nikaragua Yurtseverleri adında birlik oluşturmuş, bu örgütlenmenin kolektif çalışmaları sonucunda çalışanların ve işçilerin katılımı ile Devrimci Öğrenci Cephesi kurulmuştur (Guanipa, 1988: 26). Somoza diktatörlüğünün iktidarı boyunca uygulamaları toplumda öfke birikmesine neden olmuş ve parti de bu öfkeyi mobilize etme stratejisi güderek her kesimden oluşan politik bir zemin oluşturmuştur.

FSLN hareketinin çok yönlü ve halkın bütün kesimleri kapsamı Somoza diktatörlüğünün son bulması noktasında avantaj sağlamıştır. Ayrıca hedef olarak ulusal bağımsızlığın sağlanması ve Nikaragua’da emperyalizmin yok olması merkezli olması ile beraber halkçı demokrasi, özgürlükçü, toplumda sosyal adaletin sağlanması gibi söylemlerin ileri sürülmesi FSLN’yi daha cazip bir konuma getirmiştir. Keza Nikaragua devrimini önemli ve diğer Latin Amerika sol devrimlerinden farklı kılan etken politize olmuş Hristiyanların aktif katılımı, çalışması ve kadınların önemli derecede rol oynamasıdır (Raby, 2007: 282).

Sandinist devrimin başarılı olmasında ön plana çıkan faktörlerden biri de ideolojik yayılmanın iyi bir şekilde organize edilmesi; bunun da direniş için bir güven oluşturmalarıdır (Bye, 1982: 10). Sandino’nun tam bağımsızlık ve direniş mücadelesi mirasına sahip çıkılması ile tarihsel geçmişle kurulan bağ, Nikaragua’nın içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durumun (sınıflaşma, yabancılaşıma, zengin kesimle mücadele, yoksullaşıma ve sömürü) açıklanması noktasında Marksist öğretilerin ideolojik argüman olarak kullanılması (Pritchard, 1994: 89-90) FSLN’in toplum nezdinde itibarını artırmıştır.

Bu durum Nikaragua’nın toplumsal dönüşümü için avantaj sağlasa da ulusal ve uluslararası anlamda dezavantaj da olmuştur. FSLN’in Marksist bir parti politika izlemesi ile birlikte devrimde önemli rol oynayan din adamlarının yönetimde aktif olarak yer alması ulusal anlamda orta ve elit kesimin temkinli yaklaşmasına, uluslararası anlamda da başta ABD olmak üzere bazı devletlerin Nikaragua’da Sovyet modelinin oluşup oluşmayacağı tedirginliğine neden olmuştur. Sandinistlerin yönetimi devralmasıyla uygulamaya geçirdiği pratikler bu tavırların oluşmasında etkili olmuştur.

Pedro Joaquín Chamorro’nun suikaste kurban gitmesi sonrası ülkede ayaklanmaların başlangıcı için önemli bir sebep olmuş, ayaklanmalar ile paralel olarak ordunun topluma yönelik şiddet eylemleri artmış, yine bu dönemde elit kesimin Somoza diktatörlüğüne desteği de gittikçe azalmıştır (Reed ve Foran, 2002: 344). Bu ayaklanmanın başlaması ile 23 Ağustos 1978 yılında küçük bir Sandinist grup ulusal sarayı ele geçirmiş, milletvekilleri ile çalışanları rehine olarak alınmış ve altmış Sandinist üyesinin serbest bırakılması için pazarlık yapmışlardır (Booth, vd., 2010: 87).

Bu olayın yaşanması ile Somoza diktatörlüğü hiçbir ayırım gözetmeksizin halka yönelik şiddet uygulamalarını artırmıştır, bunun sonucunda birçok kanlı olay yaşanmıştır. Ülkenin giderek kaosa sürüklenmesinden ABD hükümeti rahatsız olmuştur. ABD, bu doğrultuda ülkede kendi kontrolünü kaybetmeyeceği ama Somoza'nın olmadığı (Somocismo without Somoza) bir geçiş hükümeti kurmayı düşünmüşse de bunu başaramamıştır (Cockcroft,1997: 211).

FSLN, Nikaragua devrimi öncesi kendi arasında fraksiyonlara ayrılrsa da bir süre sonra birleşmiştir. FSLN, 1979'da Ulusal Yurtsever Cephesi (Frente Patriótico Nacional, FPN) ve Birleşik Halk Hareketi (Movimiento Pueblo Unido, MPU) ile koalisyon kurarak Somoza diktatörlüğüne son vermiştir (Booth, vd., 2010: 87). Gerek halk gerekse de zengin kesim tarafından desteğini kaybeden Somoza gerçekleşen grevler, ayaklanmalar, protestolar ve yürüyüşler sonucunda ülkeyi terk etmiş ve Sandinist Devrim gerçekleşmiştir.

3.3.1. Nikaragua Sandinist Devrimi ve Pratikleri

Sandinist yönetim, yıllardan beri ülkeyi istediği gibi yöneten Somoza ailesine karşı çetin bir savaş vermiş olsa da asıl büyük savaşı yönetimi devraldıktan sonra vermiştir. Ülkenin içinde olduğu politik, ekonomik ve sosyal krizler yanı sıra dış politikada ABD'nin baskıları ve Nikaragua güvenliği ile ekonomisine yönelik doğrudan müdahaleciliği deyim yerindeyse Sandinistlerin elini kolunu bağlamıştır. Tüm bu olumsuz havaya rağmen FSLN, ülkenin kalkınması, kurumsallaşması, modernleşmesi bağlamında önemli derecede adımlar atmış ve bu noktada önemli bir yol kat etmiştir.

Devrim sonrası Nikaragua'nın sosyal, ekonomik, politik inşasının sağlanması ve kurumsallaşması için programlar oluşturulmuştur. FSLN, bu bağlamda üç farklı aşamalı bir süreç başlatmıştır. İlk olarak, istikrarlı politik zeminin oluşması için demokrasi kültürünün oluşması ve seçimlerin yapılması, ikinci olarak katılımcı ve doğrudan demokrasi için toplumun her kesiminden katılımın sağlanması ve son aşama ise ülke zenginliğinin eşit bir şekilde topluma dağıtılması merkezli eşit bir ekonomik modelin inşa edilmesi hedeflenmiştir (Denniston, 2007: 2-3).

Devrimin gerçekleşmesi toplumda kendi kaderine tayin etme noktasında moral yükselten bir etken olmuştur. FSLN'in devrimi gerçekleştirmesi sonucu kukla yönetim olan Somoza ve işbirlikçilerinin el koyduğu toprakların halka dağıtılması, toplumsal kurumsallaşmanın ve inşanın öncelik olarak belirlenme pratiği önem arz etmektedir (Sholk, 1984: 253). FSLN tarafından alınan kararlar demokratik seçimlerin 1984'e alınması toplumun bazı kesimlerinde rahatsızlığa neden olsa da FSLN'in Nikaragua'nın sosyal ve ekonomik

şartların iyileştirilmesi ve olgunlaşmasına öncelik vermesinden (Tunç ve Genç, 2013: 1667) kaynaklanmıştır.

FSLN, bu dönemde direniş ve emperyalizme karşı silahlı mücadele eden bir grup yerine bir partinin olması gerektiği gibi hareket etmiştir. Bu bağlamda ekonomi ve kültür alanında planlanan programlar ile ülke kalkınması sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle okuma-yazma oranının düşürülmesi, üniversitelerin özerkliğinin sağlanması, ulusal kültürün inşa edilmesi ve eğitimin parasallaşmasının önüne geçilmesi gibi hedefler konulmuştur (Cuzan, 1989: 192).

FSLN'in meşru bir politik zemin oluşturma konusunda da başarılı bir yol izlemiştir. Devrim sonrası oluşturulan Yönetici Ulusal Yeniden İnşa Cuntası (JGRN-Junta de Gobierno de la Reconstruccion Nacional) devlet konseyi tarafından yönetilmiş, FSLN; 51 üyenin sadece 6'sına sahip olup, diğer üyeler müttefik partiler olmakla birlikte muhalif partiler, kitle örgütleri ve özel sektörün temsilcileri arasından seçilmiştir (Raby, 2007: 283). Nikaragua 1984 yılına kadar Yönetici Ulusal Yeniden İnşa Cuntası tarafından yönetilmiş, Sandinistler yapılan seçimlerde oyların % 35'ini almıştır ve devlet başkanı Daniel Ortega seçilmiştir (Booth ve Richard, 2006: 119).

Temsili demokrasi rejimi inşa edilmiş, yedi farklı parti ile anayasa hazırlanma sürecine katılmış, seçimlerde hile yapılmaması için düzenlemeler yapılmış ve insan hakları antlaşmaları ilkelerini uygulanması için yüksek mahkeme kurulmuştur (Reding, 1991: 15-16). Yine yeni bir anayasanın gerekliliği nedeniyle 1985 yılında başkan seçilen Daniel Ortega'nın girişimiyle anayasa çalışmaları başlamıştır. Demokratik, eşitlikçi, adaletli ve katılımcı bir anayasanın hazırlanması noktasında oluşturulan anayasa komisyonu bu anlamda önemlidir. Çünkü sadece sekiz üye FSLN üyelerinden, on üye diğer siyasi partilerden, üç üye bağımsız liberal Hristiyanlardan ve bir üye de bağımsız bir gazeteci olmak üzere yirmi iki kişilik bir komisyon oluşturulmuştur (Cockcroft, 1997: 216). 1987'de tamamlanan anayasa özellikle birçok etnik gruba otonomi hakkını vermiştir (Cockcroft, 1997: 218).

Ülkede geçişi sağlamak için geçici bir hükümet kurulmuş, yürütme görevi Cunta'ya, yasama görevi Cunta ile birlikte Divan'a ve yasama görevleri de mahkemelere bırakılmıştır (Tunç ve Genç, 2013: 1665). Öte yandan Somoza diktatörlüğü döneminde ortadan kalkan sivil toplum örgütlenmeyi gerek devrimin gerekse de devletin işlevselliği bakımından güçlendirmek önceliklerden biri olmuştur (Coraggio ve Irvin, 1985: 29). Ülkenin yeniden inşa edilme sürecine birçok kesimden aktörler dâhil edilerek sosyal ve politik çoğulculuk için zemin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Somoza diktatörlüğü süresince Nikaragua'da yönetim ordu ile Somoza işbirliği içerisinde yürümüş ve farklı seslerin oluşması engellenmiştir. Özellikle halk ile iktidar arasında katalizör görevini üstlenen sivil toplum örgütlerinin olmaması toplumsal sorunları daha da derinleştirmiştir. Bu eksiklik FSLN döneminde ise tamamen giderilmiştir. FSLN, bu bağlamda kendi örgütlenme yoluna giderken, öğrencilerin, işçilerin, kadınların ve çiftçilerin, sendikalaşmasının önünü açmış, Hristiyanların ve farklı partilerin örgütlenmesini desteklemiştir (Norwegian Institute of International Affairs, 2006: 18-19).

Katılımcı demokrasinin inşa edilmesi ve sosyal programların yaygınlaşması anlamında önemli adımlar atılmış ve kısa vadede önemli bir yol kat edilmiştir. Ancak bu olumlu gelişmeler özellikle ekonomik ve uluslararası politika alanlarında birçok faktörün bir araya gelmesiyle istenilen adımlar atılamamış, hatta uzun vadede FSLN'nin yönetimi kaybetmesine neden olmuştur.

FSLN, dönüştürücü bir hareket olarak devrim sonrası devrimi yayma hedefini de gerçekleştirmek istemiş, dış politikasını devrimi yaymak üzerine inşa etmiştir. Çünkü FSLN, devrimin sadece Nikaragua ve Güney Amerika ülkelerinde değil aynı zamanda Asya ile Afrika gibi kıtalarda ezilen ve sömürülen toplumların emperyalizme karşı savaşmasını desteklemek ve ABD'deki siyahi insanların haklarını savunmak üzerine inşa etmiştir (Cuzan, 1989: 192). Bu devrim fikrini ilk etapta Orta Amerika'ya yayma girişimleri olsa da ABD'nin bu girişimlere ekonomik yaptırım, ambargo ve Kontralara verdiği destekle karşılık vermiştir.

FSLN, Marksist ve Leninist olması dışında Latin Amerika köküne dayanan Che ve Castro'nun fikirleri ideolojik olarak benimsemesi (Cuzan, 1989: 191) Latin Amerika solunun şekillenmesi için önem arz etmektedir. Diğer bir deyişle Marksist ve Leninist bir ideoloji yanı sıra Latin Amerika ulusal ve halkçı mücadeleye dayanan bir çizgi çizmişlerdir. Vanden ve Prevost'a göre; Nikaragua devrimi, diğer Latin Amerika ülkeleri, geri bırakılmış ve sömürülmüş ülkeler için tam bağımsızlık ve özgürlüğün inşa edilmesi; demokrasi ve sosyalizmin iyi bir derecede harmanlaması olabilir mi fikrini oluşturmuştur (Vanden ve Prevost, 1996: 4-5).

FSLN ve devrim pratiklerinin karakteristiği Nikaragua için önemli olmuştur. FSLN, muhalif olsa da çeşitli sosyal gruplarla iletişimde bulunması, fikir birliği sağlamaya çalışması ve kararların alınması doğrultusunda minimum zorlama kullanması (Coraggio ve Irvin, 1985: 25) vb. gibi etkenler FSLN'in katılımcı ve çoğulcu yönetim anlayışı için önemli örneklerdir. Ulusal çapta Sandinist yönetime karşı belli rahatsızlıklar ortaya çıksa da devrim uygulamalarını ve yönetimi zor durumda bırakan dışsal faktörler, diğer bir ifadeyle ABD'nin Nikaragua'ya karşı yürüttüğü politikalar belirleyici olmuştur. Nitekim ABD'nin bu

politikaların karşılığını kısa vadede alamasa da uzun vadede almıştır. Sandinist yönetime yönelik dışsal tehditler ABD'nin Kontralara verdiği destekle şekillenmiştir.

Kadınların devrim sürecinde etkin rol oynaması FSLN'nin kadınlara yönelik somut adımlar atmasına etki etmiştir. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu vurgulanmış; sosyal alanlarda etkin olmaları için teşvik edilmiş, kadınlara yönelik ayrımcılığın önüne geçmek için yasal düzenlemeler yapılmış ve yaşam koşullarını geliştirmek için adımlar atılmıştır (Pritchard, 1994: 92). Özellikle devrimde önemli rol oynayan kadınlar orduda görevlendirilmiştir; bu anlamda kadınlar ordunun önemli pozisyonlarının %37'sini oluşturmuştur (Cockcroft, 1997: 215).

İdeal bir toplum düşüncesi ile ülke genelinde eğitim ve sosyal alanlarda reform hareketlerine başlamıştır. Okuma-yazma, sağlık kampanyaları (James, 2014: 6) bu reformların başında gelmektedir. Özellikle 1980-1981 yılları arasında eğitim alanında başlayan seferberlik Nikaragua'da okur-yazar olmayan oranı %52'den %12'ye düşmüştür (Cockcroft, 1997: 213). Bu seferberlik iktidar tarafından doğrudan desteklenmekle beraber ülke içerisinde birçok öğretmen ve öğrenci kırsal bölgedeki insanlara okuma ve yazmayı öğretmek için gönüllü bir şekilde çalışmaya başlamıştır. Yine sağlık alanında yapılan reformlar ile halkın %80'i sağlık hizmetlerine ulaşımı gerçekleşmiş, tıbbi çalışmalar artmış, aşı kampanyaları yapılmış, bebek ölümleri %50 azalmış, çalışan kesimin sosyal güvenlik ile hakları teminat altına alınmıştır (Cockcroft, 1997: 214).

FSLN'in önem verdiği ve bu alanda çalışmalar yürüttüğü konulardan biri de altyapı eksikliklerinin giderilmesidir. Özellikle altyapı çalışmaların Somoza diktatörlüğü döneminde ihmal edilmesi ve birçok doğal afetin var olan altyapıya zarar vermesi sonucunda bu eksikliklerin giderilmesi söz konusu olmuştur. Ülkenin birçok kent ve kırsal alanlarında elektrik ve su gibi temel ihtiyaçları giderilmiş olsa da altyapıya yönelik sabote olayları Kontralar tarafından gerçekleştirilmiştir (Cockcroft, 1997: 214).

Bir diğer önemli reform ise Nikaragua topraklarının 1/3'nün devlet mülkiyetine geçirilip topraksız insanlara dağıtılması ve üretimin sağlanması için yapılan toprak reformudur (Broegaard, 2005: 852). Toprak reformu ile köylülerin ve topraksız olan halkın toprak sahibi olması, kırsal kesimin kalkınması için üreticilere kredilerin oluşturulması ve desteklenmesi, işçi ücretlerinin artırılması gibi düzenlemeler yapılmıştır (Pritchard, 1994: 92).

FSLN'in özellikle ekonominin kalkınması ve canlanması için hedeflediği programları gerçekleştirme noktasında özel sektöre olan ihtiyacı FSLN'yi zor durumda bırakmıştır. Gerek içsel dinamiklerin yani özel sektör sahiplerin gerekse de ABD'nin diplomatik baskıları nedeniyle ilk başlarda çoğulcu ve karma bir ekonomi politikası izlemek zorunda kalmıştır

(Sholk, 1984: 254). Baskıların Nikaragua yönetiminin hareket etme alanını kısıtlasa da ülke 1979-1983 yılları arasında %5,5 oranında ciddi bir büyüme kaydetmiştir (Coraggio ve Irvin, 1985: 28). Özellikle bu dönemde ABD'nin dış müdahaleleri ülke ekonomisine ciddi manada zarar verse de neoliberal politikalar izleyen birçok ülkeden daha fazla gelişme göstermesi FSLN'nin politikalarının başarısını göstermiştir.

Somoza diktatörlüğüne karşı verilen ayaklanmada maddi kayıpların ciddi manada fazla olması, ülkede politik istikrarsızlıktan kaynaklanan ulusal sermayenin ve rezervlerin kaybı had safhadaydı; FSLN, yönetimi devraldığında ülkenin 1,5 milyar dolar borcu vardı (Sholk, 1984: 256). İç ve dış politikada yaşanan politik hegemon savaşı ile birlikte ekonominin kötü durumda olması FSLN'in devrim hedeflerini gerçekleştirmek için deyim yerindeyse elini kolunu bağlamıştır. Bu olumsuzluklara rağmen FSLN süreci iyi yönetmeyi başarmıştır.

FSLN, Nikaragua'nın ekonomik sorunlardan kurtulması için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. İlk olarak Somoza ailesinin mülklerine el konulmuş, hizmet ve endüstri sektörleri kamulaştırılmış, üretimin devam etmesi için büyük çiftliklerin toprakları büyük oranda alınıp halka dağıtılmış ve kooperatifçilikle tarımsal örgütlenme sağlanmıştır (Raby, 2007: 282-283).

İç politikada atılan emin adımlar ne yazık ki ABD'nin aldığı önlemler nedeniyle dış politikada atılamamıştır. FSLN'in güçlenmesi ve iktidarı devralması sonrası Somoza ailesi ülkeden kaçmasına neden olmuştur. Her ne kadar Somoza, Nikaragua'dan kaçsa da ulusal ordunun büyük bir kısmı sağcı Kontra gerillaları adı altında ABD tarafından desteklenmiş ve Sandinistlere karşı savaşılmaya başlamışlardır (Stoll, 2005: 145). Özellikle Kontraların Sandinistlerin altyapı, üretime yönelik çalışmalarını sabote etmekle kalmayıp halka şiddet göstermekten kaçınmamışlardır (Denniston, 2007: 3). ABD, Kontra gerillalarına yönelik maddi kaynak sağlamak için Kongre'den talepte bulunamayınca gizli bir şekilde İran'a silah satışında bulunmuş, bu silah ticaretinden gelen maddi kaynak Nikaragua'daki Kontra gerillalarına aktarılmıştır (Cankara, 2011: 129).

Kontraların eylemleri özellikle Sandinistlerin sosyal ve ekonomik uygulamalarının sekteye uğramasına neden olmuştur. Kontralar, Nikaragua'nın mülklerine doğrudan saldırmış, uygulanan eğitim ve sağlık uygulamalarını hedef almış, kırsal kesimdeki insanları kaçırmış ve öldürmüştür (Peace, 2008: 64). Özellikle bu dönemde Reagan yönetimi, FSLN'yi komünizmi Orta Amerika'ya yaymakla suçlamış (Horton, 2014: 173) ve Kontraları eylemlerinde desteklemeye devam etmiştir. Nikaragua ile Kontralar arasında yaşanan bu savaş boyunca yaklaşık 30 bin insan yaşamını yitirmiş, binlerce insan yaşadığı yerden göç etmek zorunda

kalmış; bu iç savaş ülke ekonomisine yaklaşık 9 milyar dolar zararı olmuştur (Peace, 2008: 65).

Ronald Reagan'ın 1980'lerin başında yönetime gelmesi sonra kongreden gizli bir şekilde CIA'nin kontraları eğitmesi amacıyla 19 milyon dolar (Riley, 2016: 2), 1986'da ise bu rakam 100 milyon dolara çıkmıştır (Walker, 2019: xiii). Sandinist iktidarın Nikaragua ekonomisini canlandırmak ve içinde bulunduğu buhrandan kurtarmak için borç arayışına girmesi ABD'ye harekete geçirmiş, Dünya Bankası ve IMF'nin Nikaragua'ya borç vermesini engellemiştir (Walker, 2019: 6). ABD, Kontralara verilen askeri yardım dışında Nikaragua'yı ekonomik olarak zor durumda bırakmak istemiş ve birtakım ekonomik önlemler almıştır. Özellikle Nikaragua mallarına ambargo koymuş, bu malları alan ülkelere baskı yapmış, bu eylemler sonucunda Meksika, Nikaragua'ya petrol akışını azaltırken Venezuela kesmiştir (Walker, 2019: 8-9).

Kontralar, Nikaragua'ya komşu olan ülke sınırlarında konuşlanması güvenlik problemi olmakla birlikte komşu ülkelerle olan ticareti doğrudan sekteye uğratmıştır (Wiarda, 1986: 34). Ticaret önündeki engeller aşamalı olarak ülke ekonomisini zora sokmuştur. FSLN yönetiminin deyim yerindeyse elini kolunu bağlayan ABD'nin Nikaragua ekonomisine doğrudan yaptırımları ekonomiyi çıkmaza sokmuştur. Ülkeye giren malların az olması, enflasyonu artırmış, üretim ciddi derecede düşmüş, sosyal programlar aksamaya başlamış; öte yandan sosyal programları yürüten sağlık ve eğitim çalışanları Kontralar tarafından kaçırılmış, işkence edilmiş ve öldürülmüşlerdir (Walker, 2019: 9).

FSLN yönetimi, bu yaptırımlarla baş edebilmek için bazı radikal kararlar alınmış ve bu kararlar uygulamaya geçirilmiştir. Ülkede fiyatların ve pazarların serbest piyasaya göre düzenlenmesi, ülke parasının sabitlenmesi gibi kararlar ve bu kararların halka danışılmadan alınması FSLN yönetiminin halk içindeki liderliğine zarar vermiştir (Raby, 2017: 285). Bunların sonucu olarak FSLN'ye olan halk desteğinin azalmasına da neden olmuştur.

FSLN'ye verilen halk desteğinin azalmasının en önemli nedenlerinden bir diğeri ise temsiliyet tartışması olmuştur. Nikaragua'da 1984 seçimlerine kadar ülke yönetiminde katılımcı bir politika izlendiği için halk örgütleri doğrudan ulusal mecliste temsil edilmekteydi. 1984 seçimlerinde muhalefetin karşı çıkması ile halk örgütleri seçimlere katılması engellenmiştir (Raby, 2017: 284). Bu durum da FSLN'nin devrim sürecinde ileri sürdüğü doğrudan demokrasi anlayışına ters düşmüştür.

Aslında FSLN'in katılımcı bir politika izlemeye çalışması ile muhalefeti ülke yönetimine ortak etmesi bir süre sonra meclis ve seçimlerde kontrolü kaybetmek anlamına geldiği anlaşılmıştır. Sandinist yönetimin başarısızlığa itilmesinde ulusal ve uluslararası

müdahalelerin yanı sıra Sovyet Rusya'nın Nikaragua'nın coğrafik konumunu ileri sürerek Küba'ya verdiği askeri desteği Nikaragua'ya vermemesi FSLN iktidarının işini daha da zorlamıştır (Walker, 2019: 4). Ayrıca FSLN içinde kollektif liderliğin ön planda olması ilk başlarda toplum tarafından benimsenmiş olsa da başkan Daniel Ortega'nın 1990 seçimlerde kendi kişiliğini ön plana çıkararak kollektif liderlik ruhunun zedelenmesine neden olmuştur (Raby, 2007: 289).

Ancak FSLN'in Nikaragua iktidarını kaybetmesinin nedeninin Kontralara karşı verdiği savaş ile sınırlanamamak gerektir. Esasında temel neden ekonomik yaptırımların FSLN'nin hareket alanını kısıtlaması, ülkedeki FSLN'nin inşa ettiği sosyal programların başarısızlığa uğraması, yaşam koşullarının kötüleşmesi ve bitmeyen iç savaşın topluma bıkkınlık vermesidir. Bu FSLN yönetiminin kaybetmesine askeri bir yenilgiden ziyade ekonomik yaptırımların neden olduğunu göstermektedir.

Nikaragua ve FSLN, uluslararası ve ulusal baskının giderek artması sonucu 1990 yılında seçime gitmiştir. Yapılan seçim sonucunda Violeta Barrios de Chamorro oyların %54,7'sini alarak yönetime gelmiştir (Kampwirth, 1996: 67). FSLN lideri Daniel Ortega ise oyların %40,8'ini almıştır (Uhlig, 1990). FSLN'den, iktidarı devralan Violeta Barrios de Chamorro, ülkenin ekonomik politikalarını IMF politikaları doğrultusunda birtakım reformlarla yapılandırmaya çalışmıştır. Özellikle 1990-1995 yılları arasında Nikaragua ekonomisi uluslararası sisteme entegre edilmeye çalışılmış ve bu bağlamda gerek çok uluslu şirketlerle gerekse de devletlerarası ilişkiler nezdinde ekonomiye yönelik 200'ye yakın uluslararası antlaşma imzalanmıştır (Tornhill, 2010: 67).

FSLN'in izlediği ideolojik ve pratik strateji doğrultusunda belirlediği hedef ve programlar toplumsal birliğin oluşmasının önünü açmıştır. Ulusal ve uluslararası çeşitli yaptırım ve ambargolara rağmen FSLN bu sosyal programları başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir. Bu yaptırımların aksine FSLN aynı zamanda birçok kesim ve ülkeden destek de görmüştür. Devrimin gerçekleşmesi ve FSLN yönetiminin programlarının uygulanması noktasında destek gördüğü kesimlerin başında Nikaragua'da kilise hiyerarşisi ve din adamları gelmiştir.

3.4. Nikaragua'da Katolik Kilisesi ve Devrimdeki Rolü

Kilise ve Hristiyanlık inancı Latin Amerika'nın tarihsel, sosyal, ekonomik ve politik anlamda şekillenmesinde hayati bir öneme sahip olmuştur. Dinin temelinde olan öğretilerin yayılması fikri Latin Amerika'da da karşılığını bulmuştur. Koloni sürecinden beri genel olarak Kilise, devlet ve uzantısı olan kurumlarla iyi ilişkiler geliştirmiştir. Kilise ile devlet arasındaki bu yakın ilişki özellikle II. Dünya Savaşı sonrası kopmaya başlamıştır.

Yaygınlaşan seküler devlet anlayışının yanı sıra Hristiyanlık din öğretilerin yeniden yorumlanması Kilise ile devlet ilişkileri arasında keskin bir çizginin oluşmasına neden olmuştur.

Birçok fikir, savaş sonrası çeşitli coğrafyalarda yayılma alanı bulmuştur. Latin Amerika ise bu coğrafyaların başında gelmiştir. Latin Amerika ülkelerinin içinde bulunduğu sosyal, politik ve ekonomik konjonktür Katolik Kilisesi'nin hem tabanında hem de üst tabakasında rahatsızlığa neden olmuştur. Tarih boyunca Nikaragua'daki Katolik Kilisesi de Vatikan ile paralel bir tutum izlemiştir. Kurtuluş Teolojisi'nin oluşturduğu özgür ve eleştirel hava ile bu tutum giderek değişmiştir.

Bu tutum değişimi ilk başlarda daha çok din adamları arasında gelişmiştir. Kilise hiyerarşisinde ise Nikaragua'da kendisine yer bulan komünizm nosyonuna mesafeli durmuştur. Bu mesafe daha çok kilise hiyerarşisini bozma, manevi ruhunu zedeleme ve kilisenin toplumda pozisyonunu baltalama odaklıydı; bu amaçla ilk başlarda Somoza ile uzlaşma yoluna gidilmiştir (Berntzen, 2012: 159).

Nicaragua tarihinde Kilisenin politik olarak önemli bir rolü olmuştur. Tarihsel olarak Kilise genellikle Muhafazakâr parti ile iyi ilişkiler içerisinde olsa da bu gelenek daha sonra değişmiş ve Liberal Parti ile aralarındaki buzlar erimiştir. Kilisenin politik alanda etkisinin oldukça fazla olduğunu fark eden Zelaya 1893'te yaptığı laik anayasa ile devlet ile kilise ilişkilerini birbirinden ayırmıştır (Guanipa, 1988: 5).

1936'da Somoza yönetime geldiğinde Katolik Kilisesi, Somoza'yı doğrudan desteklemiş; Somoza ise buna karşılık Katolik Kilisesi'nin uygulamalarında ve din adamlarının şahsi menfaatlerinde ayrıcalık tanımıştır (Gooren, 2005: 3). Yine bu dönemde Katolik din anlayışı Nikaragua'nın resmi dini haline gelmiş, seküler bir eğitim sistemi takip edilmesine rağmen Katolik Kilisesi kendi okullarında eğitimlerini yapabilmıştır (Berntzen, 2012: 163). Diğer bir deyişle kendi uygulamalarında özerk bir statüsü olmuştur.

Hristiyan partilerin siyaset sahnesine çıkışı ise II. Dünya Savaşı sonrası olmuştur. 1957'de Muhafazakâr Parti'den ayrılanlar Kardinal Pedro Joaquin Chamorro önderliğinde Sosyal Hristiyanlar Partisi'ni kurmuş, Katolik hümanizm ve Hristiyanlık demokratik fikirleri ile hareket edeceklerini ifade etmiş ve anti-komünist bir tavır sergilemiştir (Guanipa, 1988: 14). Bu dönemde Hristiyan partilerde bazı toplumsal değerlere ve hoşgörüye yer verilse de muhafazakârlık ve katı anlayış ağır basmaya devam etmiştir.

Somoza döneminde Kilise pasif durumda hareket etse de II. Dünya Savaşı sonrası Hristiyanlığın yeniden yorumlanması ve bazı fikirlerle sentezlenmesi Nikaragua'da bir dinsel canlanmaya neden olmuştur. Kilise ve inancın öğretilerindeki değişim sonrası Nikaragua'da

da ilk adımlar atılmıştır. Kardinal Ernesto Nikaragua'da Hristiyan temelli bir topluluk kurmuş ve İncil'in yeniden yorumlaması ile Nikaragua'nın sosyal, ekonomik ve politik sorunlarının çözümü için toplumu bilinçlendirme çalışmalarını yürütmüştür (Gooren, 2005: 3). 1966 yılında başkent Managua'da rahip José de la Jara'nın girişimiyle yeni bir topluluk kurulmuş, Medellin Konferansı sonrası din adamları ülke çapında topluluklara aktif bir katılım göstermiştir (Wilson, 2009: 122).

Toplumsal örgütlenmenin ve politik katılımın halk arasında giderek artması Nikaragua'da etkisini 1970'lerde ciddi derecede göstermiştir. Bu dönemde öğrenci hareketlerinin daha politikleşmesi ve aktif çalışmalar Hristiyan dünyasına da sirayet etmiştir. Öğrenciler, İncil'in yeniden yorumlanmasına odaklanan Hristiyan dünyası ile birlikte hareket etmeye başlamış, din adamları da öğrenci protestolarına apaçık bir şekilde katılım göstermiştir (Wilson, 2009: 124). Bu mutualist hareket devrimin gerçekleşmesinde önemli rol sağlamıştır.

1972 Nikaragua depremi sonrası toplumun içinde olduğu koşullar nedeniyle Hristiyan dünyasının organize olma ve değişim talepleri doğrultusunda Hristiyan dünyası ile toplum arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası yaşanmıştır. Özellikle Kurtuluş Teolojisi'nin etkisiyle oluşan Katolik Hristiyan temelli topluluklar, Protestan topluluklar ile birlikte hareket etmiş, depremden zarar gören insanlar için temel ihtiyaçların karşılanması noktasında aktif çalışmış ve yönetimden bu ihtiyaçlara yönelik talepleri olmuştur (Booth, vd., 2010: 86).

Laik bir rejimden ve Somoza diktatörlüğünün uygulamalarından rahatsız olan ve politikleşen din adamlarının değişimi FSLN'de görmesinin yanı sıra; FSLN'nin de dine yönelik hoşgörü ile yaklaşması iki kutup arasındaki bağların oluşmasını sağlamıştır (Wilson, 2009: 124). Aslında bu iki taraf arasında kurulan ilişki ideolojik bir yakınlaşmadan ziyade ortak amaç zemininde olmuştur. Bu zemin toplumun ezilmesi ve sömürülmesi, sert şiddet uygulamaları ile karşı karşıya kalması ve her iki tarafın pratiğe önem vermesi üzerine oturmuştur (Pritchard, 1994: 91).

Managua başpiskoposluğuna atanan Miguel Obando y Bravo, Hristiyan din adamlarının devrimci hareketlerine olumlu bakmamişsa da Nikaragua'da yoksulların gözetilmesini ve toplumda insan haklarının inşasına yönelik söylemlerde bulunmuştur (Wilson, 2009: 125). Başpiskopos Bravo, kiliseyi kurumsal olarak Somoza diktatörlüğünün etkisinden kurtarmış; ezilen ve yoksul kesimi desteklemeye başlamıştır (Gooren, 2005: 5).

Din adamlarının devrime destek vermesi Somoza'yı Hristiyan dünyası ile yeniden işbirliği kurmaya yöneltmiş ve başpiskoposa Mercedes araba hediye ederek iyi niyetini göstermek istemiş, başpiskopos ise arabayı satmış ve bu parayı yoksullara harcamıştır (Wilson, 2009: 125). Dünyanın pratik ve fikişsel anlamda evrilmesinin olumlu etkisi

Nikaragua'daki kiliseye de yansımıştır. Deprem sonrası Somoza, Managua piskoposu Miguel Obando y Bravo'ya katedrali yeniden inşa etmesi ve halka açık yapacağı konuşmada yanında durması için 8 milyon dolar teklif etmiştir (Guanipa, 1988: 19).

1971'de Nikaragua Piskoposluk Konferansı bir bildiri yayınlamıştır. Bu doğrultuda Nikaragua halkının siyasi olarak kendi kaderine karar vermesi gerektiği üzerinde durmuş ve ülkenin birçok konuda yetersiz bir konumda olduğunu belirtmiştir (Wilson, 2009: 125). Somoza ve ulusal ordunun ülkede şiddete başvurması sonrası ülke kaosa sürüklenmiştir. Ulusal ordu ile FSLN arasında silahlı çatışma başlamıştır. Özellikle radikal Hristiyanların ve din adamlarının FSLN'ye katılımı sonrası Başpiskopos Bravo, Sandinistler ile Somoza yönetimi arasında ateşkes imzalamayı önermiştir, bu öneriyi Sandinistler kabul etmiş, Somoza, Sandinistlerin silah bırakması şartıyla kabul edeceğini söylemiştir (Wilson, 2009: 126).

Toplumsal olaylar sonrası din adamları ve Kilise hiyerarşisinde, Hristiyan dünyasının nasıl bir pozisyon alacağı konusunda fikir ayrılıkları yaşanmıştır. 1978 tarihine geldiğimizde Kilise kendi arasında üç gruba ayrılmıştır. Küçük bir grup Somoza'yı desteklemekte, bir kısmı şiddet merkezli yapılanmadan endişe etmesinden dolayı Somoza ile iyi geçinip Sandinist devrimden çekinmekte, kilisenin ve din adamların büyük bir kısmı da Hristiyan Temelli Topluluk adı altında Sandinist pratikleri ile hareket etmekteydi (Guanipa, 1988: 19).

Bu fikir ayrılıkları din adamları arasında gerçekleşse de Nikaragua Katolik Kilisesi hiyerarşisi ve Somoza'nın izlediği müdahaleci ekonomik politikalarından rahatsız olan bazı zengin kesimler Somoza'dan kurtulmak için FSLN'yi stratejik ortak olarak görmüştür, ancak FSLN'in Somoza devrilmesi sonrası yönetime gelmesini istememişlerdir (Sawchuk, 1997: 42-43). Esasında Kilise hiyerarşisi FSLN'in artan popülerliği karşısında kilisenin günden güne yoksullaşan ve ötekileştirilen toplum nezdinde sorgulanmasını engellemek amacıyla Somoza diktatörlüğü olan ilişki düzeyini en aza indirmek istemiştir.

Nikaragua'nın sömürülen işçilerinin ve yoksul kesimin örgütlenmesi Hristiyan dünyasında olumlu karşılanmıştır. Kurtuluş Teolojisi'nin de pozitif etkisi ile Hristiyan temelli toplulukların aktif çalışmaları Nikaragua toplumunda değişim fikirlerinin yeşermesini sağlamıştır. Bu dönemde Hristiyan temelli topluluklar dışında, misyonerler, Hristiyan sosyal işçiler Nikaragua'da diğer sosyal gruplarla örgütlenmeye gitmiştir (Booth, vd., 2010: 86). Nikaragua piskoposları yayınladıkları metinde Thomas Aquinas'ın öğretileri doğrultusunda silahlı devrime katılacaklarını ilan etmişlerdir (Guanipa, 1988: 19). Örneğin bazı din adamları FSLN gerillalarına katıldıklarını açık bir şekilde duyurmuş, grev ve gösterilerde öncü rol oynamış, gerillalara malzeme yapımları için kendi ev ve kiliselerini kullanma izin

vermişlerdir (Sawchuk, 1997: 46). Silahlı devrime katılan bu din adamları devrimin gerçekleşmesinde önemli rol oynamış ve devrim sonrası ulusal yapılanmanın ve kurumsallaşmanın en önemli figürleri olmuşlardır.

Ülkede sosyal olayların beraberinde getirdiği ekonomik sıkıntılar daha da derinleşmiştir. Tüm olumsuzluklar içinde Başpiskopos Bravo'nun, bu olaylar karşısında susmanın suç ortaklığı anlamına geldiğini söylemesinin ardından, din adamları Somoza diktatörlüğüne karşı protestolarda daha fazla yer almıştır. Bunun sonucu olarak Somoza ve ulusal ordu din adamlarına yönelik şiddet uygulamalarına başlamıştır (Wilson, 2009: 127). Din adamları ile Kilise toplumsal olaylara kayıtsız kalamamıştır. 1979 yılında Nikaragua din adamları yayınladıkları dini metinde din adamlarının Somoza'ya karşı başlatılan isyana katılmalarını yasal olarak gördüklerini belirtmişlerdir (Crahan, 1987: 6).

Nikaragua'da Kilise özellikle Kurtuluş Teolojisi'nin de getirdiği olumlu hava ile kurumsal olarak şiddet ve devrim fikirlerine karşı mesafeli durmasının yanı sıra özellikle mevcut yönetim ile karşıtları ile arasında arabuluculuk görevinde bulunmuştur. Kilise, Nikaragua'da şiddet eylemlerini durdurmak için çaba sarf etse de bu gayret Somoza yönetiminde karşılık bulmamış hatta şiddet, baskı ve sindirme eylemleri toplumun yanı sıra din adamlarına da yönelmeye başlayınca Kilisenin tutumu değişmiş ve devrime destek vermiştir. Kilisenin doğrudan devrime destek vermesi sadece din adamlarının arasında değil aynı zamanda kilise hiyerarşisinde de bölünmelere neden olmuştur.

Somoza'nın yenilmesi Nikaragua tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Nikaragua'nın yeniden inşa edilmesi söz konusu olmuştur. Devrimin gerçekleşmesinden sonra Katolik Kilisesi'nde çeşitli fikir ayrılıkları yaşanmış ve bu fikir ayrılıkları Hristiyanlar ile Sandinistlerin arasında sorun teşkil etmiştir. Birtakım radikal din adamı devrim sonrası Sandinistlerin pratikleri doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini ileri sürerken, bazı din adamları ülke yönetiminin daha muhafazakâr temellere dayanması ve kilisenin otoritenin önemli bir parçası olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Gooren, 2005: 3-4).

FSLN'nin yönetime geçmesi, kilise ile devlet arasındaki ilişkilerin kısmen bozulmasına neden olmuştur. FSLN'de ön plana çıkan din adamlarının halkçı² kilise fikrini oluşturma girişimi Kilise hiyerarşisi nezdinde hoş karşılanmamış ve ikili ilişkiler bozulmaya başlamıştır (Berntzen, 2012: 165). Kilise hiyerarşisi ile Sandinist hükümette yer alan bu din adamların arasındaki bölünme giderek eleştirilere neden olmuştur. Aslında bu bölünme daha çok toplum üzerinde kimin daha çok etki edeceği ile alakalı olmuştur. Kilise hiyerarşisi,

² Hristiyan dünyasında Kurtuluş Teolojisi esas içeriğinde "halkçı" (popüler) kelimesi olarak kullanılmaktadır. Nikaragua'da halkçı kilise anlayışı özellikle Papa II. John Paul tarafından eleştirilmiş; izlenen bu anlayış ideolojik ve radikal olarak tanımlanmıştır (Crahan, 1987: 11).

özellikle Ernesto Cardenal'i halkçı kilise fikri ile Sandinist hükümetin toplum üzerinde etkisini artırıp Kiliseyi deyim yerindeyse pasif bir duruma düşürmesine neden olmakla suçlamıştır (Gooren, 2010: 51).

Her ne kadar kilise ile rejim arasındaki bağ kopsa da halkçı kilise anlayışını destekleyen din adamı Ernesto Cardenal FSLN hükümetinde kültür bakanı, Miguel D'Escoto dış işleri bakanı, Fernando Cardenal ise gençlik örgütünün başkanı olmuştur (Berntzen, 2012: 165). Bu anlamda Ernesto Cardenal önemli bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Marksist devrimlerin bugüne kadar Hristiyanlığı dışladığını veya devrimlerin Hristiyanlığa karşı olduğunu, bunun aksine Sandinist Devrim'in tetikleyici rolünü Hristiyanlığın oynadığını ileri sürmüştür (Hohner, 2015: 20).

Ernesto Cardenal, sınıfsız bir toplum için komünizmin gerekliliğine vurgu yapmış, bu doğrultuda bazı temel kültür politikalarını izlemiştir (Kılçıksız, 2020). Başta Ernesto Cardenal ve Miguel D'Escoto gibi din adamlarının devrim sonrası Nikaragua inşasında da rol oynaması ve "halkçı" kilise fikrinin temsilcileri olması Katolik Kilisesi nezdinde olumsuz karşılanmış, Papa da bu fikre sıcak bakmamıştır. Bu durum geleneksel ve halkçı kilise arasında ciddi bir çatışmaya neden olmuştur.

Bilhassa geleneksel -muhafazakâr- kilise, Sandinistlerin ve halkçı kilise anlayışını savunanların zengin ve orta kesimi daha zenginleştirdiğini iddia etmiş, Sandinistler ise çoğunluğun yoksullardan oluştuğunu, Papa'nın Somoza rejiminin ve Kontraların zulümlerini kınamadığını dile getirmiştir (Cockcroft, 1997: 218). Papa II. Paul Nikaragua'yı ziyareti sırasında Ernesto Cardenal'i halk arasında eleştirmiş ve azarlamış (Mantero, 2020: 227), Ernesto Cardenal, Miguel D'Escoto ve Fernando Cardenal'in FSLN yönetiminden istifa etmesini istemiş ve dinin bireysel olduğunu, politik olmadığını belirtmiştir (Cockcroft, 1997: 219). Yine Papa, Marx'ın tarihsel materyalizm tezinin temeli olan "değişim için toplumu anlamak" fikrini benimseyen ve bu doğrultuda çalışan papazları, teologları ve rahibeleri disiplin cezası ile cezalandırmıştır (Cockcroft, 1997: 29).

Bu noktada dikkat edilmesi gereken ve özellikle gerek geleneksel kilise anlayışı gerekse de Vatikan'ın karşı çıktığı özelde Marksizm tezleri, dinin politize edilmesi, din adamlarının şiddet olaylarına katılmasıdır. Bu anlamda Nikaragua'daki devrim sürecine destek veren ve kurumsallaşan Nikaragua Katolik ve Protestan Örgütü bir açıklamada bulunmuştur. Somoza rejimi döneminde sayısız insan kaçırmanın, işkence ve idamların yaşandığını; bu nedenle Hristiyanların gerilla gruplara katıldığını, her ne kadar Hristiyanlar için gerilla hareketini seçenek olarak görmek zor gelse de ülkedeki terörün ve soykırımın bitmesi için tek ve son alternatifin bu olduğunu dile getirmişlerdir (Cockcroft, 1997: 218).

Ayrıca ABD'nin Latin Amerika'ya ve özellikle Nikaragua'ya yönelik politikalarına sadece Nikaragua Katolik Kilisesi tarafından karşı çıkılmamıştır. Bunun yanında ABD Katolik Kilisesi din adamları Amerikan revizyonist dış politikasını eleştirmiş ve kınamıştır (Cockcroft, 1997: 29).

1990 seçimlerinin kaybedilmesi devlet ile kilise arasındaki ilişkinin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Kilise, kendi pozisyonunu muhafazakârlığın yeniden oluştuğu, elit kesimle ittifakın yapıldığı, çok uluslu şirketlerin savunulduğu; karşılığında hükümetin de kiliseye ayrıcalık ve mali yardım yaptığı eski sisteme dönmek üzerine tanımlamıştır (Berntzen, 2012: 160). Halkçı kilise anlayışı bugün aktif bir şekilde hareket edemese de güncelliğini korumaktadır.

Nihayetinde Nikaragua örneğinde görüldüğü üzere bazı Marksist tezlerin Hristiyan dünyası tarafından başarılı bir şekilde kullanılması, toplumsal analizinin yapılması ve toplumsal sorunlara çözüm üretilmesi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda özellikle dinin toplumsal anlamda yoğun olduğu ülkelerde benzer hareketlerin izlenen toplum modellerine veya rejimlere alternatif olup olmayacağı sorusu akla gelebilir. Bununla birlikte Nikaragua örneğinde görüldüğü üzere Kurtuluş Teolojisi, dinin manevi ruhuna zarar vermeden, tamamen karşılıklı hoşgörü, işbirliği ve dayanışmaya dayanan ilişki noktasında diğer toplumlarda da izlenebilecek bir model olduğunu göstermektedir. Bu nedenle 1979 Sandinist Devrim, Hristiyan dünyasının doğrudan aktif bir şekilde devrime ve devrim sonrası ideal toplum inşa etme sürecine müdahil olma noktasında tarihte en önemli örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle inanç dünyalarının Marksizmi analiz aracı veya farklı bir perspektif olarak ele alırken dine yönelik söylemlerinin ve maddeye olan vurgusunun kabul görülmemesi mümkündür, ancak Marksizmin dinin devrimci yönünü ortaya çıkarması, toplumsal analizin yapılması noktasında yardımcı olması, toplumsal sorunların çözülmesi noktasında çözümler üretmesi vb. gibi konularda argüman üretmesi ve bu durumun en iyi örneği olarak Nikaragua devriminin olması alternatif model olarak benimsenmesi için ön plana çıkan önemli bir hususlardan biridir.

Bununla birlikte Nikaragua gibi küçük bir ülke FSLN pratikleri sonucunda ABD için tehdit olarak görülmesi nedeniyle siyasi olarak Kontralara karşı savaş vermiş, ekonomik olarak da yaptırım ve ambargolarla karşı karşıya kalmıştır. Bu anlamda en önemlisi başta SSCB ve Çin gibi komünist devletlerden gerekli desteği ve yardımı alamamıştır. Ancak toplumu başarılı bir şekilde mobilize edip sosyal devrim gerçekleştirme doğrultusunda önemli adımlar atması, özgürlükçü bir politik zeminin oluşması, refah düzeyinin ve toplumsal bilinçlenme düzeyinin yükselmesi söz konusu olmuştur.

SONUÇ

Bu tez çalışması “Hristiyanlık din öğretilerinden yola çıkan ve bir teolojik yaklaşım olan Kurtuluş Teolojisi, Marksizm’in temel tezlerini de kullanarak toplumsal dönüşümde öncü rol oynamıştır” temel varsayımı üzerine oluşturulmuştur. Kurtuluş Teolojisi’nin teorik olarak ele alınıp pratik olarak göz ardı edilmesi çalışmanın ilerlemesi ve analiz edilmesi noktasında ilham kaynağı olmuştur. Buradan hareketle Kurtuluş Teolojisi’nin söylemleri ve tezleri yukarıda verilen temel varsayımı açıklamak konusunda dayanak noktası olmuştur. Bu doğrultuda 1979 Nikaragua Sandinist Devrimi analiz edilmiş, devrim sürecinde Kurtuluş Teolojisi’ni benimseyen isimlerin oynadığı rol açıklanmaya çalışılmıştır.

Latin Amerika’nın tarihsel geçmişi, kronikleşen sosyal, dini, ekonomik ve politik sorunlar Kurtuluş Teolojisi’nin ortaya çıkışının temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte bu teolojik yaklaşımın amaç, yöntem, söylem ve diğer bilim dalları olan ilişkisi noktasında farklılık göstermesi hem Latin Amerika toplumlarının her kesiminde hem de uluslararası toplum nezdinde benimsenmesini mümkün kılmıştır.

Katı bir din anlayışına sahip olan Katolik mezhebinin Kurtuluş Teolojisi ile bazı dini uygulamalarda değişime gitmesi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda toplumsal dönüşümde hem din adamları hem de bazı ülkelerde kurumsal kilise aktif bir şekilde yer almış, toplumsal adaletin ve eşitliğin sağlanması konusunda gönüllü programlar yürütmüş, toplumsal bilinç ve dayanışmanın oluşması için çalışmalarda bulunmuştur. Bununla birlikte din öğretilerinden ve teolojik yorumlamalardan ayrı olarak Latin Amerika’nın sorunlarının belirlenmesi ve çözülmesi için Marksizm’in sosyoekonomik tezleri kullanılmıştır.

Tüm bu bilgiler perspektifinde çalışma kapsamında varılan sonuçlardan biri Kurtuluş Teolojisi gibi din merkezli hareketlerin sosyal bilim dalları tarafından çalışma konusu olabileceği ve din faktörünün ön planda olduğu ülkelerde analiz birimi olarak kullanılabileceğidir. Bu anlamda Kurtuluş Teolojisi’nin yeni teolojik öğreti ve bakış açıları sunduğu aşikâr olup düşünsel ve pratik anlamda önemli tezlere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Kurtuluş Teolojisi’nin tezleri uygulama alanlarından biri olan Nikaragua’da başarılı bir şekilde FSLN’in izlediği politikalara entegre edilmiştir. Bu doğrultuda Nikaragua’da ekonomik, sosyal ve politik anlamda kayda değer bir ilerleme gerçekleşmiştir.

Tezin ikinci bulgusu, Kurtuluş Teolojisi ile Marksizm arasındaki kurulan bağ göz önünde bulundurulduğunda din ile Marksizm arasındaki ilişkinin tek bir boyutta incelenmeyeceğidir. Bu bakımdan Kurtuluş Teolojisi ile Marksizm arasındaki bağ, sadece sosyoekonomik nedenlerle değil, aynı zamanda toplumlarda ciddi manada etkisini gösteren

dini değerler, teolojik yorumlamalar gibi faktörlerle de açıklanabilir. Evrensel değerleri ön planda tutan ve evrensellik amacıyla hareket eden Kurtuluş Teolojisi ve Marksizm'in savları dikkate alındığında amaç ve yöntem noktasında paralel hedeflerin olması önemlidir. Sandinist Devrim'deki din adamları ve Nikaragua Kilisesi'nin tartışılmaz rolü, dinin devrimci karakterini ön plana çıkarmış, teorik anlamda din ile Marksizm arasındaki uçurumun ortadan kalkmasını sağlamıştır. Bu nedenle devrimci bir parti ile din arasında kurulan bu köprü benzeri olmamakla birlikte iki yaklaşım arasındaki etkileşimi mümkün kılmıştır.

Çalışmanın bir diğer bulgusu Kurtuluş Teolojisi'nin din odaklı bir toplumsal hareket olarak yorumlanabileceğidir. Kurtuluş Teolojisi'nin din adamların, rahibelerin ve teologların tecrübesine dayanması, bu aktörlerin doğrudan toplumsal olaylara müdahil olup değişim için öncü rol oynamaları, fikirsel ve pratik olarak toplumu etkilemesi söz konusudur. Kurtuluş Teolojisi, dinin odak noktasında olduğu ama sosyal olayların da göz ardı edilmediği ve değişim için aktif rol oynayan dönüştürücü bir toplumsal hareket olarak tanımlanabilir. Çünkü bir toplumsal hareketin yol açtığı mobilizasyon, yönetici sınıf için oluşturduğu tehdit, sosyal tabanı, örgütlenme biçimi, nihai amaç (Martin, 2008: 18) gibi unsurları göz önünde bulundurulduğunda Kurtuluş Teolojisi'ni din merkezli bir toplumsal hareket olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu anlamda Nikaragua'da Kurtuluş Teolojisi teologları ve din adamlarının FSLN ile birlikte yürüttüğü çalışmalar toplumun her kesiminde mobilizasyonu sağlamış, bu durum Somoza ve onu destekleyen kesim için tehdit oluşturmuştur. Ayrıca toplumsal bilincin oluşması noktasında gönüllü programlar yürütülerek örgütlenme yoluna gidilmiş, Nikaragua'da insani değerlerin ön planda tutulduğu, adaletli, eşitlikçi bir yönetim ve rejimin kurulması amaçlanmıştır.

Dördüncü olarak, bir yandan din öğretilerini referans alan Kurtuluş Teolojisi, öte yandan din fikrine olumsuz bakan Marksizm arasında kurulan bağ -her ne kadar sosyal ve ekonomik olaylar noktasında olsa da- birbirine zıt olan fikirler arasında bağ kurulabileceği ve etkileşim olabileceğini göstermektedir. Bu gerçeklikten hareketle din merkezli bir hareket Marksizm'in argümanlarını kullanarak eşitlikçi, adaletli ve insani koşullarda yaşayan bir toplum inşa etme fikrinin savunucusu olabilir. Diğer bir ifadeyle dini bir yaklaşım -bu tez örneğinde Kurtuluş Teolojisi- ile Marksist yaklaşım arasında kurulan bu bağın mevcut toplum modellerine alternatif olup olmayacağı, olduğu takdirde hangi etmenlere dikkat edilmesi gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Nikaragua'daki 1979 Sandinist Devrimi ve pratikleri bunun en iyi örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurtuluş Teolojisi ileri gelenleri tarafından Marksizmin kullanılması her ne kadar ilk başlarda sosyal ve ekonomik boyutta olsa da Sandinist Devrim sonrası süreçte Marksist liderlerin dine olan bakışı değişmiştir. Çünkü bu süreçte dinin devrimci yanı ön plana çıkmıştır. FSLN'in izlediği siyasal felsefe ile ilerici Hristiyanlık arasında başarılı bir köprü kurulmuştur. Her iki taraf arasında samimi diyalog gelişmiş ve ilişkiler ılımlı bir zeminde ilerlemiştir. Nikaragua'da kültür ve eğitim gibi önemli alanlarda din adamları yer almış, başarılı politikalar izlenmiştir. Bu anlamda Nikaragua, dinin ön planda olduğu diğer coğrafyalarda da Marksizm ile makul bir ilişkinin kurulması noktasında iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezin beşinci bulgusu, teolojik yorumlamanın gerçek tecrübelerden doğması dikkate alındığında ön plana çıkan anlayış olarak, gerçek olana ve gerçekliğe vurgu yatmaktadır. Bu gerçeklikler, toplumların temel ihtiyaçlarının karşılanması, adaletsizliğin ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve tüm bu sürecin yorumlanması için önem arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle gerçek olanın yorumlanıp tümevarımcı bir yöntem kullanılarak değişim ve dönüşümün sağlanması söz konusudur. Özellikle Sandinist Devrim öncesi Nikaragua'da toplumun içinde olduğu ekonomik, politik ve sosyal gerçekliklerin -sorunların- Kurtuluş Teolojisi ileri gelenleri tarafından ön plana çıkarılması ve yorumlanması; bu gerçekliklerden yola çıkılarak çözüm arayışları ideal bir düzenin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Nikaragua'da din adamları ve FSLN'in dayanışmacı pratikleri toplumsal değişimin yaşanması noktasında etkili bir unsur olmuştur.

Son bulgu ise, teolojik yorumlama içeriğinde inanç ile pratiğin ilintili olması gerçeğidir. Kurtuluş Teolojisi'nde pratiğin ön planda olup teorik bilginin arka planda olması fikri göz önünde bulundurulduğunda, inancın teorik olarak yaşanmasının bir anlam ifade etmediği, bu anlayışın gerçeklik ile bağın kopmasına neden olduğu; esas olanın, tutum ve davranışların yerine getirilmesi ile inancın anlam kazanacağı düşüncesi önem kazanmaktadır.

Sonuç itibarıyla Nikaragua devrimi politik bir devrim olmakla beraber sosyal bir devrimdir (Coraggio ve Irvin, 1985: 24). Özelde anti-Somoza genelde de antiemperyalist bir bu devrimin politik anlamda yaptığı değişim, izlediği strateji ve felsefe onu benzersiz kılmıştır. Sosyal adaletin sağlanması, gelir eşitliğinin sağlanmaya çalışılması, sivil toplumun geliştirilmeye çalışılması, okuma-yazma seferberliği gibi adımlar sosyal devrimin aşikâr örnekleridir. Kitlesele mücadele, sosyal sınıflarla oluşturulan işbirliği ve ittifak, toplumsal bilincin ve dayanışmanın başarılı bir şekilde inşa edilmesi, Hristiyan dünyası ile kurulan bağ Nikaragua devrimini önemli kılan diğer etkenlerdir. Kurtuluş Teolojisi, Nikaragua devrimi örneğinde Hristiyan inancının Marksist hareketlerin amaçları ve eylem pratiği ile uzlaş

içinde, toplumsal eşitsizliğe, adaletsizliklere ve siyasal baskıya yönelik direnişî güçlendiren bir unsur olarak belirginleşmektedir.

KAYNAKÇA

- Acevedo, S. S. M. (2016). *The Opposition to Latin American Liberation Theology and The Transformation of Christianity, 1960-1990*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Florida International University, Florida.
- Aguirre, L. M. (2005). Relations Between Latin America and The United States: Balance and Prospects. *Politics and Social Movements in an Hegemonic World: Lessons from Africa, Asia and Latin America*. 16-22.
- Akay, B. (2019). “ Latin Amerika’da Geçmişten Günümüze Ekonomi Politikaları”. C. U. Oğuz, S, Atvur, R, İzol (Ed.). *21.Yüzyılda Latin Amerika*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 213-226.
- Aknur, M. ve Durakçay, F. A. (2019). “Latin Amerika’da Demokratikleşme”. C. U. Oğuz, S, Atvur, R, İzol (Ed.). *21.Yüzyılda Latin Amerika*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 45-79.
- Audette, vd., (2020). “Religious Engagement, Civic Skills, and Political Participation in Latin America”. *Journal for The Scientific Study of Religion*, 59(1): 101-118.
- Avcı, Y. ve Ateş, D. (2019). “Marks’ın Sınıf Tasnifi ve Günümüz Kapitalizmde Sermayenin Değişmeyen Nitelikleri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2): 555-583.
- Aydın, B. (2019). “Kapitalizme Buğz etmek: Latin Amerika’da Kurtuluş Teolojisi”. C. U. Oğuz, S, Atvur, R, İzol (Ed.). *21.Yüzyılda Latin Amerika*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 351-370.
- Aydın, M. (2000). “Bir Hristiyan Kurtuluş Teolojisinden Dinlerin Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru”. *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 9: 133-150.
- Badham, P. (1996). “What is Theology? ”. *SAGE Journals*, 99(788): 101-106.
- Bartolomé de las Casas. (2009). *Yerlilerin Gözyaşları, Yerlilerin Yok Edilişinin Kısa Tarihi*. (Çev. O. Etiman). İmge Yayınevi, Ankara.
- Belge, M. (1989). *Sosyalizm, Türkiye ve Gelecek*. Birikim Yayınları, İstanbul.
- Bell, P. ve Cleaver, H. (2002). “Marx’s Theory of Crisis As a Theory of Class Struggle”. *The Commoner*, 5(1): 1-61.
- Bell, D. (2006). *Liberation Theology After The End of History: The Refusal to Cease Suffering*. Routledge, London.
- Berntzen, E. (2012). “Religion and Politics in Nicaragua: What Difference Does a Revolution Make”. *Iberoamericana. Nordic Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 41(1-2): 159-182.

- Berryman, P. E. (1973). "Latin American Liberation Theology". *Theological Studies*, 34(3): 357-395.
- Betz, Joseph. (2000). "Sandinista Nicaragua as a Deweyan Social Experiment". *Transactions of The Charles S. Peirce Society*, 36(1): 25-47.
- Beylan, C. (2011). *Korumacı İktisat Politikalarının Kalkınma Sürecindeki Etkileri ve Türkiye Çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Blackledge, P. (2017). *Marksist Tarih Kuramı Üzerine*. (Çev. Ş. Alpagut).Yordam Kitap, İstanbul.
- Boff, C. (2009). "Keeping The Dialectical Tension". Noble, T. (Ed). *Keeping the Window Open: The Theological Method of Clodovis Boff and the Problem of the Alterity of the Poor*. International Baptist Theological Seminary of The European Baptist Federation O.P.S. ,Praha, 206-273.
- Boff, L. (1987). *Introducing Liberation Theology*. Orbis Books, New York.
- Boff, L. ve Boff, C. (1986). *Liberation Theology: From Confrontation to Dialogue*. (Çev. R. R. Barr). Harper, New York.
- Booth, J. A. (1985). *The End and the Beginning: The Nicaraguan Revolution*. Westview Press, Boulder.
- Borman, J. (1982). *A Study in Christianity, Marxist İdeology and Historical Engagement with Special Reference to The Liberation Theology of José Miguez Bonino*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Cape Town.
- Booth, J. A. ve Richard, P. B. (2006). "Revolution's Legacy: Residual Effects on Nicaraguan Participation and Attitudes in Comparative Context". *Latin American Politics and Society*, 48(2): 117-140.
- Booth, J. A., vd. (2010). *Understanding Central America: Global Forces, Rebellion and Change*. Westview Press, Colorado.
- Broegaard, R. J. (2005). "Land Tenure İnsecurity and İnequality in Nicaragua". *Development and Change*, 36(5): 845-864.
- Brook, A. (2008). "Towards a Theology of Liberation". *Theology Papers and Journal Articles*, 2: 1-17.
- Brunstetter, D. R. (2018). Las Casas and The Concept of Just War . *Bartolomé de Las Casas, OP*, 218-242. Brill.

- Bürüngüz, M. R. (2013). *Son Dönem Osmanlı Aydınlarının Sömürgecilik ve Emperyalizm Algısı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bye, V. (1982). “The Success of The Nicaraguan Revolution: Why and How?”. *Ibero Americana, Nordic Journal of Latin American Studies*, 11(1-2): 3-16.
- Byun, C. U. (2011). “The Valladolid debate between Las casas and Sepúlveda of 1550 on the conquest and the intellectual-religious capacity of American Indians”. *Korea Presbyterian Journal of Theology*, 42: 256-275.
- Campbell-Jeffrey, N. (2005). *Social Movement Theory and The Reconstruction of The Past: a Case Study of Augusto César Sandino and The Frente Sandinista de Liberación Nacional*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Faculty of The Graduate School of The University of Texas, Austin.
- Cankara, Y. (2011). *ABD Başkanlarının 1979 Sonrasında İran’a Yönelik Politikaları*. Yayınlanmamış Doktoraz Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Carr, E. H. (2010). *Karl Marx Bağnazlık Üzerine Bir Araştırma*. (Çev. U. Kocabaşoğlu). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Carroll-Davis, L. M. (2012). *Constructing a Nation: Evaluating The Discursive Creation of National Community Under the FSLN Government in Nicaragua (1979-1990)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Department of Modern Languages, Southampton.
- Carvalhaes, C. ve Py, F. (2017). “Liberation Theology in Brazil: Some History, Names and Themes”. *Cross Currents*, 67(1): 157-180.
- Casas, B. D. L. (2011). *Yerlilerin Gözyaşları*. (Çev. O. Etiman). İmge Kitapevi, Ankara.
- Chasteen, J. C. (2012). *Latin Amerika Tarihi: Kanla ve Ateşle Yoğrulmuş Toprakların Öyküsü*. (Çev. E. Duru). Say Yayınları, İstanbul.
- Chomsky, N. (2010). *Sömürgecilikten Küreselleşmeye*. (Çev. M. E. Sakınç). Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Chopp, R.S. (1986). *The Praksis of Suffering*. Orbis Books, New York.
- Chung, P. , Duchrow, U. ve Craig, L. N. (1989). *Liberating Lutheran Theology: Freedom For Justice and Solidarity in Global Context*. Fortress Press, Geneva.
- Cockcroft, J. D. (1997). *Latin America: History, Politics, and US Policy*. Nelson-Hall Publishers, Chicago.
- Coraggio, J. L. ve Irvin, G. (1985). “Revolution and Democracy in Nicaragua”. *Latin American Perspectives*, 12(2): 23-38.

- Cottam, vd. (2011). "Cooperation Among The Nicaraguan Sandinista Factions". *Latin American Policy*, 2(1): 13-31.
- Crahan, M. (1987). Religion and Revolution: Cuba and Nicaragua. *The Wilson Center Latin American Program*, 174: 1-25.
- Cuzan, A. G. (1989). "The Nicaraguan Revolution: From Autocracy to Totalitarian Diatatorship? ". *Journal of Interdisciplinary Studies*, 1(1-2): 183-204.
- Çin, G. (2019). "Amerikan Emperyalistizminin Latin Amerika'daki Son Örneği: Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti'nde Yaşanan Kriz". *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8): 1-38.
- Daghrir, W. (2017). "American Foreign Policy Fiascos: US Policy in Nicaragua as a Case Study". *Advances in Social Sciences Research Journal*, 4(8): 82-98.
- Denniston, E. (2007). "Outraged and Organized: U.S. Peace Activists in Nicaragua". *Binghamton Journal of History*, 7: 1-36.
- Dernek, K. O ve Günel, A. (2019). " Latin Amerika Ülkelerinde Başkanlık Sisteminin İşleyişi". C. U. Oğuz, S, Atvur, R, İzol (Ed.). *21.Yüzyılda Latin Amerika*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 23-43.
- Diskin, M., vd. (1986). "Peace and Autonomy on The Atlantic Coast of Nicaragua: A Report of The LASA Task Force on Human Rights and Academic Freedom". *Latin America Studies Assocation Forum*, 16: 1-34.
- Dore, E. ve Weeks, J. (1992). "The Red and The Black: The Sandinistas and The Nicaraguan Revolution". *Institute of Latin American Studies Research Papers*, 28: 1-49.
- Drapkin, L. (2010). *Latin American Liberation Theology: Did it Liberate? The Emergence and Development of Latin American Liberation Theology, Its Ability to Liberate and Its Future*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Wittenberg University.
- Duménil, G., Löwy, M. ve Renault, E. (2018). *Marksizmin 100 Kavramı*. (Çev. G. Orhan). Yordam Kitap, İstanbul.
- Dussel, E. (1981). *A History of The Church in Latin America*. Wm. B. Eerdmans Publishing, Michigan.
- Dussel, E. D. (1996). *The Underside of Modernity: Apel, Ricoeur, Rorty, Taylor, and The Philosophy of Liberation*. (Çev Mendieta, E.) Humanities Press, New Jersey.
- Edwards, S. (2009). "Forty Years of Latin America's Economic Development: From The Alliance For Progress to The Washington Consensus". National Bureau of Economic Research, Massachusetts Avenue Cambridge. 15190, 1-32.

- Ege, R. (2018). “Hegel’den Marx’a: Olumsuzun Emeği”. *Yildiz Social Science Review*, 4(2): 79-92.
- Ermağan, İ. (2017). “Latin Amerika’da Tarihsel Gelişim Çerçevesinde Siyasal ve Ekonomik Panorama”. İ. Ermağan (Ed.), *Dünya Siyasetinde Latin Amerika*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 1-19.
- Escobar, S. (1992). “Beyond Liberation Theology: A Review Article”. *Theology Today*, 49: 367-375.
- Fawcett, B. G. (1994). “ A Critical Analysis of Some Hermeneutical Principles Found in Latin American Theologies of Liberation”. *Journal-Evangelical Theological Society*, 37: 569-581.
- Fitzgerald, V. (2011). “ Kurtuluş Teolojisi Ekonomisi”. Rowland, C. (Ed). *Kurtuluş Teolojisi*. (Çev. M. F. Karaya ve S. Altınçekiç). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 259-276.
- Forster, J. C. (1956). *The Encomienda System in the Philippine Islands: 1571-1597*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. The Faculty of the Graduate School
- France, R. T. (1986). “ Liberation in The New Testament”. *The Evangelical Quarterly*, 58(1): 3-23.
- Garland, S. (1986). Liberation Theology and the Ulster Question. *Journal of the Irish Christian Study Centre*, 3: 40-54.
- Goodman, J. C. ve Baden, R. M. (Ed.). (1990). *Fighting The War of Ideas in Latin America*. National Center for Policy Analysis, Dallas.
- Gooren, H. (2005). “Catholic and Protestant Culture Politics in Nicaragua: A Media-Based Inventory”. *Pentecostudies*, 4: 1-17.
- Gooren, H. (2010). “Ortega for President: The Religious Rebirth of Sandinismo in Nicaragua”. *European Review of Latin American and Caribbean Studies*, 89: 47-63.
- Guanipa, E. (1988). *The Sandinista Revolution: The Effects of The United States Foreign Policy*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Master of Arts Department of Political Science, Colorado.
- Gutiérrez, G. (1970). “ Notes For a Theology of Liberation”. *Theological Studies*, 31(2): 243-261.
- Gutierrez, G. (1973). *A Theology of Liberation*. Orbis Books, Maryknoll.
- Gutierrez, G. (2011). “ Kurtuluş Teolojisinin Kapsamı ve Görevi”. Rowland, C. (Ed). *Kurtuluş Teolojisi*. (Çev. M. F. Karaya ve S. Altınçekiç). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 35-55.

- Gutierrez, G. (1988). *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*. Orbis Books, New York.
- Hamilton, N. (2011). "Mexico". Vanden, H. E. ve Prevost, G. (Ed). *Politics of Latin America: the Power Game*. Oxford University Press, New York. 315-341.
- Harrington, R. G. (1977). *The Political Posture of The Roman Catholic Church in Latin America With Specific Reference to Colombia and Chile*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. The Graduate School of The University of Massachusetts, Massachusetts.
- Harris, R. (1977). "Nicaragua—The Censor at Work". *Index on Censorship*, 6(6): 23-30.
- Helemejko, T. (2012). The Concept of Marxism. *Acta Erasmiana III*, 9-21.
- Hilaly, K. J. (1990). *The Sandinistan Revolution in Nicaragua*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Department of Political Science Aligarh Muslim University, Aligarh.
- Hillar, M. ve Leuchtag, H.R (1993). "Liberation Theology: Religious Response to Social Problems. A Survey". *Humanism and Social Issues. Anthology of Essays*, 2: 35-52.
- Hohner, J.(2015). "Critiques of Liberation Theology: A Case Study". *Senior Honors Projects*, 79: 1-24
- Holloway, J. (2006). *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*. (Çev. P. Sıral,). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Horton, L. (2014). *Peasants in Arms: War and Peace in The Mountains of Nicaragua, 1979–1994*. Ohio University Press, Ohio.
- Hoyt, K. (2016). "The Political Theory of First Contact: Columbus, Montesinos, Guevara and Sahagun". *The Western Political Science*,: 1-37.
- Ih-Ren, A. M. (2013). "Towards an Orthodox Theology of Liberation: An Examination of the Works of Nicolas Berdyaev". *International Journal of Orthodox Theology*, 4(2): 43-74.
- Irvine, A. B. (2012). "Liberation Theology as a Postcolonial Critique of Theological Reason: An Examination of Early Writings of Gustavo Gutiérrez". *Journal for the Academic Study of Religion*, 25(2): 139-162.
- İzol, R. (2019). "Çin: Latin Amerika için Eşsiz Bir Fırsat Mı? ". Oğuz, C. U., Atvur, S., İzol R. (Ed.). *21.Yüzyılda Latin Amerika*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 193-210.
- J.E.W, Jr. (1966). "Church and State in Latin America". *Journal of Church and State*, 8(2): 173-185.
- Jaeger, W. (2020). *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*. (Çev. G. Ayas). İthaki Yay. İstanbul.

- James, S. (2014). *Their Graves Will Be Volcanoes: Martyrdom and The Construction of History in Sandinista Nicaragua, 1960-1990*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Department of History, Chapel Hill. of Loyola University, Chicago.
- Chronic Power Research Center. (2008). *Growth and Chronic Poverty in Nicaragua (Rapor No:9)*. United States Agency for International Development (USAID). The USA.
- Cotto-Serrano, R. L. (1990). *The Significance of Politics in The Liberation Theology of Juan Luis Segundo and Gustavo Gutierrez*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Massachusetts Amherst, Massachusetts.
- Industrial College of the Armed Forces (1993). *Liberation Theology: Is There a Future For It? (Rapor No: NDU-ICAF-93-)*. National Defense University. Washington
- Johannes, W. (2014). "The Significance of The Agrarian Reform in Nicaragua". *Journal of Social and Development Sciences*, 5(3): 138-144.
- Juan, D. M. M. S. (2017). "Why Marx Was Right: Third World Edition". *Journal of Developing Societies*, 33(1): 1-26.
- Kampwirth, Karen. (1996). "The Mother of the Nicaraguans: Dona Violeta and The UNO's Gender Agenda". *Latin American Perspectives* 23(1): 67-86.
- Kaymaz, C. (2012). *Devrim Nedir? Devrim Kavramına Tarihsel Bir Bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Keen, B. ve Haynes, K. A. (2000). *A History of Latin America*. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Kellogg Institute. (1996). *Poverty in Latin America: Issues and New Responses (Rapor No: 219)*. Kellogg Institute. The USA.
- Keskin, M. (2016). ABD' nin Müdahaleci Dış Politikası: Latin Amerika Örneği. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 4(1): 70-88.
- Kim, M. A. (2013). "Liberation and Theology: A Pedagogical Challenge". *The History Teacher*, 46(4): 601-612.
- Kleeb, S. L. (2015). *Gustavo Gutiérrez's Notion of "Liberation" and Marx's Legacy of "Ruthless Criticism"*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Department of Religion, University of Toronto.
- Klenicki, L. (1983). "The Theology of Liberation: A Latin American Jewish Exploration". *American Jewish Archives HUC*, 35: 37-45.
- Kofmel, E. (2007). Comparative Political Theology. "Political Theology as Political Theory". Fourth General Conference of The European Consortium for Political Research. 6 September 2007, Italy, 1-93.

- Koutsoyannis, S. (2004). *Augusto César Sandino: Hero Myth of The Nicaraguan Nation*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Département d'Histoire, Université de Montréal.
- Kurun, İ. (2019). Devrim Teorileri Işığında 2011 Mısır Devrimi ve Sonrası: Ne Tür Bir Devrim Gerçekleşti?. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(4): 1011-1035.
- Laupsa, C. (2011). *Encoutering Nicaragua: United States Marines Occupying Nicargua, 1927-1933*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Department of Archeology, Conservation, and History, University of Oslo.
- Lebowitz, M. A. (2011). *Sosyalist Alternatif: Gerçek İnsani Gelişim*. (Çev. E.B. Eratalay). Yordam Kitap, İstanbul.
- Lee, H. J. (1990). *The Comparative Study of the Christology in Latin American Liberation Theology and Korean Minjung Theology*. Yayınlanmış Doktora Tezi. University of Glasgow.
- Lenin, V. İ. (2003). *Karl Marks Marksizmin Kısa Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özeti*. Eriş Yayınları, İstanbul.
- Lenin, V. İ. (2019). *Karl Marx ve Marksizm üzerine*. (Çev. M. Beyhan). Yordam Kitap, İstanbul.
- Levitan, E. (2011). *The Liberation Theology of Gustavo Gutierrez: A Dialectic Reconciliation of Hegel and Marx*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Department of Religion.
- Light A. U. (2015). Benders, A. M. Book Review: *God at the Margins: Making Theological Sense of Religious Plurality*. Anselm Academic, Minnesota.
- Lozada, C. (1999). "Economic Policy Trends in Post-World War II Latin America". *Economic Review-Federal Reserve Bank of Atlanta*, 84(4): 38-45.
- Löwy, M.(1998). *Latin Amerika Marksizmi*. (Çev. İ. Cüre,). Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul.
- Makhetha, L. V. (2014). *Doing Liberation Theology in The Context of The Post-Apartheid South Africa*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of South Africa, South Africa.
- Mantero, J. M. (2020). "Faith, Liberation, and Revolution in Fire From the Mountain by Omar Cabezas". *Journal of Latin American Literary Criticism* 8(14): 221-248.
- Martin, E. J. (2003). "Liberation Theology, Sustainable Development and Postmodern Public Administration". *Latin American Perspectives*, 30(4): 69-91.
- Martin, W.G. (2008). *Hareketler, T. Hareketler 1750-2005: Dipten Gelen Dalgalar*. (Çev. D. Keskin). Versus Kitap, İstanbul.
- Marx, K ve Engels, F. (2015). *Komünist Manifesto*. (Çev. N. Satlıgan). Yordam Kitap, İstanbul.

- Marx, K. (2009). *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*. (Çev. K. Somer). Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (2016). *Kapital (I.cilt)*. (Çev. M. Selik ve N.Satlıgan). Yordam Kitap, İstanbul.
- Marx, K. ve Engels, F. (2008). *Din üzerine*. (Çev. K. Güvenç). Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. ve Engels, F. (2016). “Devletin ve Hukukun Tarihselliği ve Sınıfsallığı”, *Devlet ve Hukuk*. R. Serozan (drl.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Marx, K. ve Engels, F. (2016). “İdeoloji: Yanılsama ve Yabancılaşma”, *Devlet ve Hukuk*. R. Serozan (drl.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Marx, vd. (2016). *Marksist Felsefe Kılavuzu*. (Çev. M. Odman). Yazılama Yayınevi, İstanbul.
- McLaren, P. ve Jandrić, P. (2018). “Karl Marx and Liberation Theology: Dialectical Materialism and Christian Spirituality in, Against, and Beyond Contemporary Capitalism”. *TripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 16(2): 598-607.
- Miranda, J. P. (1982). *Communism in The Bible*. Orbis Books, Maryknoll.
- Moerman, L. (2006). “People as Prophets: Liberation Theology as A Radical Perspective on Accounting”. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 19(2): 169-185.
- Murray, J. M. N. (1997). *The Soteriology of Gustavo Gutiérrez, Communal Dimensions of Salvation*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, National Library of Canada.
- Muskus, E. (2015). “Liberation Theology: Its origins and Early Development”. *British Evangelical Council*,: 30-41.
- Nickoloff, J. B. (1993). “Church of The Poor: The Ecclesiology of Gustavo Gutiérrez”. *Theological Studies*, 54(3): 512-535.
- Noble, T. (2009). “In Search of The Poor”. *Keeping the Window Open: The Theological Method of Clodovis Boff and the Problem of the Alterity of the Poor*. International Baptist Theological Seminary of The European Baptist Federation O.P.S. ,Praha, 20-78.
- Noble, T. (2019). “Latin American Liberation Theology and Inter-Religious Dialogu”e. *Acta Missiologica*, 2(13): 8-22.
- Norwegian Institute of International Affairs. (2006). *A Study of Civil Society in Nicaragua (Rapor No: 699)*. NORAD. Oslo.
- Núñez, J. V. (2016). *Liberation Theology and Latin America's Testimonio and New Historical Novel: A Decolonial Perspective*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Johns Hopkins University, Maryland.

- O'Connor, E. E. (2010). "The Age of Transformation and Revolt, 1780-1825". L. J. Garofalo (Ed). *Documenting Latin America Gender Race and Nation*. Pearson, Londra.
- Oçak, Z. (2018). "İdeoloji Kavramına Marksist ve Post Marksist Yaklaşımlar: Karl Marks, Antonio Gramsci ve Louis Althusser". *Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 1(2): 56-74
- Ollman, B. (2015). *Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş*. (Çev. A. Kars). Yordam Kitap, İstanbul.
- Öngen, T. (2002). Marx ve Sınıf. *Praksis*, 8: 9-28.
- Öz, Ş. (2008). "Marksist Tarih Felsefesine Giriş". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12: 21-37.
- Özbudun, S. (2008). *Latin Amerika'da İsyanın Tarihi*. Ütopya Yayınları, Ankara.
- Özkan, M. Ş. (2016). "Paul F. Knitter'in Dinler Arası Diyalog Anlayışı". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(34): 51-71.
- Özyurt, C. (2014). "Marx'ta Yanılsama ve İdeoloji Olarak Din". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2): 207-240.
- Peace, R. (2008). "The Anti-Contra-War Campaign: Organizational Dynamics of a Decentralized Movement". *International Journal of Peace Studies*, 13(1): 63-83.
- Phan, P. C. (2000). "Method in Liberation Theologies". *Theological Studies*, 61(1): 40-63.
- Pietrzak, A. (2017). "The Preferential Option for the Poor and Credibility of the Church". *Roczniki Teologiczne*, 64(9): 87-98.
- Plantinga, R. J. vd. (2010). *An Introduction to Christian Theology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Plasterer, G. (1977). "A Bibliographic Essay on The Theology of Liberation". *The Asbury Journal*, 32(3): 40-48.
- Posadas, D. (2018). "Maria Guadalupe and Liberation Theology: A Study of Two Religious Movements That Have Shaped Mexican Culture and Society".
- Pritchard, D. J. (1994). *Popular Participation in Sandinista Nicaragua: A Case Study of Two Rural Cooperatives*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. London School of Economics and Political Science, London.
- Puntigliano, A. R. (2019). "The Geopolitics of The Catholic Church in Latin America". *Territory, Politics, Governance*,: 1-16.
- Raby, D. L. (2007). *Demokrasi ve Devrim: Günümüzde Latin Amerika ve Sosyalizm*. (Çev. E. Günçiner). Yordam Kitap, İstanbul.

- Reding, A. (1991). "The Evolution of Governmental Institutions". T, Walker (ed.). *Revolution and Counterrevolution in Nicaragua*. Westview Press, Boulder, 15-47.
- Reed, J. P. ve Foran, J. (2002). "Political Cultures of Opposition: Exploring İdioms, İdeologies, and Revolutionary Agency in The Case of Nicaragua". *Critical Sociology*, 28(3): 335-370.
- Rhodes, R. (2009). "Christian Revolution in Latin America–The Changing Face of Liberation Theology. Part One in a Three-Part Series on Liberation Theology". *Charlotte Research Institute*, 100(1): 1-10.
- Ribeiro, C. D. O. (1999). "Has Liberation Theology Died? Reflections on The Relationship Between Community Life and The Globalization of The Economic System". *The Ecumenical Review*, 51(3): 304-314.
- Ribeiro, C.D.O. (2015). "Towards an Ecumenical Theology of Religions Through a Latin-American Lens". *Exchange*, 44(1): 83-102.
- Riley, K. (2016). " *I Have My Mind!:" US-Sandinista Solidarities, Revolutionary Romanticism, and The Imagined Nicaragua, 1979-1990*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Temple University Graduate Board, Philadelphia.
- Rowland, C. (2011). *Kurtuluş Teolojisi*. (Çev. M. F. Karaya ve S. Altınçekiç). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sawchuk, D. (1997). The Catholic Church in The Nicaraguan Revolution: A Gramscian Analysis. *Sociology of Religion*, 58(1): 39-51.
- Scatamburlo vd. (2018). Marx and the Philosophy of Praxis. P. Smeyers (Ed.). *International Handbook of Philosophy of Education*. Springer, Cham, 549-567.
- School of Advanced Military Studies. (1991). *Saint, Sinner, or Soldier-Liberation Theology and Low Intensity Conflict (Rapor No: AY 91-92)*. United States Army Command and General Staff College. Kansas.
- Schroeder, M. J. (1996). "Horse Thieves to Rebels to Dogs: Political Gang Violence and The State in The Western Segovias, Nicaragua, in The Time of Sandino, 1926-1934". *Journal of Latin American Studies*, 28(2): 383-434.
- Segundo, J. L. (1976). *Liberation of Theology*. (Çev. J. Drury). Orbis Books, Marryknoll, New York.
- Sholk, R. (1984). "The National Bourgeoisie in Post-Revolutionary Nicaragua". *Comparative Politics*, 16(3): 253-276.
- Sigmund, P. E. (1986). *Liberation Theology: An Historical Evaluation* (No. 176). Latin American Program, Wilson Center.

- Sigmund, P. E. (1992). *Liberation Theology at The Crossroads: Democracy or Revolution?*. Oxford University Press, New York.
- Silva, V. A. (2015). *The History of The Nicaraguan Social Security Institute/An Analysis of Path Dependency*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The Faculty of The Graduate School of Arts and Sciences, Washington.
- Skocpol, T. (2004). *Devletler ve Toplumsal Devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi*. (Çev. S. E. Türközü). İmge Kitabevi, Ankara.
- Smyth, B. K. (2014). *From Babel to Pentecost: Using the Soteriologies of Gustavo Gutierrez and Aloysius Pieris to Challenge Facets of the Project of Neoliberal Globalization and Nurture the Development of New Liberation Theologies*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Theology Department of The Toronto School of Theology, Toronto.
- Sontag F. (1990). "Politic Violence and Liberation Theology". *Journal of Evangelical Theological Society*. 33(1): 85-94.
- Stein, A.J. (1999). "El Salvador". Sigmund, P. E. (Ed.). *Religious Freedom and Evangelization in Latin America: The Challenge of Religious Pluralism*. Orbis Books, New York, 113-128.
- Stoll, D. (2005). "The Nicaraguan Contras: Were They Indios? ". *Latin American Politics and Society*, 47(3): 145-157.
- Stone, R. H. (1988). "Paulus and Gustavo: Religious Socialism and Liberation Theology". *Laval théologique et philosophique*, 44(2): 155-167.
- Swathwood Jr, T. C. (2015). "Gustavo Gutiérrez–Liberation Theology & Marxism". *The Kabod*, 1(2): 1-10.
- Tarnas, R. (2011). *Batı Düşüncesi Tarihi: Antik Yunan'dan Modern Döneme*. (Çev. Y. Kaplan). Külliyat Yayınları, İstanbul.
- Telleria, G. M. (2011). *From Vandals to Vanguard: Vanguardism Through a Neoinstitutional Lens: Case Study of the Sandinista National Liberation Front*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Faculty of The Virginia Polytechnic Institute, Virginia.
- Teschke, B. (2008). "Marxism". Smit, C. R., Snidal, D. (Ed.). *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford University Press, Oxford, 163-187.
- Topakkaya, A. (2008). "Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx'ı Yeniden Okumak". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3): 378-395.
- Topal, A. (2009). Ulusal Kalkınmacılıktan Küresel Neoliberalizme Anti-emperyalistizm: Latin Amerika Deneyimi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (41): 113-138.

- Topal, A. (Ed.). (2008). *Latin Amerika'yı Anlamak: Neoliberalizm, Direniş ve Sol*. Yordam Kitap, İstanbul.
- Tornhill, S. (2010). *Capital Visions: The Politics of Transnational Production in Nicaragua*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Department of Political Science, Stockholm.
- Tulchin, J. S. ve Walter, K. (1991). "The United States and The Struggle for Democracy in Nicaragua". *Afers Internacionales*, 20: 77-103.
- Tunç, H. ve Genç, F. U. (2013). "Nikaragua'nın Demokrasiye Geçişi ve 1987 Anayasası". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(1-2): 1655-1682.
- Turner, D. (2011). "Marksizm, Kurtuluş Teolojisi ve Olumsuzlama Tarzı". Rowland, C. (Ed). *Kurtuluş Teolojisi*. (Çev. M. F. Karaya ve S. Altınçekiç). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 221-240.
- Uyanık, Ö. (2014). *Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi*. Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Uzgel, İ. ve Bedirhanoglu, N. (2015). "Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi: Dışlamadan Sınırlı Tanımaya, Uluslararası İlişkiler Kuramları ve Marksizm". *International Relations/Uluslararası İlişkiler*, 12(46): 105-130.
- Vanden, H. E. ve Morales, W. Q. (1985). "Nicaraguan Relations With The Nonaligned Movement". *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 27(3): 141-161.
- Vanden, H. E. ve Prevost, G. (1996). *Democracy and Socialism in Sandinista Nicaragua*. Lynne Rienner Publishers, Colorado.
- Vanden, H. E. ve Prevost, G. (2006). *Politics of Latin America: The Power Game*. Oxford University Press, Oxford.
- Vegel, Z. (2018). "Liberation Theology: A Critical Analysis". *Evangelical Journal of Theology*, 12(1): 81-91.
- Vicencio, C. V. (2011). "Kurtuluş ve Yeniden Yapılanma: Tamamlanmamış Program". Rowland, C. (Ed). *Kurtuluş Teolojisi*. (Çev. M. F. Karaya ve S. Altınçekiç). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 290-315.
- Volf, M. (1983). "Doing and Interpreting: An Examination of the Relationship Between Theory and Practice in Latin America Liberation Theology". *Themelios*, 8(3): 11-12.
- Walker, T. W. (ed.). (2019). *Reagan Versus The Sandinistas: The Undeclared War on Nicaragua*. Routledge, Abingdon.
- Walker, T. W. ve Wade, C. J. (2011). *Nicaragua: Living in The Shadow of The Eagle*. Westview Press, Colorado.
- Walters, P. (1993). "Who Are The Poor? Theology of Liberation in Eastern Europe Under Communism". *Religion, State and Society: The Keston Journal*, 21(1): 53-70.

- Wang, J. S. (1977). "Latin American Liberation Theology". *The Asbury Journal*, 32(3): 18-39.
- Weathers Jr, B. E. (1983). *Guerrilla Warfare in Nicaragua, 1975-1979*. Air University Center for Aerospace Doctrine, Research, and Education. Maxwell Air Force Base, Alabama.
- Wiarda, H. J. (1987). "Updating US Strategic Policy: Containment in the Caribbean Basin". *Air University Review*, 37(5): 26-38.
- Williams, E. E. (2000). "Liberation Theology and Its Role in Latin America". *The Monitor: Journal of International Studies*, 7(1).
- Wilm, J. (2011). *Nicaraguan Sandinismo, Back From The Dead?*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anthropology Department, University of London.
- Wilson, A. W. (2016). *Conflict Beyond Borders: The International Dimensions of Nicaragua's Violent Twentieth-Century, 1909-1990*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Department of History, Nebraska.
- Wilson, J. P. (2009). "Church, State, and Society During the Nicaraguan Revolution". *Diálogos Latinoamericanos*, 16: 115-135.
- Wiryadinata, H. (2018). "An Evaluation Of Liberation Theology in The Light Of Its Praksis". *KURIOS (Jurnal Teologi dan Pendidikan Agama Kristen)*, 1(1): 1-10.
- Yarar, A. (2013). "Latin Amerika'da İspanyol Sömürgeciliği ve Simon Bolivar'ın Bağımsızlık Mücadelesi". *International Journal of History*, 5(1): 391-403.
- Yeager, T. J. (1995). Encomienda or Slavery? The Spanish Crown's Choice of Labor Organization in Sixteenth-Century Spanish America. *The Journal of Economic History*, 55(4): 842-859.
- Yel, A. M. (1998). "Geleneğin Bozulması: Kurtuluş Teolojisi ve Cizvitler". *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 5: 33-55.
- Yeşil, H. (2013). *Latin Amerika: "21. Yüzyılın Sosyalizmi" mi?*. Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, S. (2017). "ABD'nin Arka Bahçesi Latin Amerika: Askeri Müdahaleler ile Dayatılan Sömürü Düzeni". İ. Ermağan (Ed.), *Dünya Siyasetinde Latin Amerika*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 432-454.
- Zeledón, S. A. (2010). *Fighting Intervention in Nicaragua in The Age of British-American Conflict 1820–1920: Dr. and General Benjamin F. Zeledón Supreme Chief of Government of Nicaragua in Rebellion 1909–1912*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of California, Berkeley.

Zvandasara, N. (1993). *Ellen G. White and Gustavo Gutierrez on Christians and Involvement in Politics: A Comparative Study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of South Africa.

İNTERNET KAYNAKLARI

Kılçık, J. H. (2020). “Sandinist devrimin rahibi aramızdan ayrıldı”.
<https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2020/03/03/sandinist-devrimin-rahibi-aramizdan-ayrildi> (erişim tarihi: 01.02.2021).

Kırmızı, N. (2021). “Marksizm ve siyaset üzerine-1”.
<https://www.gazeteduvar.com.tr/marksizm-ve-siyaset-uzerine-1-haber-1516292>
 (erişim tarihi: 17.03.2021).

Uhlir, M. A. (1990). “Turnover in Nicaragua; Nicaraguan Opposition Routs Sandinistas; U.S. Pledges Aid, Tied to Orderly Turnover”. The New York Times:
<https://www.nytimes.com/1990/02/27/world/turnover-nicaragua-nicaraguan-opposition-routs-sandinistas-us-pledges-aid-tied.html> (erişim tarihi: 19.11.2021).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Hüseyin ÇOBAN
Doğum Tarihi ve Yeri	
Medeni Durumu	Bekâr
Vatandaşlık	Türkiye
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Şair Cahit Sıtkı TARANCI Lisesi, 2006-2010
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, 2011-2016
Yükseklisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, 2018-
Yabancı Dil / Diller:	Türkçe (ana dil), İngilizce (iyi), Almanca (başlangıç)
E-Mail	